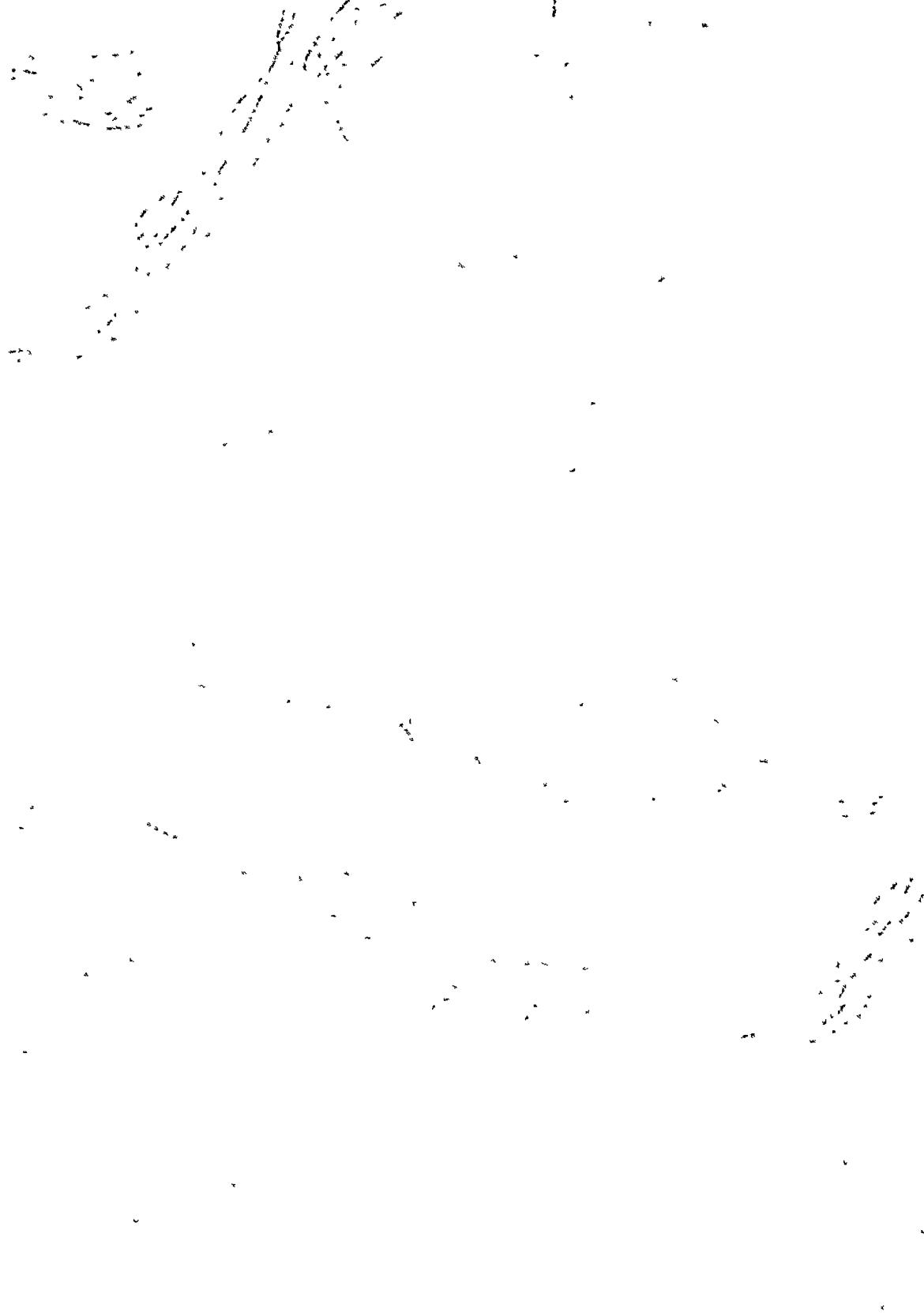

HET PAULINISCHE VOORRECHT

P. W. VAN LEEUWEN S. C. J.

HET PAULINISCHE VOORRECHT

PROMOTOR: Prof. Dr F. A. M. VAN WELIE

HET PAULINISCHE VOORRECHT

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT TER VERKRIJGING VAN DE
GRAAD VAN DOCTOR IN DE H. GODGELEERDHEID AAN
DE R.K. UNIVERSITEIT TE NIJMEGEN, OP GEZAG VAN
DE RECTOR MAGNIFICUS, PROF. DR H. H. JANSSEN,
HOOGLERAAR IN DE FACULTEIT DER LETTEREN EN
WIJSBEGEERTE, VOLGENS BESLUIT VAN DE FACULTEIT
DER H. GODGELEERDHEID IN HET OPENBAAR TE VER-
DEDIGEN IN DE AULA VAN DE UNIVERSITEIT OP
VRIJDAG 28 APRIL 1950 OM 4 UUR

DOOR

PETRUS WILHELMUS VAN LEEUWEN S.C.J.
GEBOREN TE ALPHEN AAN DE RIJN

1950

DRUK „ERNEST VAN AELST”, MAASTRICHT

VOORWOORD

Het doel, dat wij met dit boek beögen, is door een vrij uitvoerige behandeling van het Paulinische Voorrecht vooral de Nederlandse missionarissen van dienst te zijn bij hun bekeringswerk onder de heidenen.

Over het Paulinische Voorrecht is reeds veel geschreven. Maar, voor zover wij konden nagaan, hebben betrekkelijk weinig auteurs dit onderwerp in zijn geheel en tegelijk uitvoerig behandeld. Zulk een behandeling is in de Nederlandse taal nog niet verschenen. Toch hebben wij meerdere malen kunnen constateren, dat Nederlands sprekende missionarissen naar zo'n werk verlangen.

Een geheel nieuw werk zal dit boek niet zijn; kàn het ook niet zijn. In een inleiding geven wij enige algemene wetenswaardigheden over het Paulinische Voorrecht. Ons eigenlijk studieobject vormden de voorwaarden tot geldige en geoorloofde toepassing van dit Voorrecht. Persoonlijk spreken wij liever van slechts één voorwaarde: het heengaan der ongedoopte partij. De ondervragingen immers vormen geen voorwaarde, maar zijn slechts bewijsvorm voor het bestaan der voorwaarde. Het geldig natuurlijk huwelijk en het gedoopt zijn van slechts één partij tekenen slechts het subject, aan wie het Voorrecht is toegestaan. Wij hebben ons echter om practische redenen aan de gangbare terminologie van vier voorwaarden gehouden.

Wij hebben het onderwerp bijna uitsluitend van juridische zijde bekeken. Wij trachtten tot een scherpe formulering ervan te komen; wij deden een poging tot codificering van canon 1125; voor kwesties, waaromtrent nog geen theoretische zekerheid bestaat, gaven wij oplossingen, die men in de praktijk veilig kan volgen.

Tenslotte hebben wij de opmerking van Prof. F. van Welie ter harte willen nemen: „Vooral bij de behandeling van deze huwelijksstof moet gelet worden op de antwoorden en decreten

van de Apostolische Stoel”¹. In de overtuiging, dat de meeste missionarissen de bestaande verzamelingen van deze zo instructieve Romeinse uitspraken niet in hun onmiddellijk bereik hebben, namen wij veel van deze antwoorden en decreten letterlijk op.

¹ *Hoofdstukken van canoniek huwelijksrecht*, Nr 80, II.

INLEIDING

Over het bestaan van het z.g. Paulinische Voorrecht bestaat geen twijfel onder de katholieke theologen¹. Wij vinden het in de eerste brief aan de Corinthiërs VII, 12-16: „Tot de overigen echter zeg ik, niet de Heer: Wanneer een broeder een ongelovige vrouw heeft en deze er in toestemt met hem samen te wonen, dan mag hij haar niet verstoten. En wanneer een vrouw een ongelovige man heeft en deze er in toestemt met haar samen te wonen, dan mag zij de man niet verstoten. Want de ongelovige man is geheiligd in de vrouw en de ongelovige vrouw is geheiligd in de broeder; anders waren immers uw kinderen onrein, terwijl ze in werkelijkheid heilig zijn. Maar indien de ongelovige scheiden wil, laat hem scheiden; in zulke gevallen is de broeder en de zuster niet gebonden. God heeft u immers tot vrede geroepen; want hoe weet gij, vrouw, of gij uw man zult redden en gij, man, hoe weet gij of gij uw vrouw zult redden?”².

Paulus richt zich hier tot echtgenoten, waarvan de een gelovig is, de ander niet. Door het gebruik van de woorden „broeder” en „zuster”, die golden voor de gedoopte man en de gedoopte vrouw, blijkt, dat er sprake is van een gedoopte en ongedoopte partij. Allen zijn het er over eens, dat het hier geen man en vrouw betreft, die met verschil van eredienst (cum disparitate cultus) getrouwd zijn, maar echtgenoten, waarvan er één eerst na zijn huwelijk het doopsel heeft ontvangen. Reeds in de vroegste tijden heeft men hiervoor op de tekst zelf gewezen. Er staat niet: „Wanneer een broeder een ongelovige vrouw *getrouwd heeft*”, maar: „Wanneer een broeder een ongelovige vrouw *heeft*”³.

Paulus geeft een beslissing voor twee verschillende gevallen. Wil de ongelovige partij *de samenleving voortzetten*, dan moet de broeder of zuster bij de ongelovige partij blijven. Is dit nu een gebod of slechts een raad? O.i. een gebod. Een huwelijk immers tussen heidenen gesloten blijft na het doopsel van een

der partijen geldig; dus blijven de natuurrechtelijke verplichtingen van kracht, waartoe normaal ook de plicht tot samenleving behoort. Wij kunnen moeilijk aannemen, dat Paulus slechts zou aanraden, wat strikte plicht is. In geval van conflict met een hoger goed houdt deze plicht op te bestaan, b.v. wanneer de samenleving gevaar voor het geloof of verlies van goede naam zou betekenen. Maar voor de bekeerde Corinthiërs heeft Paulus dat gevaar blijkbaar niet aanwezig of minstens niet urgent geacht. Dan immers zou hij zelfs niet de *raad* tot voortzetting der samenleving gegeven hebben. Misschien mag men wel zeggen, dat Paulus hier — in tegenstelling met vs 15–16 — niet vreesde voor afval van de gelovige partij, maar eerder hoopte op de bekering van de ongelovige partij. Schandelijk of minder eervol voor de gelovige partij achtte hij de voortzetting der samenleving óók niet: de ongelovige is in de broeder of zuster geheiligd. Hij hanteert hierbij een argumentum ad hominem: uw gedoopte kinderen worden toch ook niet als onrein beschouwd? Wij menen dus, dat Paulus hier het natuurrechtelijke voorschrift van voortzetting der samenleving urgeert.

Of eerverlies en gevaar voor het geloof verontschuldigende redenen zijn ten opzichte van deze verplichting, hangt van concrete omstandigheden af. Paulus oordeelde dit voor zijn Corinthiërs niet het geval. Voor andere tijden en plaatsen kan het echter wél zo zijn. Voor onze tijd achten de auteurs ⁴ scheiding van bed, tafel en woning op zich geoorloofd, analoog met canon 1131 § 1. Het oordeel, of de samenleving kan voortgezet worden, komt toe aan de Bisschop. Aldus S.S.C.S.O. 8 Juli 1891: „Ofschoon de ongelovige partij na gedane ondervraging belooft zonder smaad van de Schepper te zullen samenwonen, komt het toch aan de Bisschop toe te oordelen, of gezien de omstandigheden de samenleving aan de bekeerde partij kan worden toegestaan” ⁵.

De beslissing van vs 15–16 voor het geval, dat de ongelovige partij *heenga*t, verstaat de Kerk als een verlof aan de bekeerde partij om de eerste huwelijksband te breken en een nieuw huwelijk aan te gaan. Dit is het z.g. Paulinische Voorrecht. Zo uitdrukkelijk formuleert vs 15 het niet, maar door redenering kan men er wel toe besluiten. Wanneer men echter uit de leer der Kerk het bestaan van dit Voorrecht niet reeds kende, en

geen rekening hield met andere Openbaringsgegevens, zou men het in de voorhanden tekst moeilijk kunnen vinden ⁶.

Gaat de ongelovige partij heen, zegt Paulus, laat haar heengaan; in dit geval is de gelovige partij dus geenszins gehouden om een verzoening te bewerken. In tegenstelling met zijn wenk betreffende de gedoopte echtgenoten in vs 10-11 zegt hij nu niet, dat de verlaten partij ongehuwd moet blijven. Wel zegt hij uitdrukkelijk, dat zij in dit geval niet gebonden is, dat zij vrij is ⁷. Gezien de tegenstelling met de gedoopte echtgenoten ligt het voor de hand, dat dit niet-gebonden-zijn, dit vrij-zijn zo moet worden verstaan, dat de oude huwelijksband voor de bekeerde partij geen beletsel is om een nieuw huwelijk aan te gaan. Wanneer Paulus echter een nieuw huwelijk toestaat, geeft hij impliciet te kennen, dat het eerste huwelijk ontbonden wordt, wanneer het tweede wordt aangegaan. Polygamie is immers uitgesloten ⁸.

Paulus geeft ook de reden van zijn beslissing: „God heeft u immers tot vrede geroepen”. De gang van Paulus’ gedachte is ongeveer als volgt: God heeft u tot vrede geroepen. Moest gij nu ongehuwd blijven, terwijl gij opnieuw zoudt willen trouwen, dan zou die vrede gevaar lopen. Daarom moogt gij een nieuw huwelijk aangaan. Bezorgdheid voor het heil van uw eerste echtgenoot(e) hoeft u daarvan niet te weerhouden, want in de gegeven omstandigheden wordt het een open vraag, of gij daarin enig succes zoudt kunnen behalen. „Want hoe weet gij, vrouw, of gij uw man zult redden en gij, man, hoe weet gij of gij uw vrouw zult redden?” (vs 16).

Deze beslissing is men het Paulinische Voorrecht gaan noemen. Het is een *voorrecht* in die zin, dat er voor de bekeerde en gedoopte partij p.p. een mogelijkheid wordt geschapen, die andere gehuwden niet hebben. Terwijl anderen gebonden blijven door de huwelijksband, kan de bekeerde en gedoopte partij zich daarvan bevrijden.

Onmiddellijk dringt zich de vraag op, hoe dit rijmt met de onontbindbaarheid van het huwelijk. Berust de volstreckte onontbindbaarheid van het huwelijk slechts op een positief goddelijk voorschrift ⁹, dan is er geen moeilijkheid. God kan immers in zijn eigen positieve wetgeving dispensereren, hetzij onmiddellijk of middellijk door een daartoe door Hem aangewezen gezag. In het geval van Cor. VII, 15 wordt deze dispensatiemacht dan uitgeoefend.

Berust de onontbindbaarheid van het huwelijk echter op de natuurwet, dan wordt de zaak anders. De natuurwet immers is onveranderlijk. Is dit Voorrecht niet in strijd met die natuurwet? Of hoe kunnen wij de natuurwet nog onveranderlijk noemen, als het huwelijk toch ontbindbaar blijkt te zijn? In verband met de doeleinden van het huwelijk en het algemeen belang van de gemeenschap moet het eenmaal gesloten huwelijk door geen onderling goedvinden van de partijen en door geen enkel zuiver menselijk gezag, om welke reden dan ook, onthouden kunnen worden. Zonder deze onontbindbaarheid wordt het bereiken van de huwelijksdoeleinden zo niet onmogelijk dan toch minstens zeer moeilijk, en lijdt het algemeen belang grote schade. Achten wij een uitzondering op deze wet in beginsel mogelijk, „dan zou de wet onmogelijk kunnen blijven bestaan. Zij zou binnen afzienbare tijd geheel en al verdwijnen. Men zou de gronden voor dispensatie weliswaar nauwkeurig kunnen omschrijven, en echtscheiding slechts toestaan onder scherp omschreven voorwaarden; wie zal er echter één ogenblik aan twifelen, dat, wanneer het verbreken van de huwelijksband vurig gewenst wordt, deze vereiste redenen wel spoedig aanwezig zouden zijn?”¹⁰. Leiden deze overwegingen tot de erkenning, dat geen enkel huwelijk door zuiver menselijk ingrijpen onthouden kan worden; zij leren ons niet, dat ook God het huwelijk niet kan ontbinden. „Indien uitzonderingen door de goddelijke wijsheid waren bepaald, zou er geen reden zijn de noodlottige gevolgen te vrezen, welke zouden volgen, indien de beslissing aan de mensen ware overgelaten. God zou, indien Hij zulks voor gepast hield, vrijstelling (van deze wet) kunnen verlenen, indien de omstandigheden zulks rechtvaardigen”¹¹. Het Paulinische Voorrecht, waardoor *God* bij algemene maatregel het huwelijk van de bekeerde partij ontbindt, is dus niet in strijd met het onveranderlijke karakter van de natuurwet. Dit eist slechts, dat het huwelijk niet kan onthouden worden door een zuiver menselijke beslissing. God alleen kan dus een huwelijk onthouden. Wanneer de Paus een huwelijk ontbindt, dan doet hij dit niet uit eigen macht, maar krachtens een door God verleende volmacht, de z.g. ministeriële volmacht.

In welke zin kan men spreken van een *Paulinisch* Voorrecht? Natuurlijk is dit geen beslissing van Paulus als privé-persoon: krachtens zuiver menselijke macht. Dit is na het voorgaande

duidelijk. De onontbindbaarheid van het huwelijk berust op een goddelijke wet; geen enkele mens kan eigenmachtig op een goddelijke wet uitzonderingen toestaan. Dit Voorrecht moet dus van goddelijke oorsprong zijn. Heeft God het echter onmiddellijk zelf gegeven, en fungeerde Paulus slechts als „spreekbuis”; of heeft Paulus het krachtens een hem verleende volmacht zelf uitgevaardigd? Deze kwestie is nog niet opgelost. Beide meningen hebben prominente aanhangers ¹².

Wat leert de tekst zelf? Allereerst zij opgemerkt, dat enkelen achter τοῖς δὲ λοιποῖς λέγω ἐγώ, οὐχ ὁ κύριος een punt willen zetten en geen dubbelpunt, zodat deze woorden het voorafgaande afsluiten en geen inleiding vormen op hetgeen volgt ¹³. Dan wordt de betekenis: Voor de gedoopte echtgenoten geldt het gebod des Heren; voor de overigen immers, d.w.z. *de ongetrouwden en weduwen*, heb ik mijn eigen mening te kennen gegeven, omdat hierover geen uitdrukkelijk gebod des Heren bestaat. Daarop volgt: „Indien een broeder een ongelovige vrouw heeft”. Is deze punctuatie juist, dan hangen de verzen 12—16 af van τοῖς δὲ γεγαμηκόσιν παραγγέλλω, οὐκ ἐγὼ ἀλλ’ ὁ κύριος (vs 10). Dan heeft Paulus dit Voorrecht niet krachtens ontvangen volmacht uitgevaardigd. Verreweg de meeste auteurs echter verwerpen deze punctuatie, en beschouwen de woorden „Tot de overigen zeg ik, niet de Heer” als inleiding op hetgeen volgt. Gezien de hele structuur van deze pericope lijkt ons dit ook juist.

Men kan deze woorden op twee manieren interpreteren. Bedoelt Paulus, dat hij deze beslissing uit eigen apostolische volmacht neemt, of dat hij slechts afkondigt wat Christus niet, zoals het gebod voor de gedoopte echtgenoten, in het publiek heeft onderwezen? Wij menen, dat beide interpretaties mogelijk zijn. Voor de eerste kan men als volgt redeneren. Met betrekking tot de gedoopte echtgenoten wordt kennelijk gezinspeeld op het gebod des Heren, zoals wij dat bij de Synoptici vermeld vinden ¹⁴. Vs 10 betekent dan: Aangaande de gedoopte echtgenoten heeft Christus *beslist*, dat een vrouw niet van haar man mag scheiden Daarop volgt als tegenstelling: Tot de overigen zeg ik, niet de Heer Aan het παραγγέλλω van vs 10 en het λέγω van vs 12 moeten we dezelfde betekenis toekennen, nl. beslissen, een bepaling vaststellen. De zin van vs 12 is dan: Met betrekking tot de overigen geeft niet Christus, maar

geef ik, Paulus, de volgende beslissing; ik bepaal Paulus treedt hier op als onmiddellijke auteur van het Voorrecht.

Een andere interpretatie is echter ook mogelijk. Vs 10 zinspeelt op het gebod, dat Christus *openlijk* aan het volk *geleerd heeft*. Vs 10 kan ook betekenen: Aangaande de gedoopte echtgenoten heb ik eigenlijk niets nieuws te vertellen, want Christus heeft openlijk geleerd, dat de vrouw niet van de man mag scheiden Daarop volgt de tegenstelling: Tot de overigen zeg ik, niet de Heer De zin hiervan moet dan zijn: Aangaande de overigen heeft Christus openlijk niets geleerd, maar dat doe ik nu. — De tekst op zichzelf beschouwd, laat dus twee interpretaties toe, en dwingt ons niet onontkoombaar tot het aanvaarden van een der bovengenoemde meningen.

Ook de zaak zelf dwingt ons niet. Geen van beide meningen is onredelijk; beide meningen handhaven de goddelijke oorsprong van het Voorrecht. Gelet echter op de uitspraken van de Kerk hellen wij over naar de mening, die aan Paulus slechts het afkondigen van dit Voorrecht toeschrijft. Hierin bevestigt ons de opmerking van Wernz-Vidal betreffende de bekende instructie van de S.C. Inq. van 11 Juli 1866: „Nequaquam enim ibidem haec quaestio per transennam vel per quandam phraseologiam attingitur, sed ex professo antequam ad particulares resolutiones descenditur, tria principia generalia stabiliuntur in quibus expressis et pluries repetitis verbis docetur origo divina privilegii Paulini, „a Christo Domino concessi et per Apostolum Paulum promulgati“. Quicumque modice versatus est in negotiis S.C. Inq. probe scit longe alienum esse a praxi hujus S.C. in forma solemni principiorum generalium ab initio alicujus Instructionis etiam particularis proponere aliquam doctrinam, quam non habeat certam et in Curia Romana probatam”¹⁵.

Een enkel woord over de *geschiedenis* van dit Voorrecht. In de geschriften der Vaders zijn de uitlatingen over het Paulinische Voorrecht zeldzaam en dan nog weinig zeker. In de Ambrosiaster vinden wij voor het eerst het recht van de gedoopte partij op het aangaan van een tweede huwelijk duidelijk weergegeven: „Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur”¹⁶. Ook Hincmar van Reims erkent dit recht: „Fit et interdum quod erat illicitum licitum, cum legaliter initum conjugium dissolvi permittitur causa infidelitatis. Unde Paulus

dicat „Quod si infidelis discedit, discedat”¹⁷. De lange afwezigheid van getuigenissen over dit Voorrecht is opvallend. „Het is (echter) steeds gewaagd een conclusie uit stilzwijgen te trekken. Maar indien het Voorrecht in de praktijk toepassing had gevonden, lijkt het onwaarschijnlijk, dat er nergens enige melding van zou gemaakt zijn; aan de conclusie, dat het in onbruik was geraakt, is moeilijk te ontkomen. Het heeft weinig nut naar de oorzaak hiervan te gissen; een verklaring kan niet meer dan een vermoeden zijn. Maar het is minstens mogelijk, dat de strijd voor de handhaving van de onontbindbaarheid van het huwelijk de Kerk tot een rigoristische houding voerde, waarbij zij zelfs de toepassing van de door de Apostel toegestane uitzondering weigerde.”¹⁸

Met Gratianus gaat men meer aandacht aan het Voorrecht besteden. Gratianus onderscheidt twee gevallen bij hen, die in ongeloof getrouwd zijn: „Hic distinguendum est, aliud esse dimittere volentem cohabitare, atque aliud discedentem non sequi”. In het geval de ongedoopte partij wil blijven samenleven, is het geoorloofd haar weg te zenden, maar de gedoopte mag dan niet opnieuw huwen: „Volentem enim cohabitare licet quidem dimittere, sed non ea vivente aliam superducere”. In het geval de ongedoopte heengaat, hoeft de gedoopte haar niet te volgen en mag dan zelfs een nieuw huwelijk sluiten: „Discedentem vero sequi non oportet, et ea vivente aliam ducere licet”¹⁹. In bijna letterlijk dezelfde woorden drukt Petrus Lombardus zich uit²⁰. Paus Innocentius III geeft het Voorrecht aldus weer: „Si enim alter infidelium conjugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad peccatum mortale, ei cohabitare volente: qui relinquitur ad secunda si voluerit vota transibit”²¹.

Eenmaal in de belangstelling gekomen, werd het Paulinische Voorrecht op verschillende punten bekeken. Wij noemen er hier slechts enkele, terwijl wij in de loop van ons boek nog andere zullen aanstippen²². Lang heeft er verschil van opvatting bestaan over de kwestie, wanneer het eerste in ongeloof gesloten huwelijk wordt ontbonden. Bernardus van Pavia meende, dat dit bij de sluiting van het nieuwe huwelijk gebeurt. Hij kreeg krachtige steun van Paus Innocentius III. Dit is ook de zekere leer van de Codex Juris Canonici in canon 1126. Eveneens

kwam er een oplossing in de kwestie, of de ongedoopte na het huwelijk van de gedoopte ook vrij is om een nieuw huwelijk aan te gaan. Deze vrijheid moet aan de ongedoopte worden toegekend, daar de huwelijksband niet eenzijdig kan verbroken worden, en de Kerk geen verbod tot huwen kan geven aan ongedoopten. Ongedoopten vallen immers niet onder de jurisdictie van de Kerk ²³.

Bij het bekeringswerk onder de heidenen ontstonden niet zelden moeilijkheden vanwege veelwijverij en wegvoering van echtgenoten naar verwijderde streken. De meest bekende voorzieningen in deze moeilijkheden bevatten de Constituties *Altitudo* van 1 Juni 1537 van Paulus III, *Romani Pontificis* van 2 Augustus 1571 van Pius V en *Populis* van 25 Januari 1585 van Gregorius XIII. Wij bespreken deze Constituties in Hoofdstuk V.

Het *doel* van het Paulinische Voorrecht is geloofsbegunstiging: het bevorderen van bekering tot het katholieke geloof en volharding erin. De ontbinding van het eerste huwelijk en het verlof om een nieuw huwelijk aan te gaan voorkomt toestanden, waarin een gehuwde gemakkelijk van deze bekering of volharding zou afzien. Zou immers de ongedoopte partij iedere samenleving weigeren, dan was de gedoopte partij tot een celibatair leven gedwongen. Zou de ongedoopte wel willen samenleven, maar zou zij dit niet „vreedzaam” willen doen en „zonder smaad voor de Schepper”, dan kreeg de gedoopte partij het zeer moeilijk en was zij dikwijls toch nog gedwongen celibatair te leven. Het vooruitzicht op zulke toestanden zou een bekering bezwaarlijk maken en de volharding moeilijk. Vanwege dit doel noemt men het Paulinische Voorrecht ook „Geloofsvoorrecht”, en men voegt er dan aan toe „strikt genomen”, ter onderscheiding van het „Geloofsvoorrecht ruim genomen”, wat een algemene naam is voor het Paulinische Voorrecht en voor alle andere huwelijksontbindingen ten gunste van het geloof ²⁴.

Wij kunnen tenslotte het Paulinische Voorrecht omschrijven als een ter begunstiging van het katholieke geloof door God gegeven en door S. Paulus afgekondigd recht aan de na het geldig gesloten huwelijk uit het ongeloof bekeerde en gedoopte partij om, indien de ongedoopte partij heengaaf, zich van de eerste huwelijksband te bevrijden en een nieuw huwelijk aan te gaan. Behalve de auteur, de gunst, de begunstigde en het doel

van het Voorrecht is in de gegeven omschrijving tevens uitgedrukt hetgeen voor de toepassing van het Voorrecht vereist is. De gunst wordt immers verleend aan de na het geldig gesloten huwelijk bekeerde en gedoopte partij bij verlating door de ongedoopte. Vereist is dus een geldig huwelijk tussen ongedoopten gesloten (Hoofdstuk I), het doopsel van slechts één der echtgenoten (Hoofdstuk II) en het heengaan der ongedoopte partij (Hoofdstuk III). Wij voegen hieraan een hoofdstuk toe over de z.g. ondervragingen, die zekerheid kunnen verschaffen inzake het heengaan van de ongedoopte partij (Hoofdstuk IV), en een hoofdstuk over de dispensaties van deze ondervragingen (Hoofdstuk V). Na een uiteenzetting van canon 1127 over de twijfelgevallen (Hoofdstuk VI) eindigen wij met enige bijzonderheden betreffende het feitelijk gebruik maken van het Voorrecht (Hoofdstuk VII).

-
- ¹ WERNZ-VIDAL, *Jus canonicum V: Jus matrimoniale*, p. 753, nota 57.
 - ² Cfr E. ALLO, *Saint Paul-Première Epître aux Corinthiens*, p. 165.
 - ³ *ib.*
 - ⁴ Cfr PAYEN, *De Matrimonio*, II, Nr 2218; WERNZ-VIDAL, *o.c.*, Nr 631, nota 58.
 - ⁵ COLL. HONGK., Nr 1487.
 - ⁶ Cfr C. SANTINI S.J., *Periodica* XXI (1932), p. 173.
 - ⁷ ALLO, *o.c.*, p. 168.
 - ⁸ Cfr JOYCE, *Het christelijk huwelijk*, p. 450—452.
 - ⁹ Cfr VERMEERSCH-CREUSEN, *Epitome J.C.*, II, Nr 423; PRUEMMER, *Manuale Theol. Mor.*, III, Nr 664.
 - ¹⁰ JOYCE, *o.c.*, p. 32.
 - ¹¹ *ib.*, p. 33; cfr F. v. WELIE, *Hoofdstukken van canoniek huwelijksrecht*, Nr 67—70.
 - ¹² Voor de eerste mening: PALMIERI, PESCH, BILLOT, WERNZ, PAYEN. Voor de tweede mening: GASPARRI, LEHMKUHL, VERMEERSCH.
 - ¹³ Cfr BILLOT, *De Sacramentis*, II, Thesis XLIII.
 - ¹⁴ Mt. V, 32; Mc. X, 11; Lc. XVI, 18.
 - ¹⁵ *o.c.*, Nr 631, nota 56.
 - ¹⁶ P.L., 17, 219.
 - ¹⁷ *ib.*, 125, 732.
 - ¹⁸ JOYCE, *o.c.*, p. 448.
 - ¹⁹ *Dictum ad c. 2, C. XXVIII, 2.*
 - ²⁰ P.L., 192, 936.
 - ²¹ DENZ., Nr 405.
 - ²² Zie hieronder, p. 27, 32, 37, 82, 98, 119.
 - ²³ SANCHEZ, *Disputationes de S. Matrimonii Sacramento*, Lib. VII, disp 77.
 - ²⁴ Cfr W. MULDER, N.K.S. XXXVII (1937), p. 343.

HOOFDSTUK I

GELDIG HUWELIJK TUSSEN ONGEDOOPTEN

Het eerste vereiste voor een geldige en geoorloofde toepassing van het Paulinische Voorrecht is een geldig huwelijk, gesloten tussen twee ongedoopten. Wij wezen hier reeds op bij de tekstverklaring van I Cor. VII ¹. De kerkelijke documenten hieromtrent zijn duidelijk. Zo b.v. de Codex J.C. in canon 1120 § 1: „Legitimum inter non baptizatos matrimonium, licet consummatum, solvitur in favorem fidei ex privilegio Paulino”. Uit canon 1015 § 3 blijkt, dat wij hier onder „matrimonium legitimum” te verstaan hebben een „matrimonium inter non baptizatos valide celebratum”. In een zelfde zin sprak reeds S.S.C.S.O. op 9 December 1874 ².

Vereist is dus: een huwelijk tussen o n g e d o o p t e n (Art. I) en wel een g e l d i g huwelijk (Art. II).

Art. I: HUWELIJK TUSSEN ONGEDOOPTEN

„Ongedoopten” zijn allen, die het doopsel des waters niet, althans niet geldig, hebben ontvangen. Beide echtgenoten moeten bij het sluiten van het huwelijk in deze zin ongedoopt zijn geweest. Ook het huwelijk tussen twee gelovige catechumenen of tussen een gelovige catechumeen en een ongelovige voldoet aan deze voorwaarde, zelfs al zou in een van beide partijen of in beide het z.g. doopsel van begeerte zijn geweest. Daarom spreken wij liever van een huwelijk tussen *ongedoopten* dan van een huwelijk tussen *ongelovigen* of *in ongelooft gesloten* ³. Het gelovig of ongelovig zijn bij het sluiten van het huwelijk is met betrekking tot het Voorrecht van geen betekenis. Alleen wanneer

een of beide partijen bij het sluiten van het huwelijk gedoopt waren, — hetzij katholiek of niet-katholiek — is het Paulinische Voorrecht niet van toepassing.

Het Paulinische Voorrecht geldt dus niet voor katholieke echtgenoten, wanneer één partij van het geloof is afgevallen en een nieuw huwelijk tracht aan te gaan. Innocentius III decreteerde hieromtrent in 1199: „Si vero alter fidelium conjugum labatur in haeresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is qui relinquitur vivente altero possit ad secundas nuptias convolare, licet in hoc casu major appareat contumelia Creatoris. Nam etsi matrimonium verum quidem inter infideles exsistat, non tamen est ratum. Inter fideles autem verum quidem et ratum exsistit, quia sacramentum fidei quod semel est admissum nunquam amittitur”⁴. Dit is de traditionele leer⁵.

Zou het geval zich voordoen, dan staan er van juridisch standpunt slechts deze mogelijkheden open: betreft het een louter bevestigd of sacramenteel huwelijk (*matrimonium ratum tantum*), dan kan het door de plechtige religieuze professie en door uitdrukkelijk ingrijpen van de Paus ontbonden worden (canon 1119); betreft het een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk (*matrimonium ratum et consummatum*), dan is niets anders mogelijk dan scheiding van bed, tafel en woning (canon 1131).

Ook op een huwelijk tussen een katholiek en een ongedoopte, gesloten met dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst, is het Paulinische Voorrecht niet van toepassing. Aldus uitdrukkelijk canon 1120 § 2. Het H. Officie antwoordde in 1759 op een desbetreffende vraag: „Si fidelis praevia dispensatione contraxit matrimonium cum infideli, censetur illud contraxisse cum explicita conditione, dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris. Quare si infidelis non servat supradictam conditionem, adhibenda sunt juris remedia ut eam servet; alias separari debent quoad torum et cohabitationem non tamen quoad vinculum. Quocirca in casu de quo agitur, conjugue infideli superstite, non potest fidelis ad alia vota transire”⁶.

Is in dit geval een der partijen heengegaan, dan zijn er juridisch de volgende mogelijkheden: is het huwelijk niet voltooid, dan kan het ontbonden worden zowel door de plechtige reli-

gieuze professie als door een uitdrukkelijk ingrijpen van de Paus (canon 1119); is het huwelijk wel voltooid, dan kan de Paus het wel ontbinden. Het is mij echter niet bekend, of de Paus een dergelijk huwelijk ooit ontbonden heeft; Payen beweert zelfs, dat de Paus zo'n huwelijk ook niet zal ontbinden⁷. Practisch blijft er dus niets anders over dan scheiding van bed, tafel en woning overeenkomstig de normen van canon 1131.

Tenslotte is het Paulinische Voorrecht ook niet van toepassing op een geldig huwelijk sinds 19 Mei 1918 zonder dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst gesloten tussen een niet-katholiek gedoopte, die voor het huwelijk niet overging tot de Katholieke Kerk, en een ongedoopte. Canon 1120 § 1 laat hieromtrent geen twijfel bestaan. Uit het feit, dat de tweede paragraaf van deze canon het huwelijk tussen een gedoopte en ongedoopte *met* dispensatie gesloten uitdrukkelijk vermeldt, mag men niet besluiten, dat het Paulinische Voorrecht wel toepassing kan vinden bij een huwelijk door een niet-katholiek gedoopte met een ongedoopte *zonder* dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst gesloten. Deze tweede paragraaf is ten overvloede. Dat de Codex het huwelijk tussen een niet-katholiek gedoopte en een ongedoopte zonder dispensatie gesloten niet uitdrukkelijk vermeldt, wordt hieruit verklaard, dat de Codexbronnen van dergelijke huwelijken geen melding maken. Vóór de Codex immers waren deze huwelijken zonder dispensatie gesloten ongeldig. Ten gunste van het katholieke geloof van de belanghebbende partij wil de Paus p.p. door een uitdrukkelijk ingrijpen dit soort huwelijken wel ontbinden. Aldus het H. Officie in een instructie van 1 Mei 1934. Het moet dan vaststaan, 1° dat een van beide partijen gedurende de hele huwelijkssamenleving ongedoopt is gebleven; 2° dat in geval de ongedoopte partij gedoopt wordt, er nadien geen geslachts-gemeenschap meer tussen de echtgenoten heeft plaats gehad. Zijn deze voorwaarden vervuld, dan valt het huwelijk onder de ontbindingsmacht van de Paus; dan *kan* hij het ontbinden. Hij *wil* het ook ontbinden, als het moreel onmogelijk is het verbroken huwelijksleven te herstellen, en er geen ergernis ontstaat, wanneer de ontbinding eventueel wordt uitgesproken⁸. In feite *heeft* de Paus zulke huwelijken ook reeds ontbonden.

Wij moeten hier ook de twijfelachtig gedoopten ter sprake

brengen. Hierbij zijn twee gevallen te onderscheiden: beide echtgenoten zijn twijfelachtig gedoopt of slechts één is twijfelachtig gedoopt, terwijl de ander zeker ongedoopt is. Allereerst zij opgemerkt, dat twijfel iets subjectiefs is, en niets verandert aan het objectief gedoopt of ongedoopt zijn der partijen. Waren beide partijen bij het sluiten van het huwelijk objectief ongedoopt, dan is p.p. een geldige toepassing van het Voorrecht mogelijk. Twijfelt men echter aan het bestaan van deze eerste voorwaarde dan is de toepassing ongeoorloofd. Blijkt achteraf, dat beide echtgenoten ongedoopt waren, dan is het eerste huwelijk werkelijk ontbonden en het tweede geldig gesloten. Wanneer het doopsel van een partij of van beide partijen objectief bestaat, kan het Paulinische Voorrecht geen toepassing vinden.

Leert echter canon 1127 niet juist het tegenovergestelde, n.l. dat men in geval van twijfel eenvoudig kan handelen, alsof de echtgenoten bij het sluiten van het huwelijk werkelijk ongedoopt waren, zodat de toepassing van het Voorrecht geldig en geoorloofd is?⁹ Dit moeten wij ontkennen. Canon 1127 betekent practisch, dat bij twijfel omtrent het bestaan van de vereiste voorwaarden voor het Paulinische Voorrecht het vroeger gesloten huwelijk toch ten gunste van het katholieke geloof wordt ontbonden, niet alleen wanneer aan de vereisten van het Paulinische Voorrecht objectief voldaan is, maar ook wanneer dit objectief niet zo mocht zijn. In dit laatste geval wordt het huwelijk echter niet ontbonden krachtens het Paulinische Voorrecht, omdat de vereiste voorwaarden objectief niet aanwezig zijn. De ontbinding geschiedt dan krachtens de ministeriële volmacht van de Paus, die onafhankelijk van het Paulinische Voorrecht sommige huwelijken kan ontbinden en deze macht ook per algemene wetsbeschikking kan uitoefenen. Wij zeggen „sommige” huwelijken. Een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk kan de Paus niet ontbinden; hij wil zich zelfs niet aan het gevaar blootstellen zijn machtsbevoegdheid te overschrijden en zo het goddelijk recht te schenden. Bovendien is het mogelijk, dat de Paus een huwelijk niet wil ontbinden, ofschoon hij het kan. Zoals wij zullen zien, is dit inderdaad het geval. De ontbinding, die canon 1127 impliceert, is dus *uiteraard* beperkt tot de huwelijken die de Paus *kan* ontbinden, en *feitelijk* tot de huwelijken die hij *wil* ontbinden. — Gaan wij nu de verschillende soorten van twijfelgevallen na¹⁰.

A. Beide echtgenoten waren twijfelachtig gedoopt.

1) Is dit huwelijk *voltooid*, dan is het een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk, wanneer beide echtgenoten objectief geldig gedoopt waren. Men weet dit niet zeker, maar het kan toch zo zijn. Spreekt de Paus nu huwelijksontbinding uit, dan stelt hij zich aan het gevaar bloot een huwelijk te ontbinden, dat hij niet kan ontbinden. Dat wil hij niet; daarom kan men in dit geval nooit met een beroep op canon 1127 een nieuw huwelijk toestaan. Aldus b.v. S.S.C.S.O., 10 Juni 1937 ¹¹.

2) Is dit huwelijk *niet voltooid*, dan bestaat dit gevaar niet. Het kan dan objectief een sacramenteel huwelijk zijn, maar als zodanig is het niet geslachtelijk voltooid. De Paus kan zulke huwelijken ontbinden zowel bij particuliere beschikking in elk geval afzonderlijk, als bij algemene wetsbeschikking. Uiteraard zijn ze dus niet uitgesloten van de ontbinding in canon 1127 vervat. En feitelijk? De tekst van canon 1127 laat niets van een feitelijke uitsluiting blijken. Ook het zo juist vermelde decreet van het H. Officie sluit deze huwelijken niet uit. Ofschoon dit decreet in het algemeen spreekt en geen uitdrukkelijk onderscheid maakt tussen voltooide en onvoltooide huwelijken, menen wij toch, dat het alleen maar betrekking heeft op het voltooide huwelijk van twee twijfelachtig gedoopten. Dit decreet heeft zijn grond in het gevaar, dat men een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk zou willen ontbinden; bij de thans besproken, onvoltooide, huwelijken bestaat dit gevaar natuurlijk niet. Daarom lijkt het ons juist, dat canon 1127 op het onvoltooide huwelijk van twee twijfelachtig gedoopte niet-katholieken toepasselijk is. Noch uiteraard noch feitelijk zijn deze huwelijken van een toepassing van canon 1127 uitgesloten ¹².

B. Eén partij twijfelachtig gedoopt; de andere zeker ongedoopt.

Uiteraard is dit huwelijk niet van de impliciete ontbinding van canon 1127 uitgesloten: ook al zou het twijfelachtige doopsel objectief geldig zijn geweest, dan hebben wij toch niet met een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk te doen. En feitelijk? In het decreet van het H. Officie van 10 Juni 1937

wordt als volgt een tweede vraag gesteld: „Utrum in matrimonio contracto inter partem non baptizatam et partem acatholicam dubie baptizatam, in casu dubii insolubilis de baptismo, possint Ordinarii alterutri parti ad fidem catholicam conversae permittere usum Privi Pauli vi Can. 1127?“. Het antwoord luidt: „Recurrendum est ad S. Officium in singulis casibus”¹³.

De betekenis van dit antwoord lijkt ons te zijn, dat de Paus zonder tussenkomst van het H. Officie het huwelijk van een ongedoopte met een twijfelachtig gedoopte niet-katholiek niet krachtens de algemene wetsbeschikking van canon 1127 wil ontbinden. Zonder tussenkomst van het H. Officie is dit huwelijk feitelijk van de ontbinding in canon 1127 vervat uitgesloten. Toch is het niet duidelijk, dat het voorschrift van recursus gegeven is op straffe van ongeldigheid. Conform met canon 11 menen wij daarom, dat een toepassing van canon 1127 op deze huwelijken zonder tussenkomst van het H. Officie wel ongeoorloofd maar niet ongeldig is¹⁴. De diepste grond waarom de H. Stoel zichzelf het oordeel over dit tegenwoordig licht zo frequente geval voorbehoudt, zal wel deze zijn: geen kans te geven aan de mening, dat de Kerk het met de onontbindbaarheid van het huwelijk niet zo nauw meer neemt¹⁵.

De zo juist aangehaalde uitspraken van het H. Officie handelen alleen over twijfelachtig gedoopte niet-katholieken. Is canon 1127 nu ook van toepassing op twijfelachtig gedoopte katholieken? In ons antwoord onderscheiden wij wederom twee mogelijkheden: beide partijen waren twijfelachtig gedoopte katholieken, of de een was zeker ongedoopt en de ander een twijfelachtig gedoopte katholiek.

A. Beide partijen waren twijfelachtig gedoopte katholieken.

1) Is het huwelijk *voltooid*, dan kan er geen beroep gedaan worden op canon 1127, om dezelfde reden als bij twee twijfelachtig gedoopte niet-katholieken. Dit huwelijk kan een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk zijn. De Paus wil zich niet aan het gevaar blootstellen een huwelijk te ontbinden, dat hij niet kan ontbinden.

2) Is het huwelijk *niet voltooid*, dan kan het objectief niet

meer dan een sacramenteel huwelijk zijn. Het kan dus door de Paus ontbonden worden, en ligt niet uiteraard buiten het terrein van canon 1127. Van een feitelijke uitsluiting is ons niets bekend. De uitspraak van het H. Officie van 10 Juni 1937 heeft alleen betrekking op twijfelachtig gedoopte niet-katholieken.

B. Eén partij zeker ongedoopt; de andere een twijfelachtig gedoopte katholiek.

Hier moeten wij onderscheid maken of er dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst is gegeven of niet.

1) Heeft er *geen* dispensatie plaats gehad en is er geen objectief geldig doopsel geweest, dan is het huwelijk geldig; in dit geval kan het Paulinische Voorrecht toegepast worden. Is er wèl een objectief geldig doopsel geweest, dan is het huwelijk ongeldig. Hier is echter twijfel over het bestaan van het doopsel en gevolglijk twijfel over de geldigheid van het huwelijk. Canon 1127 lijkt ons hier beslist toepasselijk.

2) Heeft er *wel* dispensatie plaats gehad, dan is het huwelijk altijd geldig, of het doopsel objectief nu bestaat of niet. Maar nu is het doopsel twijfelachtig; het is dus ook twijfelachtig of het Paulinische Voorrecht kan toegepast worden. Kan men hier met een beroep op canon 1127 tot een oplossing komen? Bestaat het doopsel objectief, dan hebben wij hier zéker geen sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk. Het kan dus door de Paus ontbonden worden, en ligt dus niet uiteraard buiten de werkings-sfeer van canon 1127. Ligt het er dan feitelijk buiten? De uitspraak van het H. Officie van 10 Juni 1937 beantwoordt deze vraag niet: zij eist alleen tussenkomst van het H. Officie inzake huwelijken van een niet-gedoopte en een twijfelachtig gedoopte niet-katholiek. Toch moeten wij aannemen, zegt Vromant, dat de gunst van canon 1127 aan dit soort huwelijken ontzegd moet worden. „Summus Pontifex hujusmodi matrimonium non solvit in favorem fidei ne ejus potestas videatur favere libidini in morum detrimentum”¹⁶. Zo ook Cappello¹⁷, F. van Welie¹⁸, Payen¹⁹ e.a.

Samenvatting:

- A. Twee twijfelachtig gedoopte niet-katholieken:**
 - 1) voltooid huwelijk: toepassing van canon 1127 is niet mogelijk;
 - 2) onvoltooid huwelijk: toepassing van canon 1127 is mogelijk.
- B. Twee twijfelachtig gedoopte katholieken:**
 - 1) voltooid huwelijk: toepassing van canon 1127 is niet mogelijk;
 - 2) onvoltooid huwelijk: toepassing van canon 1127 is mogelijk.
- C. Een zeker ongedoopte en een twijfelachtig gedoopte niet-katholiek: zonder tussenkomst van het H. Officie is toepassing van canon 1127 niet geoorloofd maar wel geldig.**
- D. Een zeker ongedoopte en een twijfelachtig gedoopte katholiek:**
 - 1) zonder dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst: toepassing van canon 1127 is mogelijk;
 - 2) met dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst: toepassing van canon 1127 is niet mogelijk.

ART. II: GELDIG HUWELIJK TUSSEN ONGEDOOPTEN

Zoals wij reeds zeiden, is het Paulinische Voorrecht alleen van toepassing bij een geldig huwelijk van twee ongedoopten. Aan de kerkelijke documenten, die wij hiervoor reeds aanhaalden, kunnen wij nog een uitspraak van het H. Officie toevoegen van 20 Juni 1866²⁰. Is het huwelijk geldig, dan kan men p.p. van het Voorrecht gebruik maken, maar om dit te mogen doen dient men eerst te onderzoeken of het huwelijk inderdaad geldig is (§ 1)²¹.

Dit onderzoek kan tot verschillende resultaten leiden: tot zekerheid omtrent de geldigheid of ongeldigheid van het huwelijk, en tot twijfel. Is het huwelijk zeker geldig, dan kan men p.p. geldig en geoorloofd het Paulinische Voorrecht toepassen. Maar wat te doen, als het betreffende huwelijk ongeldig blijkt te zijn (§ 2) en hoe te handelen als omtrent de geldigheid van het huwelijk twijfel bestaat? (§ 3)

§ 1. Onderzoek naar de geldigheid van het huwelijk.

In deze paragraaf stellen wij ons twee vragen: *wat* moeten wij onderzoeken, en *hoe* moet dit onderzoek geschieden?

In het algemeen kan men zeggen, dat een geldig huwelijk tussen ongedoopten tot stand komt door de vereiste toestemming van twee daartoe bekwame personen. Ons onderzoek zal dus in het algemeen de huwelijkstoestemming en de bekwaamheid der partijen betreffen. De voornaamste details zullen wij kort aanstippen.

Allereerst dient onderzocht te worden of beide partijen de huwelijkstoestemming hebben gegeven, en wel een huwelijks-toestemming zoals de goddelijke wet en de staatswet voor een geldig huwelijk eisen ²². De goddelijke wet eist, dat die toestemming inwendig, uitwendig, wederkerig en gelijktijdig is. De staatswet eist soms op straffe van nietigheid b.v. het onderhouden van sommige formaliteiten. Ook moeten wij toezien of er zodanige gebreken zijn in verstand en wil of in het uiten van de toestemming, die volgens de goddelijke wet of volgens de staatswet de toestemming substantieel waardeloos maken ²³. Omtrent de huwelijkstoestemming heeft het H. Officie in de loop der jaren verschillende uitspraken gedaan. Wij laten er hier enige volgen. Ongeldig — wegens het ontbreken van toestemming — is het huwelijk, wanneer de man aan de vrouw geen enkel recht toekent of haar geen toestemming vraagt, omdat hij haar tot iedere rechtshandeling en toestemming onbekwaam acht, en wanneer de vrouw geen toestemming geeft, daar zij zich hiertoe ongeschikt oordeelt ²⁴. Ongeldig is ook het huwelijk, wanneer iemand meerdere hem geschonken vrouwen tot zich neemt, maar geen enkele daarvan op speciale titel van echtgenote ²⁵. Wegens uitsluiting der onontbindbaarheid is het huwelijk ongeldig, wanneer man en vrouw elkaar trouw beloven, zolang de ander zich goed gedraagt; of wanneer beide partijen verklaren te trouwen volgens de wetten en gewoonten van de streek, als men daar de nietigste reden voldoende acht om het huwelijk te ontbinden ²⁶. Van zeer groot belang is het op te merken, dat hun *wilsvoorwerp* hier een onontbindbaar huwelijk moet zijn; niet voldoende is, dat zij slechts *denken*, dat hun huwelijk kan onthouden worden, wanneer een van de par-

tijen zich niet oppassend zou gedragen²⁷. Evenzo is het huwelijk ongeldig, wanneer vaststaat, dat de bedoeling van de man slechts is geweest de vrouw op proef te nemen, om eerst te zien of ze vruchtbaar, arbeidzaam e.d. is. Wezenlijk is ook hier weer, dat het wilsvoorwerp een ontbindbaar huwelijk was. Gaf de man de huwelijks toestemming, waarbij hij slechts de (valse) overtuiging had de vrouw te kunnen wegzenden, als zij niet vruchtbaar zou blijken te zijn, dan is de toestemming geldig geweest. Dan was er slechts een eenvoudige dwaling, die overeenkomstig canon 1084 de huwelijks toestemming niet substantieel vitieert²⁸.

Is het zeker, dat de toestemming aan alle vereisten voldaan heeft, dan moet nog een onderzoek ingesteld worden naar de bekwaamheid der partijen, of zij n.l. door geen enkel beletsel volgens de goddelijke wet of de staatswet zijn uitgesloten van het aangaan van een geldig huwelijk²⁹. Beletselen van goddelijk recht zijn: blijvend onvermogen, dat aan het huwelijk voorafgaat, bestaande huwelijksband, bloedverwantschap (zeker in de eerste graad van de rechte lijn; waarschijnlijk³⁰ ook de andere graden van de rechte lijn en de eerste graad van de zijlijn). Beletselen volgens de staatswet kunnen zijn: leeftijd, bloedverwantschap, misdrijf e.d. Dit moeten dan echter werkelijk „onbekwaammakende” beletselen zijn, die het huwelijk van het begin af volledig nietig, niet alleen maar vernietigbaar maken. Bij twijfel of zij het huwelijk ongeldig dan wel alleen maar vernietigbaar maken, moet een huwelijk door ongedoopten met een dergelijk beletsel gesloten voor twijfelachtig geldig en practisch dus voor geldig gehouden worden (canon 1014).

Tenslotte zal men nog hebben na te gaan of het huwelijk, dat indertijd ongeldig gesloten werd, na verloop van tijd geconvalideerd is. Men zij hierbij op het volgende bedacht. Wanneer het huwelijk ongeldig gesloten is wegens het ontbreken van toestemming, is natuurrechtelijk voor de convalidatie de toestemming vereist. Toch zal men in de regel het huwelijk als geconvalideerd moeten praesumeren, wanneer beide partijen lange tijd vreedzaam hebben samengeleefd. Aldus Payen³¹ en Vromant³². Vermeldenswaard is de uitspraak van het H. Officie van 22 November 1871³³.

Voor convalidatie van een huwelijk, dat ongeldig is wegens substantieel gevitieerde toestemming, is vernieuwing van toestemming vereist³⁴. Geen vernieuwing van toestemming is ver-

eist voor de convalidatie van een huwelijk, dat ongeldig gesloten werd wegens een natuurrechtelijk impediment. Althans natuurrechtelijk niet. Wanneer het beletsel ophoudt te bestaan en de toestemming voortduurt, heeft de convalidatie ipso facto plaats. Dit in tegenstelling met canon 1133 § 2.

Hoe moet dit onderzoek nu gedaan worden? Met welke mentaliteit en in welke vorm? Voorzichtig en nauwkeurig! Men zij de uitspraken van het H. Officie indachtig, dat het huwelijk van heidenen met één of althans met de eerste vrouw op zich als geldig gepraesumeerd moet worden. Dit geldt bijzonder, wanneer de meeste huwelijken van de streek, waarin het betreffende huwelijk heeft plaats gehad, geldig gesloten worden. Wanneer integendeel de meeste huwelijken in die streek ongeldig gesloten worden, mag men niet praesumeren, dat ieder huwelijk daar ongeldig is, maar moet men in ieder afzonderlijk geval onderzoeken, of het huwelijk volgens die bepaalde streekgewoonte gesloten is ³⁵.

Een juridisch proces (canon 1960 sqq.) is niet vereist. De wijze van onderzoek kan men vrij bepalen. Verklaringen van partijen kan men onder ede doen bevestigen, als de partijen tenminste geloofwaardig zijn en de heiligheid van de eed begripen ³⁶. Men zij echter niet te lichtgelovig. „Men komt er zo moeilijk achter”, schreef ons een missionaris in Azië, „of ze de waarheid spreken. Voor hier zou ik zeggen, dat men het praktisch nooit kan weten, gezien de Oosterse mentaliteit vooral in rechtszaken. Wat wij als onwaarheid zouden betitelen, is volgens hen nog geen leugen; het is alleen maar meer geschikt om een gunstige uitspraak te krijgen”. Iets dergelijks zegt Vermeersch over de Congolezen ³⁷.

§ 2. Zeker ongeldig huwelijk.

Zonder meer is het duidelijk, dat bij een zeker ongeldig huwelijk het Paulinische Voorrecht geen toepassing kan vinden: de vereiste voorwaarde — een geldig huwelijk — ontbreekt. Natuurlijk kunnen ongedoopten hun huwelijk convalideren ³⁸. Wanneer echter twee ongedoopten, die zeker ongeldig getrouwd zijn en wier huwelijk later zeker niet geconvalideerd is, om het doopsel vragen, mag men dit slechts toedienen, wanneer het huwelijk geconvalideerd wordt of volledige scheiding van partijen heeft plaats gehad ³⁹.

Welke van deze twee oplossingen nu de voorkeur verdient, is een zaak van zeer voorzichtig oordeel. Heeft er b.v. in het verleden al min of meer ernstige onenigheid bestaan of dreigt er gevaar voor het geloof van de eventueel gedoopte partij, dan is volledige scheiding te verkiezen boven convalidatie. Scheiding is noodzakelijk, wanneer het huwelijk niet geconvalideerd kan worden, b.v. wegens blijvend onvermogen, dat aan het huwelijk voorafgaat. Blijkt convalidatie gewenst, dan kan deze vóór of na het doopsel geschieden. Geschiedt ze na het doopsel, dan moet de toestemming gegeven worden in de wettige vorm, eventueel met dispensatie van het beletsel van verschil van erediensst.

Wanneer slechts een der partijen gedoopt wenst te worden, is het beter het huwelijk vóór het doopsel te convalideren. Dan immers is een dispensatie van het beletsel van verschil van erediensst niet nodig, en heeft de gedoopte partij bovendien het recht gebruik te maken van het Paulinische Voorrecht, wanneer de ongedoopte partij zou heengaan.

§ 3. Twijfelachtig geldig huwelijk.

Het „twijfelachtig geldige huwelijk” wordt wat breder behandeld, dan de opzet van dit boek strikt genomen vereist. Wij doen dit vanwege het grote praktische belang van de stof, en vooral om te laten zien, in hoeverre canon 1127 toepasselijk is op twijfelachtig geldige huwelijken. Sommigen immers zijn van mening geweest, dat canon 1127 toestaat bij iedere twijfel uit de verschillende objectieve mogelijkheden datgene voor zeker te houden, wat toepassing van het Voorrecht mogelijk maakt ⁴⁰. Het zal nog blijken, dat deze opvatting beslist onjuist is.

Wij onderscheiden hier vijf categorieën van twijfelachtig geldige huwelijken, naar gelang zij gesloten zijn: door twee zeker ongedoopten, door een zeker ongedoopte en een twijfelachtig gedoopte, door een zeker ongedoopte en een zeker gedoopte, door twee twijfelachtig gedoopten, door twee zeker gedoopten.

Voor al deze twijfelachtig geldige huwelijken geldt canon 1014: „Het huwelijk geniet rechtsbegunstiging; daarom moet bij twijfel het huwelijk voor geldig gehouden worden, totdat het tegendeel is bewezen, behoudens de bepaling van canon 1127”. De Codexcommissie heeft 26 Juni 1947 in verband met canon 1014 de volgende uitspraak gedaan. Iemand heeft een huwelijk

gesloten, dat onoplosbaar twijfelachtig geldig is; daarna heeft hij een ander huwelijk gesloten, dat eveneens twijfelachtig geldig is. Geniet nu het eerste of het tweede twijfelachtig geldige huwelijk de rechtsbegunstiging van canon 1014? De Codex-commissie besliste, dat men, zolang de twijfel bestaat, het eerste huwelijk als geldig moet beschouwen ⁴¹.

Bij de behandeling van de verschillende huwelijken komen vooral drie punten naar voren: convalidatie, doopsel en mogelijkheid van een nieuw huwelijk volgens canon 1127.

I. Twijfelachtig geldig huwelijk tussen twee zeker ongedoopten.

a) Partijen kunnen, zo mogelijk, hun huwelijk ad cautelam convalideren door huwelijks toestemming en (of) dispensatie ad cautelam van eventuele ongeldigmakende huwelijksbeletselen ⁴². Wij zeggen „zo mogelijk”, want b.v. bij onwil van een der partijen of door verlies van verstandelijke vermogens bij een der partijen is wederzijdse vernieuwing der toestemming uitgesloten en is dus, bij geval deze vereist is, convalidatie ad cautelam onmogelijk.

Is convalidatie ad cautelam mogelijk en verlangt een van de partijen het doopsel, dan is convalidatie vóór het doopsel te verkiezen boven convalidatie na het doopsel. Dan toch is het *zeker*, dat na het doopsel deze partij eventueel gebruik kan maken van het Voorrecht. Zou men het huwelijk ad cautelam convalideren na het doopsel — toestemming in wettige vorm en dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst —, dan is het *twijfelachtig*, of de gedoopte partij van het Voorrecht gebruik kan maken, en is een beroep op canon 1127 uitgesloten. Canon 1127 is immers niet toepasselijk op huwelijken, gesloten met dispensatie van het beletsel van verschil van eredienst ⁴³.

b) Is convalidatie ad cautelam niet mogelijk, dan moet men vanwege de geloofsbeginstiging van canon 1127 dit huwelijk voor geldig houden en kan men de bekeerde partij het doopsel toedienen ⁴⁴. Vragen beide partijen om het doopsel en is convalidatie onmogelijk wegens onwil van een der partijen, dan mag men de onwillige partij het doopsel niet toedienen. Deze partij immers is niet goed gedisponeerd.

c) Wanneer een twijfelachtig-gehuwde zich bekeert en een

nieuw huwelijk wenst aan te gaan, kan hij dit na zijn katholiek ⁴⁵ doopsel doen en wel zonder ondervragingen van de ongedoopte partij ⁴⁶. In dit geval eist de geloofsbeginstiging, dat het huwelijk voor ongeldig wordt gehouden. Zou het objectief toch geldig zijn, dan is het door het doopsel onder de macht van de Paus gekomen; deze nu kan een huwelijk tussen een gedoopte en een ongedoopte ontbinden en wil het bij twijfelachtige geldigheid ook ontbinden ten gunste van het katholieke geloof. Zo heeft het H. Officie meer dan eens beslist ⁴⁷. Deze leer ligt nu ook vervat in canon 1127.

Zijn twee twijfelachtig-gehuwden van elkaar gescheiden; wordt vervolgens de ene partij na de andere gedoopt en wenst een van hen een nieuw huwelijk aan te gaan, dan moet men ten gunste van het katholieke geloof het twijfelachtige huwelijk als ongeldig beschouwen, wanneer de andere partij de samenleving niet wenst te herstellen en er na beider doopsel geen geslachtsomgang tussen hen heeft plaats gehad ⁴⁸. Was dit twijfelachtig geldige huwelijk tòch objectief geldig, dan maakte beider doopsel het wel tot een sacramenteel huwelijk, maar nog niet tot een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk. De Paus *kan* het dus ontbinden; bij twijfel over de geldigheid *wil* hij het ook overeenkomstig canon 1127 ontbinden ten gunste van het katholieke geloof.

Vervolgens geldt canon 1127 nog voor het geval, dat een van de twijfelachtig-gehuwden na zijn katholiek doopsel een nieuw huwelijk heeft aangegaan — zich hierbij terecht beroepend op canon 1127 — en er na de huwelijksluiting twijfel ontstaat, of dit tweede huwelijk wel geldig is b.v. wegens twijfel over de geldigheid van de toestemming. Dan moet men terwille van het katholieke geloof dit tweede huwelijk voor geldig houden ⁴⁹. Dit lijkt ons niet in strijd met de uitspraak van de Codexcommissie van 26 Juni 1947. Deze uitspraak toch geldt canon 1014, die uitdrukkelijk zegt „behoudens de bepaling van canon 1127”.

II. *Twijfelachtig geldig huwelijk tussen een zeker ongedoopte en een twijfelachtig gedoopte.*

a) Voor zover mogelijk kunnen partijen hun huwelijk ad cautelam convalideren. Deze convalidatie moet volgens canon 1133 sqq. geschieden én ⁵⁰ volgens alleen krachtens natuurrecht en burgerlijk recht geldende convalidatievoorschriften.

b) Is convalidatie ad cautelam niet mogelijk en verlangen een of beide partijen het katholieke doopsel hetzij absoluut of onder voorwaarde, dan eist de geloofsbeginstiging, dat men dit huwelijk voor geldig houdt en de partijen tot het doopsel toelaat.

c) Wanneer een van de partijen na haar absoluut of voorwaardelijk katholieke doopsel een nieuw huwelijk wil sluiten, dan kan men zich uiteraard stellig beroepen op canon 1127, als er tenminste na het doopsel van de tot nu toe zeker ongedoopte geen geslachtsgemeenschap meer tussen de echtgenoten heeft plaats gehad. Maar feitelijk? Wat het twijfelachtig geldige huwelijk van een zeker ongedoopte en een twijfelachtig gedoopte niet-katholiek betreft, is F. van Welie van mening, dat men zich voor ieder afzonderlijk geval tot het H. Officie moet wenden, overeenkomstig de uitspraak van het H. Officie van 10 Juni 1937 ad 2⁵¹. „Zelfs in de veronderstelling, dat daarenboven in het genoemde geval (n.l. huwelijk tussen ongedoopte en twijfelachtig gedoopte niet-katholiek) twijfel aanwezig is omtrent het bestaan of de geldigheid van het huwelijk, kan canon 1127 m.i. niet op eigen gezag worden toegepast. Want de gegeven beslissing luidt algemeen. Canon 1127 moet wel is waar ruim worden uitgelegd, maar niet kan ruime uitleg toepassing vinden, indien het gaat over de vraag, of de S.S.C.S.O. erin gemoeid moet worden. Het gaat niet aan zich aan het risico bloot te stellen tegen de zo juist genoemde beslissing van de S.S.C.S.O. in te gaan. Welnu dit zou het geval zijn, indien het betrokken huwelijk objectief geldig was.” W. Mulder is echter van een andere opvatting. „De thans voorgeschreven recursus ad S. Off. (moet m.i.) beperkt worden tot het geval van een geldig huwelijk tussen een ongedoopte en een dubieus gedoopte niet-katholiek gesloten. Want als bij het onderzoek mocht blijken, dat bovendien de geldigheid van het huwelijk ernstig twijfelachtig is, mag dit — zolang niet een nieuwe interpretatio restrictiva van Rome het tegendeel komt verklaren — op grond van de favor fidei ten gunste van een nieuw huwelijk als ongeldig worden beschouwd.”

Wat van deze twee tegengestelde meningen te denken? Terecht merkt F. van Welie op, dat het niet aangaat zich aan het gevaar bloot te stellen tegen een beslissing van het H. Officie in te gaan. Maar stelt men zich feitelijk wel aan zulk een gevaar bloot, als men dit voorschrift van recursus beperkt tot een gel-

dig huwelijk? Is het niet geheel in overeenstemming met canon 19 om dit voorschrift strikt te interpreteren en m.a.w. dus geen grotere beperking aan het zelfstandig toepassen van canon 1127 te geven dan strikt noodzakelijk is?

Wat er van zij, het lijkt ons, steunend op canon 15, voor de praktijk volkomen gewettigd om bij een twijfelachtig geldig huwelijk tussen een zeker ongedoopte en een twijfelachtig gedoopte niet-katholiek canon 1127 toe te passen zonder tussenkomst van het H. Officie ⁵².

Betreft het een huwelijk van een zeker ongedoopte en een twijfelachtig gedoopte katholiek, dan geldt wat wij in artikel I van dit hoofdstuk hebben gezegd.

III. Twijfelachtig geldig huwelijk tussen een zeker ongedoopte en een zeker gedoopte.

a) Voor zover mogelijk kunnen partijen hun huwelijk convalideren ad cautelam. Deze convalidatie moet — en dit is voldoende, in tegenstelling met II a — geschieden volgens canon 1133 sqq.

b) Is convalidatie ad cautelam niet mogelijk, dan mag men de ongedoopte partij tot het doopsel toelaten, als deze tenminste niet door onwil de convalidatie onmogelijk maakt.

c) Tot een nieuw huwelijk kan niet worden overgegaan met een beroep op canon 1127. Het is hier immers zeker, dat een wezenlijke voorwaarde — het aanvankelijk ongedoopt zijn van beide partijen — ontbreekt ⁵³. Wel is ontbinding mogelijk door afzonderlijk pauselijk indult, als er na het doopsel van de ongedoopte partij maar geen geslachtsgemeenschap tussen de echtgenoten heeft plaats gehad.

IV. Twijfelachtig geldig huwelijk tussen twee twijfelachtig gedoopten.

a) Voor convalidatie geldt hetzelfde als onder II a.

b) Is convalidatie onmogelijk, dan mag het doopsel onder voorwaarde worden toegediend. Vergelijk III b.

c) Kunnen deze twijfelachtig gedoopte, twijfelachtig-gehuwden na het voorwaardelijke katholieke doopsel een nieuw huwelijk aangaan met een beroep op canon 1127? Het antwoord op

deze vraag is gelijklopend met hetgeen wij gezegd hebben in artikel I van dit hoofdstuk, en wel om dezelfde reden.

V. *Twijfelachtig geldig huwelijk tussen twee zeker gedoopten.*

a) Voor convalidatie geldt canon 1133 sqq.

b) Wat mogelijkheid betreft van een nieuw huwelijk met een beroep op canon 1127, zie III c. Wanneer het huwelijk zeker niet geslachtelijk voltooid is, kan de Paus het bij afzonderlijke akt ontbinden. Wanneer het zeker of twijfelachtig geslachtelijk voltooid is, zal de Paus geen ontbinding uitspreken, daar hij zich niet aan het gevaar wil blootstellen een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk te ontbinden. Dit kan het immers objectief zijn.

¹ Zie *hierboven*, p. 7.

² Cfr *Fontes* IV, Nr 1036; *Coll. S. C. de Prop. Fide* II, Nr 1427: „Hoc (i.e. Privilegium Paulinum) enim valet dumtaxat in matrimoniiis initis inter duos infideles, quorum alter Christo se adjungit post matrimonium”.

³ Zo b.v. VERMEERSCH op verschillende plaatsen in „*De Casu Apostoli*”; F. VAN WELIE, *Hoofdstukken van Canoniek Huwelijksrecht*, p. 135.

⁴ Cfr *Denz.* Nr 406.

⁵ Paus Caelestinus III (1191—1198) had het tegendeel beweerd. FREISEN maakt in *Geschichte des Canonischen Eherechts*, p. 823, voetnoot 23, de volgende opmerking: „Caelestinus III lässt damit auch eine christliche Ehe für den Fall, dass der eine Gatte apostasiert, dem Bande nach lösen. Ob es um einen wirklich stattgehabten Fall handelt, ist schwer zu sagen, es ist die Rede von einen Casus und darunter verstand die alte Zeit meist theoretisch aufgeworfene Fragen”. Wat deze onjuiste beslissing van Caelestinus voor de pauselijke onfeilbaarheid betekent, zegt JOYCE, *Het christelijk huwelijk*, p. 456, voetnoot: „Een incidenteel antwoord in een kwestie van canoniek recht is nog lang geen dogmatische definitie”.

⁶ *Coll. S. C. de Prop. Fide* I, Nr 421 ad 4; *Fontes* IV, Nr 810.

⁷ *De Matrimonio* II, Nr 2230; cfr Nr 2442 sqq.

⁸ Cfr F. VAN WELIE, o.c., Nr 90; CORONATA, *Interpretatio authentica*, p. 191; *Periodica* XIX (1930), p. 87+; *L'Ami du Clergé* XLII (1925), p. 409; N.K.S. XXXVII (1937), p. 177.

⁹ Zie *hieronder*, Hfdst. VI.

¹⁰ Cfr N.K.S. XXXVII (1937), p. 299, 343; *Apoll* X (1937), p. 333; *N.R.Th.* LII (1925), p. 227; LXIV (1937), p. 1123.

- 11 Dubium: „Utrum in matrimonio contracto a duobus acatholicis dubie baptizatis, in casu dubii insolubilis circa baptismum, possit permitti alterutri parti ad fidem conversae usus Privilegii Paul. vi Can. 1127 Codicis J.C.?” Resp: „Negative”. - A.A.S. XXIX (1937), p. 305; cfr S.S.C.S.O. 18 Dec. 1872 in Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1392; Fontes IV, Nr 1024; N.K.S. XXV (1925), p. 57.
- 12 Cfr CAPPELLO, *De Matrimonio*, Nr 788.
- 13 A.A.S. XXIX (1937), p. 305.
- 14 CAPPELLO, *o.c.*, Nr 788.
- 15 Cfr J. CREUSEN S.J. in N.R.Th. LXIV (1937), p. 1124; F. HURTH S.J. in *Periodica* XXVI (1937), p. 472.
- 16 Jus Pont. XII (1932), p. 119, voetnoot 2; *De Matrimonio*, Nr 377.
- 17 *o.c.*, Nr 788.
- 18 *o.c.*, p. 149 en 153.
- 19 *o.c.*, II, Nr 2230.
- 20 „Patet hoc privilegium competere dumtaxat vero legitimoque marito erga veram legitimamque uxorem, et vice versa.” - Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1293; Fontes IV, Nr 994.
- 21 Cfr S.S.C.S.O. 18 Dec. 1872, Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1392; Fontes IV, Nr 1024; - 9 Dec. 1874, Coll., Nr 1427 ad 11; Fontes IV, Nr 1036: „Palam est praestitui non posse generalem regulam, ex qua, nulla in casibus particularibus inquisitione praemissa, matrimonia infidelium haberi debeant veluti mere contubernia, sed in singulis casibus instituendum est examen.”.
- 22 Cfr F. VAN WELIE, *o.c.*, p. 68.
- 23 Niet alles wat de Codex in canon 1081 sqq. hieromtrent geeft, is natuurrecht; er zijn ook bepalingen bij van zuiver kerkelijk recht (canon 1083 § 2, 1088, 1099). Deze zijn zeker niet toepasselijk op het huwelijk tussen ongedoopten. Of de vrees, waarover in canon 1087 § 1 gesproken wordt, ook natuurrechtelijk de toestemming substantieel vitieert is een omstreden kwestie. (Cfr PRUEMMER, *Manuale Theol. Mor.* III, Nr 748). Men zal daarom het onder vrees gesloten huwelijk tussen ongedoopten als twijfelachtig geldig en dus practisch als geldig moeten beschouwen. Cfr F. VAN WELIE, *o.c.*, Nr 57.
- 24 S.S.C.S.O. 3 April 1889: „Alia vero est unio quae ita fit: Vir mulierem acquirit mera emptione vel donatione, non praecise ad effectum matrimonii, sed ut vera res possessa et emptitia quae vendi potest ut vera merces. . . . ; vir autem cum ea muliere, casu dato, rem habet cum ea cohabitando vel per plures dies, vel per plures menses. , prout ei placuerit, utendo et fruendo re sua, nullum tamen jus in re ei conferre intendens, nec ullum consensum ab ea petens, cum eam velut plene possessam, juris et consensus incapacem existimet. Nec mulier ullum consensum dare videtur, cum seipsam incapacem consensum vel dissensus existimet. Quaeritur: haec unio estne verum et indissolubile matrimonium?” Resp: „Matrimonium esse nullum”. Fontes IV, Nr 1115 ad 2; Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1700 ad 2.
- 25 S.S.C.S.O. 3 April 1889: „Juvenis infidelis, cum in principem vel mag-

natem eligitur, plures accipit uxores, quae ei vel diversis diebus vel etiam eadem die et momento in unum traduntur; nullam vero accipit prae aliis cum speciali titulo et dignitate uxoris. Quaeritur an detur vera uxor?" Resp: „Non adesse verum matrimonium". - *Fontes IV*, Nr 1115 ad 3; *Coll. S.C. de Prop. Fide II*, Nr 1700 ad 3.

- 26 S.S.C.S.O. 6 April 1843: „Certum est matrimonium contractum cum conditione ipsius substantiae, et nominatim ipsius indissolubilitati repugnante nullum esse..... Jam vero non paucae formulae..... illa conditione irritante contaminatae sunt..... (ex.gr.) in quo sibi mutuo promittunt fidelitatem quoadusque altera pars in honestate perstiterit". - „Quia contingere posset, ut duo..... contraherent..... declarando se contrahere juxta leges vel consuetudinem regionis, ubi etiam levibus ex causis dissolvi solent, talia matrimonia irrita essent". - *Fontes IV*, Nr 894; *Coll. S.C. de Prop. Fide I*, Nr 965.
- 27 Cfr F. HURTH S.J. in *Periodica XXXVII* (1948), p. 209 sqq. en 307.
- 28 Cfr S.S.C.S.O. 9 Dec. 1874, *Coll. S.C. de Prop. Fide II*, Nr 1427; *Fontes IV*, Nr 1036¹⁰.
- 29 Cfr *Periodica XXXVI* (1947), p. 3 sqq.; p. 185 sqq.; *XXXVII* (1948), p. 227.
- 30 Vanwege het meningsverschil hierover is een huwelijk tussen dergelijke bloedverwanten als twijfelachtig geldig te beschouwen.
- 31 o.c., II, Nr 2234.
- 32 o.c., Nr 181 en 281.
- 33 „Saepe evenit ut siamenses et sinenses in regno Siami degentes, occasione data, ducant uxorem, nulla caeremonia de more patrio habita, ita ut, pro primo tempore, ista connubia habeantur ut concubinaria. Sed, rebus prosperis, istiusmodi conjuges fideliter cohabitant, ac post quatuor annos secundum leges Regni reputantur ut legitimi. Quaeritur igitur utrum ista connubia habenda sint, post tempus legale, ut legitima, adeo ut si alter conjugum convertatur et velit novum inire matrimonium cum femina christiana, debeat primum suum conjugem interpellare?" - Resp: „Affirmative". - *Coll. S.C. de Prop. Fide II*, Nr 1377; *Fontes IV*, Nr 1019.
- 34 VROMANT, o.c., Nr 182; GASPARRI, *De Matrimonio II*, Nr 906 en 1444.
- 35 S.S.C.S.O. 28 Maart 1860, *Fontes IV*, Nr 957; *Coll. S.C. de Prop. Fide I*, Nr 1188. - 6 April 1843, *Fontes IV*, Nr 894; *Coll. S.C. de Prop. Fide I*, Nr 965.
- 36 Daarover ondervraagd, stond het H. Officie 19 Mei 1897 de eed toe „post institutum diligens examen omnium adjunctorum circa ipsorum credibilitatem et nullum aut leve dubium supersit de assertionis veritate". - *Coll. S.C. de Prop. Fide II*, Nr 1796 ad 1.
- 37 *De Casu Apostoli*, Nr 21.
- 38 Zie hierboven, p. 25.
- 39 De belofte voortaan als broer en zuster te zullen leven zal het doopsel meestal niet geoorloofd maken. Meestal toch ontbreekt de morele zekerheid, dat deze belofte wordt nagekomen. Ook zal het meestal ongeoorloofd zijn de echtgenoten ten opzichte van hun vermeend geldig huwelijk te goeder trouw te laten, en zó het doopsel toe te dienen. De voor-

waarden (cfr PAYEN, o.c., II, Nr 2519), waarop men de goede trouw mag laten voortbestaan, zullen immers meestal ontbreken.

⁴⁰ Cfr N.K.S. XXXVII (1937), p. 345.

⁴¹ „An stante positivo et insolubili dubio de validitate primi matrimonii, invalidum, vi can. 1014, declarari debeat secundum matrimonium?” - Resp: „Affirmative, dummodo causa definiatur ad ordinarium trami-tem juris”. - A.A.S. XXXIX (1947), p. 374; cfr N.K.S. XLIV (1948), p. 29; Periodica XXXVI (1947), p. 349.

⁴² Zie hierboven, p. 25.

³⁴ Zie hierboven, p. 17.

⁴⁴ Cfr S.S.C.S.O. 9 Dec. 1874: „Itaque si ex praehabita inquisitione constat de concubinato, neminem latet ex catholica morum regula concubinas ad baptismum non esse admittendas nisi prius sese reipsa a polygamo vel contubernale separaverint. Si vero difficilior aliquis casus occurrat, consulendi sunt probati auctores. Quod si nihil apparet contra matrimonium, et aliud non obstat, profecto baptismus est conferendus ei qui ad christianam religionem vult venire. Cum vero causa in incerto relinquitur, et neque separationi sit locus, neque ex malitia partis infidelis consensus renovationi, item qui petit baptismum est baptizandus”. - Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1427, 12; Fontes IV, Nr 1036, 12.

⁴⁵ Alleen gedoopte katholieken kunnen van deze gunstige beschikking van canon 1127 gebruik maken. Zie hieronder, p. 111.

⁴⁶ Ondervragingen zijn niet nodig. De rechten van de andere partij zijn onzeker en moeten voor de geloofsbeginstiging wijken. Dispensatie van de ondervragingen is dus ook niet nodig. Blijkens zijn antwoorden schijnt het H. Officie toch ondervragingen of dispensatie ervan te wensen. (cfr DE SMET, *Tractatus... de Sponsalibus et Matrimonio*, Nr 355; N.K.S. XXXVII (1937), p. 346; PAYEN, o.c., II, Nr 2233.)

⁴⁷ 8 Juni 1836, Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 848; Fontes IV, Nr 874; 19 Mei 1892, Coll. S.C. de Prop. Fide, II, Nr 1797 ad 1; Fontes IV, Nr 1156; 4 Febr. 1891, Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1746; Fontes IV, Nr 1130.

⁴⁸ Cfr S.S.C.S.O. 19 Mei 1892: „Si vero pars una convertatur post conversionem alterius et, examinato casu particulari, supersit dubium, stet pro nullitate matrimonii”. - Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1797; Fontes IV, Nr 1156.

⁴⁹ Cfr VROMANT, o.c., Nr 376.

⁵⁰ Dit, omdat het mogelijk is, dat objectief het doopsel niet bestaat.

⁵¹ Cfr A.A.S. XXIX (1937), p. 305.

⁵² F. VAN WELIE, o.c., p. 149; W. MULDER, N.K.S. XXXVII (1937), p. 349.

⁵³ Cfr F. VAN WELIE, o.c., p. 149.

HOOFDSTUK II

HET DOOPSEL VAN EEN DER PARTIJEN

Voor de toepassing van het Paulinische Voorrecht is het noodzakelijk, dat van twee ongedoopten, die een geldig huwelijk hebben aangegaan, er één zich bekeert en laat dopen, terwijl de andere partij ongedoopt blijft. Deze algemene formulering omtrent de tweede voorwaarde is gemeengoed van alle katholieke auteurs. Zij is af te leiden uit I Cor. VII, waar Paulus spreekt van de broeder en zuster tegenover de ongelovige, die heengaat; zij ligt ook vervat in canon 1121 § 2, waar gezegd wordt, dat de bekeerde en gedoopte echtgenoot de ongedoopte gebleven partij moet ondervragen. Vele andere officiële documenten, die wij in dit hoofdstuk zullen aanhalen, veronderstellen deze zelfde leer.

Algemeen is men het ook eens over de eisen voor een *geoorloofde* toepassing van dit Voorrecht, maar er is verschil van mening over de eisen voor een *geldige* toepassing. Daarom zullen wij achtereenvolgens spreken over de eisen voor een geldige toepassing (Art. I) en over de eisen voor een geoorloofde toepassing (Art. II).

Art. I: WAT IS VEREIST VOOR EEN GELDIGE TOEPASSING?

Ontwifelbaar zeker is voor de geldige toepassing van het Paulinische Voorrecht vereist, dat een der partijen geldig gedoopt wordt, terwijl de andere partij ongedoopt blijft. Met betrekking tot het ongedoopt blijven van de ene partij bestaan

er geen meningsverschillen, wel echter over het doopsel van de andere partij. In § 1 handelen wij over het doopsel van de ene partij, in § 2 over het ongedoopt blijven van de andere.

§ 1. Het doopsel van één partij.

Dat voor een geldige toepassing van het Paulinische Voorrecht het doopsel noodzakelijk is, leert de S.C. de Prop. Fide duidelijk in haar antwoord van 16 Januari 1803¹. Het geloof alleen volstaat niet; het Sacrament des geloofs, het doopsel, is beslist vereist. Wordt door ieder geldig doopsel aan deze voorwaarde voldaan? Het is zonder meer duidelijk, dat zeker het katholieke doopsel aan deze voorwaarde voldoet. Zelfs wanneer iemand zich katholiek zou laten dopen, zonder inwendig geloof, dan zou hij stellig zondigen, maar hij kan geldig van het Paulinische Voorrecht gebruik maken. Deze algemeen aanvaarde leer steunt op de overweging, dat zo iemand door het ontvangen van het katholieke doopsel uiterlijk het katholieke geloof belijdt, of, zoals anderen zeggen, door zijn katholieke doopsel lid wordt van de katholieke Kerk met alle rechten daarmee verbonden, tenzij hij daarvan op een of andere manier is uitgesloten.

Het is echter nog niet authentiek uitgemaakt, of ook het niet-katholieke doopsel aan deze voorwaarde voldoet². Enkele auteurs ontkennen het met een beroep op de tekst van Paulus en op de woorden van canon 1120 § 1: „in favorem fidei (catholicae)”³. De meeste echter leren, dat ook het niet-katholieke doopsel volstaat om van het Paulinische Voorrecht geldig gebruik te kunnen maken⁴. Deze mening lijkt ons de juiste. Paulus immers verleent het Voorrecht aan „de broeder of zuster”. Welnu met „de broeder of zuster” bedoelt hij iedere gedoopte. Zo hebben de oude commentatoren het altijd verstaan⁵.

De praktijk van de Kerk lijkt deze opvatting te bevestigen. Bij herenigingspogingen met schismatieken, die blijkens hun commentatoren ook aanspraak maakten op het Paulinische Voorrecht, heeft de Kerk zich hiertegen nooit verzet. Nooit heeft zij geëist, dat huwelijken, door hen gesloten met een beroep op het Paulinische Voorrecht, geconvalideerd werden. De Codex vervolgens spreekt alleen van „gedoopt”, zonder onderscheid te maken tussen katholiek en niet-katholiek gedoopt. Tenslotte verdient ook Vromant⁶ de aandacht met zijn argu-

ment, dat men door het doopsel lid wordt van de katholieke Kerk met alle rechten en plichten daarmee verbonden, als er niet — wat de rechten betreft — een of ander beletsel of censuur bestaat (canon 87). Welnu, dat er voor niet-katholiek gedoopten uiteraard of de facto (positief rechtelijk) een beletsel zou bestaan met betrekking tot het Paulinische Voorrecht, is niet bekend. Het betreft hier immers een concessie van God; God nu kan zo'n concessie evenzeer aan katholieken als aan niet-katholieken verlenen, en een feitelijke beperking is niet bewezen.

Maar de woorden van canon 1120 § 1: „in favorem fidei (catholicae)” dan? Deze bepalen slechts het doel van het Paulinische Voorrecht. Het doopsel is echter het fundament voor de toepassing. De grond nu, waarop een recht steunt, en het doel van dat recht zijn niet hetzelfde. Het recht kan bestaan, ook al wordt het doel van dat recht niet bereikt. Zo zijn b.v. de grond van een stemrecht en het doel van dat recht niet hetzelfde. Iemand kan stemrecht bezitten b.v. op grond van lidmaatschap, zonder dat het doel van dat recht, b.v. beïnvloeding van bestuursmaatregelen, bereikt wordt. Zo ook is de grond voor de toepassing van het Paulinische Voorrecht: het doopsel, onderscheiden van zijn doel: begunstiging van het katholieke geloof. Men kan p.p. geldig gebruik maken van het Paulinische Voorrecht op grond van zijn doopsel, ofschoon het doel waartoe dit Voorrecht gegeven werd, niet wordt bereikt. Zo heeft Christus de Sacramenten gegeven tot vestiging of versterking van het genadeleven. Dat is hun doel. Maar niemand zal beweren, dat een onwaardig ontvangen Sacrament ook altijd ongeldig zal zijn.

Zolang dit geschilpunt niet authentiek is opgelost, lijkt het ons voor de praktijk het veiligste zich bij voorkomende gevallen tot de H. Stoel te wenden. Trouwens, al lijkt het ons zeker, dat ook het niet-katholieke doopsel voor de toepassing van het Paulinische Voorrecht volstaat, wij geloven toch, dat dit geen grote praktische betekenis heeft. Heel dikwijls toch wordt het niet-katholieke doopsel twijfelachtig geldig zo niet ongeldig toegediend. Alleen echter met een zeker geldig doopsel kan men geldig en geoorloofd gebruik maken van het Paulinische Voorrecht. Een beroep op canon 1127 is uitgesloten, alleen al omdat voor toepassing van deze canon een zeker geldig doopsel vereist

is ⁷. Bovendien zijn niet-katholiek gedoopten in een slechtere conditie dan katholiek gedoopten: zij worden nooit van de ondervragingen vrijgesteld.

§ 2. Het doopsel van slechts één partij.

Uit I Cor. VII is op te maken dat het Paulinische Voorrecht alleen dan van kracht is, wanneer slechts één der partijen gedoopt wordt; de andere partij moet dus ongedoopt blijven. Dat een geldige toepassing dit vereist, is algemeen aanvaarde leer, gebaseerd op officiële documenten. Zo lezen wij in een antwoord van het H. Officie van 11 Juli 1866: „Ook een in ongelooft gesloten huwelijk is van nature onverbreekbaar en kan slechts ontbonden worden krachtens het door Christus gegeven en door Paulus gepromulgeerde geloofsvoorrecht, wanneer een van de echtgenoten het christelijk geloof aanvaardt, terwijl de ander niet alleen weigert het geloof te aanvaarden, maar ook niet met de bekeerde echtgenoot vreedzaam zonder smaad voor de Schep- per wil samenleven. Daarom kan het in ongelooft geldig gesloten huwelijk niet ontbonden worden, wanneer beide echtgenoten het doopsel hebben ontvangen of willen ontvangen” ⁸. De laatste woorden „vel suscipere intendunt” betekenen niet, dat de wil om gedoopt te worden gelijk staat met feitelijk gedoopt te zijn. Blijkens de kontekst is de zin als volgt: wanneer de ongedoopte partij na de ondervraging te kennen geeft het doopsel te willen ontvangen, kan geen ontbinding krachtens het Paulinische Voorrecht plaatsvinden. Dan immers gaat de ongelovige partij niet heen, en dit heengaan is toch óók een noodzakelijke voor- waarde voor geldige toepassing van het Voorrecht. Zou echter de ongedoopte partij, ondanks haar voorgegeven wil om het doopsel te ontvangen, weigeren vreedzaam samen te leven, dan is die wil om gedoopt te worden als zodanig geen beletsel om geldig van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken ⁹. De wil om gedoopt te worden is dan niet ernstig.

Zodra beide partijen gedoopt zijn, is er geen plaats meer voor het Paulinische Voorrecht. Zijn dus beide partijen gedoopt en sluit een van hen, te goeder trouw het Paulinische Voorrecht toepassend, een nieuw huwelijk, dan is dit tweede huwelijk on- geldig. Aan de voorwaarde „doopsel van slechts één partij” was objectief niet voldaan. Wordt echter, b.v. bij onwetendheid of de

andere partij ook gedoopt is, dispensatie van de ondervragingen verleend, omdat deze onmogelijk of nutteloos zijn, en wordt vervolgens een nieuw huwelijk gesloten, dan is dit nieuwe huwelijk geldig ondanks het feit, dat ook de andere partij gedoopt is. Het eerste huwelijk als louter sacramenteel huwelijk is dan echter niet krachtens het Paulinische Voorrecht ontbonden, maar door de Apostolische volmacht van de Paus, overeenkomstig canon 1125 (Constitutio „Populis” van Gregorius XIII) ¹⁰.

Art. II: WAT IS VEREIST VOOR EEN GEOORLOOFDE TOEPASSING?

Terwijl voor de *geldige* toepassing van het Paulinische Voorrecht een geldig doopsel vereist en voldoende is, kan alleen degene, die zich oprecht bekeert, er op *geoorloofde* wijze gebruik van maken. Het doopsel immers, fundament van dit Voorrecht, mag niet aan onwaardigen worden toegediend; wie zich echter niet oprecht bekeert, is onwaardig. Innerlijk geloof en berouw over de zonden zijn noodzakelijke vereisten voor iedere oprechte bekering; wil de doopcandidaat echter gebruik maken van het Paulinische Voorrecht, dan zal hij nog aan bijzondere eisen moeten voldoen (§ 1). Zo zal het nodig zijn, dat hij tot de wettige echtgenote terug wil keren. Hiertoe moeten wij hem aansporen. Dit kan echter moeilijkheden meebrengen. In § 2 volgen practische wenken om die te voorkomen.

§ 1. Bijzondere eisen.

Als speciale eisen voor een oprechte bekering van iemand, die gebruik wil maken van het Paulinische Voorrecht, worden genoemd: een goede bedoeling; de wil om tot de ongelovige partij terug te keren of bij haar te blijven, wanneer zij de ondervragingen gunstig beantwoordt; eerlijkheid; scheiding van de onwettige partij.

1. *Goede bedoeling.* Wat hier onder goede bedoeling verstaan moet worden, leert ons het H. Officie. Slechts dan mag het doopsel worden toegediend, wanneer vaststaat, dat de catechumeen ernaar verlangt om een godsdienstige reden en niet alleen of hoofdzakelijk om een nieuw huwelijk te kunnen aangaan ¹¹.

Wie immers het doopsel alleen of vooral verlangt omwille van een natuurlijk goed, mist de goede gesteltenis. Aldus de auteurs. En terecht! Toch menen wij hen met de volgende opmerking te moeten aanvullen. Een verlangen naar een nieuw huwelijk is niet zonder meer een verlangen naar een natuurlijk goed. Bijgevolg behoeft men het verlangen naar het doopsel om een nieuw huwelijk te kunnen sluiten niet zonder meer als een verkeerde dispositie te beschouwen. Wanneer immers het verlangen naar een nieuw huwelijk op een werkelijk godsdienstig motief berust, dan berust het verlangen naar het doopsel uiteindelijk óók op een godsdienstig motief en is de catechumeen goed gedisponeerd. Wanneer echter het verlangen naar het huwelijk alleen of hoofdzakelijk uit genotzucht, eerezucht, geldzucht en dergelijke voortspruit, berust ook het verlangen naar het doopsel uiteindelijk op een natuurlijk motief en is de catechumeen niet goed gedisponeerd.

2. *De wil tot samenleving met de wettige echtgenoot.* Een oprechte bekering sluit de wil in om zonde te vermijden. Daarom heeft de H. Stoel meer dan eens verklaard, dat niemand tot het doopsel mag worden toegelaten, die niet van plan is tot zijn wettige echtgenoot terug te keren of er mee te blijven samenleven, wanneer deze zelf gedoopt wil worden of minstens tot vreedzame samenleving bereid is¹². De catechumeen, die dit niet van plan is, wil de plichten van zijn huwelijksstaat niet onderhouden. Zijn bekering is dus niet oprecht.

Op zich genomen laat deze regel geen uitzondering toe. Van daar dat de uitspraken van het H. Officie voor bijzondere gevallen steeds conform deze algemene regel zijn. Het H. Officie wil bovendien, dat wij de catechumeen vóór het doopsel op deze verplichting wijzen¹³.

3. *Eerlijkheid.* Onoprecht is de bekering en dus het doopsel onwaardig de catechumeen, die zelf of door tussenkomst van een ander list of bedrog aanwendt om de andere partij tot heengaan te brengen. Wie een ander tot zonde tegen het huwelijk brengt of laat brengen, zondigt zelf ook¹⁴.

4. *Scheiding van de onwettige echtgenoot.* Wie oprecht de zonde wil vermijden, wat nodig is voor een ernstige bekering, moet ook de huwelijksgemeenschap met de onwettige echtgenoot vermijden, en bijgevolg het naaste gevaar daartoe verwijderen. Dit betekent minstens scheiding van bed, maar practisch moet

dit doorgaans daarenboven scheiding van tafel en woning zijn. Aldus het H. Officie op 11 Juli 1866 in een dergelijk geval¹⁵.

§ 2. Wenken voor de praktijk.

Vóór het doopsel behoren wij de catechumeen er op te wijzen, dat hij de wil moet hebben tot zijn wettige partij terug te keren of ermee te blijven samenleven, wanneer deze gedoopt wil worden of minstens tot vreedzame samenleving bereid is. Van de andere kant mogen wij goede trouw nietodeloos verstoren. Daarom hebben verschillende auteurs aan de hand van uitspraken van de H. Stoel een *ratio practica agendi* opgesteld om conflicten zoveel mogelijk te voorkomen¹⁶.

1. Men kan de vermaning achterwege laten, wanneer de verplichting om tot de wettige echtgenoot terug te keren niet precies *dringt*, b.v. wanneer de catechumeen in onthouding leeft en geen nieuw huwelijk wenst aan te gaan, terwijl de andere partij in concubinaat verkeert. Vermeldenswaard is het antwoord van de S.C. de Prop. Fide van 5 Maart 1816 op een desbetreffende vraag¹⁷.

Evenzo kan volgens Payen de vermaning nagelaten worden, wanneer de verplichting eigenlijk wel *dringt*, maar de drie volgende omstandigheden aanwezig zijn: onschuldige onwetendheid omtrent de verplichting (die in primitieve missiegebieden gemakkelijker kan voorkomen dan in christelijke landen); geen kans, dat de vermaning succes heeft; geen gevaar voor ergernis, als de vermaning achterwege blijft. Dit gevaar zal echter dikwijls wel bestaan, omdat het gemakkelijk kan gebeuren, dat de bekeerde partij na het doopsel bij gunstig antwoord op de ondervragingen niet tot herstel der samenleving besluiten kan, tot grote ergernis van het volk.

2. Een andere mogelijkheid om moeilijkheden te voorkomen biedt het verlof om de ondervragingen te doen vóór het doopsel. Is het antwoord gunstig, dan mag de catechumeen niet gedoopt worden, als hij niet tot samenleving bereid is. Is het antwoord afwijzend, dan mag de catechumeen tot het doopsel worden toegelaten. De Ordinaris of zijn gesubdelegeerde kan dit verlof slechts om een gewichtige reden geven¹⁸.

- ¹ „Num verba divi Pauli: Quod si infidelis discedit, discedat, ita intelligenda etiam sint de catechumenis? Seu potius, utrum Titius catechumenus possit ducere Bertham catechumenam et a suo marito infideli propter religionem repudiatam?” Resp: „Negative, quia matrimonium non solvitur nisi per baptismum”. - Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 665; Coll. Hongk., Nr 1438.
 - ² De kwestie werd reeds in 1858 door de S.S.C.S.O. aanhangig gemaakt. Het antwoord luidde: „Dilata”, wat tot heden nog voortduurt. Cfr F. VAN WELIE, *Hoofdstukken van canoniek huwelijksrecht*, p. 136, voetnoot.
 - ³ Cfr VLAMING, *Prael. juris matr.* II, Nr 720, voetnoot 3; GASPARRI, *De Matrimonio*, Nr 1136; VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 284.
 - ⁴ Cfr PAYEN, *De Matrimonio* II, Nr 2253 en 2254; V. DALPIAZ in Apoll. 1933, p. 87; CAPPELLO, *De Matrimonio*, Nr 769; KNECHT, *Handb. d. kath. Eherechts*, p. 711, nota 4; VERMEERSCH, *De Casu Apostoli*, Nr 42.
 - ⁵ Cfr BALLERINI-PALMIERI, *Opus theologicum morale* VI (1892), Nr 719.
 - ⁶ o.c. (1931), Nr 298.
 - ⁷ Zie hieronder, p. 111.
 - ⁸ „Matrimonium etiam in infidelitate contractum natura sua est indissolubile et tum solum quoad vinculum dissolvi potest, virtute privilegii in favorem fidei a Christo Domino concessi et per Apostolum Paulum promulgati, quando conjugum alter christianam fidem amplectitur, et alter nedum a fide amplectenda omnino renuit, sed nec vult pacifice cum conjugē converso cohabitare absque injuria Creatoris; ideoque non esse locum dissolutioni quoad vinculum matrimonii legitime contracti in infidelitate, quando ambo conjuges baptismum susceperunt vel suscipere intendunt”. - Fontes IV, Nr 996; Coll. Hongk., Nr 1473; Coll. S.C. de Prop. Fide, Nr 1295.
 - ⁹ Cfr VERMEERSCH, o.c., Nr 43; PAYEN, o.c., II, Nr 2258.
 - ¹⁰ Zie hieronder, p. 92.
 - ¹¹ S.S.C.S.O., 13 Jan. 1757; Fontes IV, Nr 807; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 400; - S.C. de Prop. Fide 5 Jan. 1757: „S. Cong. S.R. et Univ. Inquisitionis censuit tibi respondendum esse ab hac S.C. de Prop. F. ut sequitur: Quod quatenus post debitam instructionem constet utrosque moveri ad recipiendum baptismum ex vero religionis motivo, et non intuitu obtinendi facultatem contrahendi inter ipsos matrimonium, admittantur ad baptismum”. - Coll. Hongk., Nr 1428 ad 3.
 - ¹² S.S.C.S.O. 21 Nov. 1883: „Peut-on administrer licitement le Baptême aux Catéchumènes qui veulent profiter du privilège de S. Paul, mais qui ne sont nullement disposés à se réunir à leur conjoint dans le cas où celui-ci se déclarerait prêt à vivre sine contumelia Creatoris avec la partie baptisée?” Resp: „Negative”. - Coll. Hongk., Nr 1480; Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1607.
 - ¹³ S.S.C.S.O. 13 Jan. 1757: „Ambo de more instruantur, notificando praecepue mulieri, suscepto baptismo, non dispensari ab obligatione quam habet redeundi ad primum virum”. - Fontes IV, Nr 807; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 400.
- Ongeveer gelijkkluidend S.S.C.S.O. 11 Juli 1873: „De more (mulier)

instruatur, ei praecipue notificando quod, suscepto baptismo, non dispensatur ab obligatione quam habet redeundi ad primum maritum". - Coll. Hongk., Nr 1473 ad 7.

Toch zullen wij zien, dat er voor polygamen bijzondere voorrechten bestaan. Zie *hieronder*, p. 85, 88.

- ¹⁴ Iets anders is het natuurlijk, wanneer een ander b.v. een catechist — zonder opdracht van de catechumeen — te goeder of te kwader trouw de andere partij tot heengaan heeft gebracht. Deze „fidele” houding om de catechumeen te „helpen” is afkeurenswaardig, maar maakt de dispositie in de catechumeen zelf niet verkeerd.
- ¹⁵ „Mulier separetur a secundo viro omnino et cum effectu; et si, ob gravissimas causas et realem impotentiam, separari nequeat quoad habitationem, separetur saltem quoad thorum et consuetudinem, nulum amplius habens cum eodem viro tractum aut carnale commercium”. - Coll. Hongk., Nr 1473 ad 7; Coll. S.C. de Prop. Fidei, Nr 1295 ad 7; Fontes IV, Nr 996 ad 7.
- ¹⁶ VERMEERSCH, o.c., Nr 38; PAYEN, o.c., II, Nr 2257; VROMANT, o.c., Nr 290.
- ¹⁷ „Quaeritur quomodo se debeat gerere Missionarius erga mulierem infidelem, absque ulla adulterii causa a suo marito etiam infideli repudiata, qui aliam duxit, cum illa postulat baptizari, et est suspicio an sit animo parata ad revertendum ad suum maritum, si forte postea revocet, et sine contumelia Creatoris cohabitare consentiat? Debetne illam de hac re prius interrogare, atque interea baptismum differre, donec melius sit disposita, etiam cum periculo moriendi absque baptismo? Quid autem si consentit sed dumtaxat cum hac conditione, quando nimirum expulsa fuerit concubina?” Resp: „Nihil obstare quominus mulieri de qua in casu, modo aliunde sit sufficienter instructa, baptisma conferatur”. - Coll. Hongk., Nr 1442 ad 4.
- ¹⁸ Aldus Facultas XXVII; zie *hieronder*, p. 102.

HOOFDSTUK III

HET HEENGAAN VAN DE ONGEDOOPTEN PARTIJ

Een geldige toepassing van het Paulinische Voorrecht eist op de derde plaats, dat de ongedoopte partij na het doopsel zonder wettige reden heengaat of in een reeds eerder begonnen heengaan volhardt. Deze voorwaarde steunt op I Cor. VII; zij is in officiële documenten vastgelegd en wordt algemeen aanvaard¹. Gelet op de woorden van St Paulus en gezien het doel van het Voorrecht, kan men zeggen, dat in het algemeen het heengaan van de ongedoopte partij zodanig moet zijn, dat het zonder schuld van de gedoopte partij de vrede stoort, waartoe deze geroepen is. Dit nu kan gebeuren, doordat iedere samenleving onmogelijk is geworden (fysiek heengaan; Art. I) of doordat vreedzame samenleving is uitgesloten (moreel heengaan; Art. II). In dit hoofdstuk trachten wij de vereiste aard van dit heengaan meer in bijzonderheden te schetsen.

Art. I: FYSIEK HEENGAAN

Iedere samenleving van de gedoopte en de ongedoopte partij is of wordt verbroken, de ongedoopte partij gaat fysiek heen: 1° wanneer zij in de fysieke onmogelijkheid verkeert om met de gedoopte samen te leven; 2° wanneer zij, ofschoon de fysieke mogelijkheid ertoe bestaat, zich zonder wettige reden vrijwillig aan iedere samenleving onttrekt. In het eerste geval spreekt men van materieel of niet-kwaadwillig fysiek heengaan (§ 1), in het tweede geval van formeel of kwaadwillig fysiek heengaan (§ 2).

§ 1. Materieel of niet-kwaadwillig fysiek heengaan.

Materieel of niet-kwaadwillig fysiek heengaan is onvrijwillig, gedwongen heengaan, zonder schuld van de ongedoopte. Dit heengaan geeft de gedoopte partij het recht om een nieuw huwelijk te sluiten, als de drie volgende voorwaarden tegelijk vervuld zijn. De eerste voorwaarde betreft de ongedoopte partij; de tweede en derde betreffen de gedoopte partij.

1. *Als de ongedoopte partij de samenleving niet binnenkort kan herstellen.* Die onmogelijkheid kan voortkomen uit langdurige slavernij in strikte zin van het woord, levenslange of langdurige gevangenschap of ballingschap, ongeneeslijke ziekte, die geslachtelijk verkeer onmogelijk maakt. Voor een vrouw kan zij gemakkelijk voortspruiten uit een verbintenis met een tweede of derde man; of uit het feit, dat haar wettige echtgenoot naar een ander land verhuist: hierbij dient men er echter wel op te letten, of die verhuizing om een gewichtige reden geschiedt.

2. *Deze onmogelijkheid mag niet door de gedoopte partij na het doopsel zonder wettige reden veroorzaakt zijn.* Het Paulinische Voorrecht is gegeven, opdat de vrees voor een celibatair leven geen beletsel zou zijn voor bekering en volharding. Wie echter na zijn doopsel zelf de samenleving verhindert, heeft het aan eigen schuld te wijten, dat hij in onthouding moet leven. Dit is b.v. het geval, wanneer de gedoopte partij zijn vrouw verkoopt en haar niet meer kan terugkopen. Dan verkeert de vrouw in de onmogelijkheid om de samenleving te herstellen, maar die onmogelijkheid is door haar man na zijn doopsel veroorzaakt. Spijt kan de gedoopte hierin niet baten². Iets anders is het, wanneer de man zijn vrouw vóór zijn doopsel verkocht heeft. De vóór het doopsel bedreven zonden worden door het doopsel, dat een wedergeboorte is, te niet gedaan. Het H. Officie heeft zich hierover duidelijk uitgesproken³.

3. *Als de gedoopte partij een vóór het doopsel veroorzaakt beletsel niet kan wegnemen.* Zou zij het wel kunnen maar niet willen, dan keurt zij de vroeger bedreven zonde goed. De vrede wordt dan niet gestoord vanwege het geloof, maar door eigen schuld. In een antwoord van 4 Juli 1855 zegt het H. Officie zelfs, dat de gedoopte partij naar beste kracht de beletselen moet wegnemen, die *anderen* gesteld zouden hebben⁴.

Wanneer het beletsel tot herstel der samenleving vervalt, heeft de gedoopte geen recht meer om op grond van materieel fysiek heengaan van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken. Mogelijk blijft, dat de ongedoopte dan toch het herstel der samenleving niet wil en dus formeel fysiek heengaat.

Als intrinsieke reden, dat materieel fysiek heengaan voldoende is om geldig van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken, kan men de algemeenheid aanvoeren van de formulering van I Cor. VII tezamen met de bedoeling, waarmee dit Voorrecht is gegeven. Paulus spreekt heel in het algemeen: hij zegt niet, dat er altijd boos opzet of schuld bij de ongedoopte moet zijn. Daarbij heeft het Voorrecht ten doel toestanden te voorkomen, die de bekering of de volharding bovenmate zouden bemoeilijken. Welnu, ook al wil de ongedoopte partij in de genoemde gevallen de samenleving herstellen, feitelijk wordt deze toch niet hersteld; feitelijk ziet de gedoopte zich tot een celibatair leven gedwongen. „*Voluntas non sufficit ubi facto opus est*” luidt een aloud beginsel. Het verwondert dan ook niet, dat het H. Officie het gebruik van het Paulinische Voorrecht toestaat, ook al is er geen kwaadwilligheid in het spel bij het heengaan van de ongedoopte partij⁵.

§ 2. Formeel of kwaadwillig fysiek heengaan.

Wanneer de ongedoopte partij wel met de gedoopte partij *kan* samenleven, maar dit zonder wettige reden niet *wil*, zondigt zij zwaar, en heeft de gedoopte partij het recht om een nieuw huwelijk te sluiten. Een heengaan nu in strijd met de wil van de ongedoopte noemen wij materieel; een heengaan echter, dat door die wil veroorzaakt wordt, noemen wij formeel.

Practisch gesproken gaat de ongedoopte partij formeel fysiek heen, wanneer zij na de ondervragingen betreffende bekering en samenleving, zonder wettige reden iedere samenleving uitdrukkelijk of stilzwijgend weigert. Al zegt de ongedoopte partij zich te willen bekeren, toch moet zij geacht worden formeel heen te gaan, wanneer zij tegelijkertijd weigert met de gedoopte samen te leven. Deze weigering impliceert feitelijk de weigering van het doopsel; zij toont immers aan, dat het voorgegeven verlangen naar het doopsel geen oprechte wil tot bekering is⁶. Ook „gaat” de ongedoopte partij „heen”, wanneer

zij na eerst met de gedoopte partij te hebben samengeleefd, iedere samenleving verbreekt, zonder dat de gedoopte partij hiertoe een gegronde aanleiding heeft gegeven (canon 1124).

De ongedoopte partij kan om allerlei redenen heengaan: haat tegen het christelijke geloof, gemakzucht, wellust, geldelijk voordeel enz.⁷.

Dat de ongedoopte partij zondigt, wanneer zij zonder wettige reden heengaat, is duidelijk. Een geldig huwelijk verplicht immers de partijen om samen te leven. Niemand mag dus ook de ongedoopte partij aanzetten om zonder wettige reden de samenleving met de gedoopte partij te verbreken of niet te herstellen.

Zowel uit I Cor. VII als uit leer en praktijk van de H. Stoel blijkt, dat bij formeel fysiek heengaan van de ongedoopte partij, de gedoopte partij het recht heeft om van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken⁸. Gaat dit recht nu verloren, wanneer de ongedoopte partij op haar eerste besluit serieus terugkomt en de samenleving wil herstellen? Hier lopen de meningen uiteen. Payen ontkent het en zegt, dat door schuldige weigering van de ongedoopte partij de gedoopte recht heeft gekregen op definitieve scheiding en bijgevolg ook blijvend recht heeft om een nieuw huwelijk aan te gaan, zolang de andere niet gedoopt is. Hij noemt dit een waarschijnlijke mening⁹.

Wij kunnen de *intrinsieke* waarschijnlijkheid van deze mening niet inzien. De vraag is niet, of de gedoopte partij bij weigering van de ongedoopte recht krijgt op altyddurende scheiding — wat o.i. nog niet bewezen is — maar of er ten tijde van het nieuwe huwelijk in feite een schuldige, kwaadwillige verlating van de kant van de ongedoopte partij bestaat. Welnu, wanneer de ongedoopte partij vóór het nieuwe huwelijk op haar eerste beslissing terugkomt en de samenleving wil herstellen, is er o.i. geen sprake meer van formeel of kwaadwillig heengaan. De vereiste voorwaarde: „heengaan van de ongedoopt gebleven partij” ontbreekt; bijgevolg is het Paulinische Voorrecht niet van toepassing¹⁰.

Mag men vanwege het dispuut onder de auteurs de kwestie twijfelachtig noemen en dus overeenkomstig canon 1127 ten gunste van de gedoopte partij beslissen? Wij menen van niet, omdat de mening van Payen behalve de *intrinsieke* ook de *extrinsieke* waarschijnlijkheid mist. Voor zover wij hebben kunnen nagaan, steunt Payen op Vermeersch, *De Casu Apostoli*

n. 47. Vermeersch echter is in zijn *Theologiae moralis principia, responsa, consilia* III n. 814 van zijn mening teruggekomen. Met alle respect menen wij, dat het gezag van Payen alleen niet volstaat om zijn mening extrinsiek waarschijnlijk te noemen. Zolang de H. Stoel niet anders beslist, lijkt het ons daarom noodzakelijk in de praktijk de tegenovergestelde mening te volgen: dat dus het recht van de gedoopte partij om een nieuw huwelijk te sluiten verloren gaat, als de ongedoopte partij op haar weigering serieus terugkomt.

Wanneer de ongedoopte partij om een wettige reden heengaat, zondigt zij niet en heeft de gedoopte partij geen recht om een nieuw huwelijk aan te gaan. Na al het voorafgaande behoeft dit geen bewijs, maar vraagt slechts een nadere verklaring.

Wij zeggen: „als de ongedoopte partij heengaat om een wettige reden”. Nu is het mogelijk, dat zij wèl objectief een wettige reden heeft, maar om een andere, onwettige reden heengaat. Heeft de gedoopte partij dan recht om van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken? De meeste auteurs bevestigen het ¹¹ en hun grond lijkt overtuigend: in feite immers is dit een kwaadwillig heengaan. Zou men nog twifelen aan de juistheid van deze zienswijze, dan heeft men toch practische zekerheid door canon 1127. Aldus ook uitdrukkelijk het H. Officie in een antwoord van 19 April 1899 ¹².

De ongedoopte partij kan een wettige reden hebben om *voor-goed* heen te gaan, of om slechts *tijdelijk* heen te gaan. In het eerste geval krijgt de gedoopte partij nooit recht om van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken, in het tweede geval krijgt zij het na verloop van bedoelde tijd. De enige reden, waarom de ongedoopte voor altijd mag heengaan, is echtbreuk of een daarmee gelijkstaand misdrijf tegen het huwelijk, door de gedoopte partij na haar doopsel gepleegd, als tenminste de ongedoopte daarin niet heeft toegestemd, noch zelf er de oorzaak van is geweest, noch het misdrijf uitdrukkelijk of stilzwijgend heeft kwijtgescholden, noch zelf een dergelijk misdrijf heeft begaan (canon 1129 § 1). Is het misdrijf vóór het doopsel gepleegd, dan kan de ongedoopte partij het niet als een wettige reden tot heengaan aanvoeren. Het doopsel is immers een nieuwe geboorte; de gedoopte is een „nieuwe mens”. Aldus de S.C. de Prop. Fide ¹³. Zo ook canon 1123: „nisi post baptismum dederit parti non baptizatae justam discedendi causam”.

Alle wettige redenen om tijdelijk de samenleving te verbreken zijn te herleiden tot ernstig gevaar voor ziel of lichaam (cfr canon 1131). Zolang de gedoopte partij voor de ongedoopte de reden tot vrees niet heeft weggenomen, heeft de ongedoopte partij wettige reden tot heengaan en kan bijgevolg de gedoopte partij geen geldig beroep doen op het Paulinische Voorrecht ¹⁴.

Wanneer er twijfel bestaat, of de reden waarom de ongedoopte heengaat wettig of onwettig is, en er dus ook twijfel bestaat over de toepasselijkheid van het Paulinische Voorrecht, moet men ten gunste van de gedoopte partij beslissen, overeenkomstig canon 1127.

Art. II: MOREEL HEENGAAN

Paulus licht zijn huwelijksbeschikking toe met de verklaring, dat God de broeder of zuster tot vrede heeft geroepen. Die vrede wordt niet alleen verstoord, wanneer de ongedoopte partij iedere samenleving verbreekt, maar ook wanneer zij een vreedzame samenleving onmogelijk maakt. In dit laatste geval spreekt men van moreel heengaan. Er is wel samenleving, maar die betekent praktisch hetzelfde als fysiek heengaan.

Gezien de kerkelijke documenten kan men in het algemeen zeggen, dat de ongedoopte partij moreel heengaat, wanneer zij door woorden of daden weigert „vreedzaam, zonder smaad voor de Schepper” met de gedoopte samen te leven. De uitdrukkingen „vreedzaam” en „zonder smaad voor de Schepper” komen afzonderlijk en naast elkaar voor ¹⁵. Ofschoon smaad voor de Schepper direct op God betrekking heeft, treft dit toch ook de gedoopte partij. De samenleving met iemand, die voortdurend God beledigt, kan een kwelling zijn voor de gedoopte partij. Daarom mogen wij de uitdrukking „zonder smaad voor de Schepper” wel zien als een nadere verklaring van „vreedzaam samenleven”.

Wij zullen nu meer in bijzonderheden aangeven, wat de beletselen zijn voor de vrede, waartoe God de gedoopte heeft geroepen: in deze gevallen hebben wij dan dus met „moreel heengaan” te doen. Wij sluiten ons aan bij de auteurs, die drie typen onderscheiden: belediging van de Schepper, gevaar voor geestelijke ondergang van de gedoopte partij en ondraaglijke samenleving.

1. *Belediging van de Schepper.* De ongedoopte partij moet geacht worden moreel heen te gaan, wanneer zij geregeld door woorden of daden God of Christus of de christelijke godsdienst onrecht aandoet. Dit gebeurt b.v. wanneer de ongedoopte partij gewoon is in bijzijn van de gedoopte partij God of Christus te lasteren; de katholieke godsdienst te bespotten of in huis openlijk allerlei ongelovige praktijken te onderhouden, ook al wordt de gedoopte niet gedwongen eraan deel te nemen.

Volgens het H. Officie wordt de ongedoopte partij geacht moreel heen te gaan, wanneer zij een bijzit heeft ¹⁶. Het geregelde plegen van echtbreuk moeten wij hiermee gelijkstellen. Voor een vreedzame samenleving is dus nodig, dat een polygaam al zijn bijvrouwen wegstuurt. Doet hij dit niet, dan gaat hij moreel heen. Een enkele keer echtbreuk plegen kan niet als moreel heengaan beschouwd worden. Aldus Vermeersch e.a. ¹⁷. Wel heeft de gedoopte dan recht tot scheiding van bed, tafel en woning (canon 1129).

2. *Gevaar voor geestelijke ondergang.* Wanneer de ongedoopte partij zelf of door anderen, die zij hiertoe heeft aangezet, groot gevaar oplevert voor het geloof of de goede zeden van de gedoopte partij zelf of van haar kinderen, dan moet zij geacht worden moreel heen te gaan. Vereist is dus, dat de ongedoopte direct of indirect de oorzaak van het gevaar is. Zou dat gevaar veroorzaakt worden door anderen, b.v. door inwonende familie van de ongedoopte, zonder diens last of goedkeuring ¹⁸, dan mag de gedoopte zich aan de samenleving onttrekken, als andere middelen niet baten, maar zij heeft niet het recht om een nieuw huwelijk aan te gaan ¹⁹.

Onder „groot gevaar voor geestelijke ondergang” valt niet alleen gevaar voor geloofsafval, maar ook gevaar voor zware zonde tegen de echtelijke kuisheid en voor iedere andere zware zonde ²⁰. Moraliter gaat dus de ongedoopte partij heen, wanneer zij de gedoopte partij voortdurend tot grote zonde tracht te verleiden, haar verbiedt de godsdienstplichten te vervullen, de kerkelijke wetten te onderhouden. Volgens Vermeersch e.a. is dit eveneens het geval, wanneer de ongedoopte zonder goede reden weigert in een streek te wonen, waar de gedoopte partij gebruik kan maken van de genademiddelen der H. Kerk ²¹. Zonder de Sacramenten loopt de gedoopte partij immers gevaar voor afdwaling in geloof en zeden.

Eveneens gaat de ongedoopte partij heen, wanneer zij belet, dat de kinderen, die geboren zijn of nog geboren zullen worden, in de katholieke godsdienst worden opgevoed. Volgens het H. Officie mag de gedoopte partij in dit geval een nieuw huwelijk sluiten, ook al voorziet zij, dat de kinderen onder de macht van de ongedoopte partij zullen blijven. Op de gedoopte partij blijft echter de plicht rusten naar beste krachten te zorgen, dat de kinderen in de katholieke godsdienst worden opgevoed ²².

3. *Ondraaglijke samenleving*. Ofschoon er geen kerkelijke documenten zijn, die bijzondere voorbeelden hiervan behandelen, kan men toch terecht spreken van moreel heengaan, wanneer de ongedoopte partij oorzaak is, dat de samenleving een ondraaglijke last wordt voor de gedoopte. God heeft immers de broeder en zuster tot vrede geroepen. Wij zeggen heel algemeen „wanneer de ongedoopte partij oorzaak is”, omdat wij met Vromant menen, dat ook zonder morele schuld van de ongedoopte de samenleving ondraaglijk kan worden. Ook dan is er moreel heengaan ²³. Moraliter gaat de ongedoopte dus heen, wanneer hij een dronkaard, een rover, een woesteling is; wanneer hij de gedoopte partij gedurig afsnauwt of slaat e.d. Zo ook wanneer de gedoopte partij buiten haar schuld zich door ouderdom of ongeneeslijke ziekte van de ongedoopte partij beroofd ziet van het nodige levensonderhoud.

Bij twijfel of de omstandigheden zodanig zijn, dat men van een moreel heengaan kan spreken, mag men overeenkomstig canon 1127 ten gunste van de gedoopte partij beslissen.

¹ Cfr canon 1123 en S.S.C.S.O. 5 Sept. 1858, Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1117.

² Cfr VERMEERSCH, *De Casu Apostoli*, Nr 50.

³ B.v. 8 Juli 1891: „Mulier catechumena cuiusdam fidelis, quam iste in sua propria infidelitate duxit, ab eo per vim ablata est, ita ut nulla spes eam redimendi vel recuperandi affulgeat. Mulier quidem vult converti et vellet quidem cum eo cohabitare sed nec religionem colere nec cohabitare potest. Quaeritur: 1° An talis fidelis Privilegio Paulino uti possit, et aliam uxorem ducere, ne scilicet caelebs manere cogatur? 2° Si ipse eam vendidit et nullo modo eam redimere potest, an item privilegio uti possit? Resp. ad 1: Quatenus prima uxor in infidelitate permaneat, permitti posse viro ut matrimonio cum secunda muliere conjugatur. Ad 2: Quatenus uxorem vendiderit ante baptismum, affir-

mative". - Coll. Hongk., Nr 1485 ad 2; Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1760 ad 2; Fontes IV, Nr 1140 ad 2.

⁴ „An primus vir eiusdem (i.e. mulieris venditae) teneatur eam redimere a servitute, licet non ab ipso vendita fuerit, sed a parentibus vel a secundo viro qui postea eam repudiavit?" Resp: „Respondente captiva muliere (supponitur legitima) se velle aut converti aut cohabitare sine contumelia Creatoris, eam a quocumque venditam redimere non negligat (neophytus), si ei suppetunt media". - Coll. Hongk., Nr 1462 ad 3; Fontes IV, Nr 931; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1114.

⁵ B.v. 8 Juli 1891, zie nota 3; 22 Nov. 1871, Coll. Hongk., Nr 1475; Fontes IV, Nr 1019; Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1377.

12 Juni 1850: „Quidam ad fidem nuper conversi interpellant conjugem infidelem an velit converti vel saltem habitare pacifice. Respondet illa se quidem velle, sed detineri a secundo marito vel a creditore qui illam abire non sinunt. Quaeritur utrum in hoc casu conjux conversus possit ad alias transire nuptias?" Resp: „Affirmative: nempe conversum de quo agitur, si non est legitime ab Apostolica Sede dispensatus, teneri ex divino praecepto ad faciendam in praesenti casu una vice interpellationem alteri conjugi; posse autem eam facere pluries ex mera caritate. Expleta autem a converso haec divinitus injuncta conditione, si pagana uxor ad ipsum non redierit intra justum aliquod et rationabile temporis spatium, posse praefatum conversum, licite et valide alias inire nuptias cum muliere tamen christiana, dummodo vir non sit causa impedimenti quo mulier detineatur". - Coll. Hongk., Nr 1457; Fontes IV, Nr 910; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1044.

⁶ S.S.C.S.O. 8 Juli 1891: „Vir fidelis mulierem infidelem in ipsius viri infidelitate ductam habet, quae quidem vult converti sed nullo modo cum eo habitare consentit. Quaeritur: 1° An vir uti Privilegio Paulino, et facta interpellatione de cohabitandi voluntate ad alias nuptias transire possit? 2° An talis vir, si sit adhuc catechumenus, possit ad baptismum admitti et tunc Privilegio uti?" Resp: „Affirmative ad utramque partem, dummodo uxor in infidelitate permaneat". - Coll. Hongk., Nr 1485 ad 1; Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1760; Fontes IV, Nr 1140.

⁷ S.S.C.S.O. 1 Aug. 1759: „An id (i.e. Privilegium Paulinum) solum habeat locum quando infidelis discedit odio fidei an etiam quando discedit propter discordias vel aliam causam a fide diversam?" Resp: „Cum militet ex parte conjugis conversi favor fidei, eo potest uti quacumque ex causa, dummodo justa sit, nimirum si non dederit justum ac rationabile motivum alteri conjugi discedendi.....". - Coll. Hongk., Nr 1429; Fontes IV, Nr 810; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 421.

⁸ Behalve de reeds aangehaalde uitspraken bovendien S.S.C.S.O. 17 Juli 1891 in haar antwoord op de „casus matrimonialis cuiusdam infidelis viri ad veram fidem conversi, qui post baptismum receptum, cum sua uxore maritaliter vixit, quae tamen in praesentiarum virum suum sequi

in locum, ubi nunc ipse degit, recusat". - Coll. Hongk., Nr 1486.

⁹ *De Matrimonio* II, Nr 2277.

¹⁰ Cfr VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 300.

¹¹ ARENDT ontkent het in *Ephem. Theol. Lov.* III (1926), p. 328.

¹² „Non semel S. Sedes declaravit adulterium et alia delicta ante baptismum commissa, ita per baptismum condonari, ut pars infidelis quae ideo declinaret cohabitationem, permetteret alteri parti baptizatae usum Privilegii Paulini. Quid autem si post baptismum adulterium vel delictum fuerit iteratum, ita tamen, ut moraliter constet, quia v.g. jam magnis spatiis separati erant conjuges, haec facta posteriora nullatenus causam esse discessus partis infidelis, quae nec de baptismo nec de moribus post baptismum inductis sollicita aequae etiam secuta emendatione detrectasset cohabitationem. Hinc duo dubia: 1° An delicta quae post baptismum sunt commissa, sed nullatenus attenduntur a parte infideli, vel etiam quandoque penitus ignorantur, obstant quominus pars baptizata uti possit Privilegio Apostoli. 2°” Resp: „Dentur oratori decretum S. Officii, 1 Aug. 1759 et instructio S. C. de Prop. Fide, 16 Januarii 1797; et ad mentem: mens est ut in dubiis iudicium sit in fidei favorem”. - *Fontes* IV, Nr 1220; Coll. S. C. de Prop. Fide II, Nr 2043.

¹³ 30 Jan. 1807: „Cum agitur de infideli, qui, requisitus ut parti quae fidelis evasit se consociet, cum eaque cohabitaret, id recuset eam unice ob causam quod, ob adulterium ante conversionem admissum, eam repudiaverat, hoc in casu infidelis recusatio liberam reddit partem fidelem ad alias nuptias convolandi”. - Coll. Hongk., Nr 1444, i.f.

¹⁴ Cfr S.S.C.S.O. 26 April 1899: „Vir aliquis, cum nondum baptizatus erat, junctus est matrimonio cum muliere et ipsa gentili. Postea vir baptizatus est. At propter rixas continuas dereliquerunt cohabitationem. Vir christianus asserit se nunquam mulierem hanc voluisse sibi sumere in voluntate uxorem. Haec adhuc gentilis, at baptizari desiderans, ad virum redire non vult. An licet in his adjunctis, dum mulier baptizata nondum est, viro nubere aliam?” Resp: „Curet Superior Missionis totis viribus, ut compositis jurgiis ac dissensionibus, conjuges iterum uniantur et pars infidelis convertatur. Si autem ipsa renuat culpa viri converti, hunc adigat, etiam, si opus sit, per poenas canonicas, ad satisfaciendum parti laesae. Si vero vir conversus nullum ei dederit justum ac rationabile discedendi motivum, aut parti laesae jam satisfecerit, ac in periculo versetur damnationis aeternae, tunc hic, post formalem interpellationem, poterit ad alia vota transire; et ad mentem. Mens est ut in dubio iudicium sit in favorem fidei. - Smus adprobavit”. - *Fontes* IV, Nr 1222; Coll. S. C. de Prop. Fide II, Nr 2044.

¹⁵ Cfr canon 1121 en 1124; S.S.C.S.O. 20 Juni 1866: „Ea est Privilegii Paulini vis, ut matrimonium ab infidelibus in statu infidelitatis initum et consummatum solvatur, cum, altero conjugum ad fidem converso, alter neque converti vult neque sine contumelia Creatoris cohabitare consentit”. En iets verder: „Patet non posse conjugem conversum hoc Privilegio frui nisi post susceptum baptismum, et post interpellationem alteri conjugum rite factam de Evangelica veritate amplectenda et pacifica

- cohabitatione permittenda". - Coll. Hongk., Nr 1472; Fontes IV, Nr 994 I; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1293.
- 16 S.S.C.S.O. 4 Juli 1855: „Si vero agatur de uxore pagana alicujus pagani concubinarium quae convertitur, tunc, facta interpellatione, si renuat converti aut cohabitare absque injuria Creatoris, ac proinde desinere a concubinato (qui sine injuria Creatoris certe haberi nequit), poterit uti Privilegio in favorem fidei concesso". - Coll. Hongk., Nr 1462; Fontes IV, Nr 931; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1114, Zo ook S.S.C.S.O. 11 Juli 1866, Coll. Hongk., Nr 1473 ad 2; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1295 ad 2; Fontes IV, Nr 996 ad 2.
- 17 *De Casu Apostoli*, Nr 45.
- 18 „Imo, si conjux infidelis non improbaret, cum facile posset, consanguineos, moraliter, ut videtur, discederet, et parti baptizatae integrum esset, saltem probabiliter, novum contrahere matrimonium." Aldus PAYEN, o.c., p. 594, voetnoot.
- 19 S.C. de Prop. Fide 5 Maart 1816: „Mulierem conversam posse a viro infideli discedere, et ad alia vota transire, in casu quod ille eam pertrahat ad gravia peccata contra conjugalem castimoniam. Quod si mulieris conversae pertractio ad peccatum mortale non proveniat ab ejus viro infideli, sed ab aliis qui in ejus domo habitant, socero, exempli gratia, vel socru, posse mulierem fidelem, ubi alia media non suppetant, se subducere ab ea domo, ubi ad graviter peccandum pertrahitur; non vero posse matrimonium dissolvere et ad aliud transire". - Coll. Hongk., Nr 1442; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 704.
- 20 Cfr S.S.C.S.O. 11 Juli 1866, die besliste dat, wanneer de ongedoopte de „fidelem ad peccatum mortale aut ad infidelitatem trahere tentaverit, integrum erit conjugii fidei ad alia vota transire". - Coll. Hongk., Nr 1473 ad I; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1295 ad 1; Fontes IV, Nr 996 ad 1.
- 21 l.c.
- 22 S.S.C.S.O. 14 Dec. 1848: „Quid, si pars infidelis, equidem sine contumelia Creatoris cohabitare consentiret sed recusaret sinere ut proles nata vel nascitura in religione christiana instituatur?" Resp: „Posse in hoc casu partem fidelem transire ad alias nuptias cum alia parte catholica; recusatio enim educationis prolis in religione catholica aequivalet contumeliae Creatoris. R.P. D. autem Vicarius Apost. efficaciter insinuet parti fidei ut curet, eo meliori modo quo potest, pertrahere prolem, si quam habuit, ad catholicam religionem". - Coll. Hongk., Nr 1455 ad 2; Fontes IV, Nr 908 ad 2; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1036 ad 2.
- 23 VROMANT, o.c., Nr 306.

HOOFDSTUK IV

DE ONDERVRAGINGEN

Ofschoon I Cor. VII er niet expliciet over spreekt, zijn de ondervragingen toch van groot practisch belang bij de toepassing van het Paulinische Voorrecht.

Zoals wij in het vorige hoofdstuk zagen, geeft het heengaan van de ongedoopte gebleven partij aan de gedoopte het recht om een nieuw huwelijk aan te gaan. Om echter van een recht gebruik te mogen maken, moet men zeker zijn, dat aan de eventueel gestelde voorwaarden voldaan is. Zo moet de gedoopte partij zeker weten, dat de ongedoopte partij is heengegaan. De ondervragingen hebben ten doel deze zekerheid te verschaffen. De gedoopte partij stelt immers aan de ongedoopte partij de vraag, of zij zich ook wil bekeren en laten dopen, en vervolgens of zij althans vreedzaam zonder belediging van de Schepper met haar wil samenleven. Nu weet de ongedoopte partij onder welke voorwaarden zij na het doopsel van de andere partij het huwelijk kan voortzetten. Kan of wil de ongedoopte deze voorwaarden niet aanvaarden, dan heeft de gedoopte zekerheid omtrent het heengaan en mag zij van het Paulinische Voorrecht gebruik maken.

De Codex behandelt de ondervragingen in de canones 1121–1124. Wij volgen de orde van het Kerkelijke Wetboek en spreken in artikel I over de tijd, het actieve en passieve subject, het voorwerp en het aantal der ondervragingen; in artikel II over de noodzakelijkheid der ondervragingen; in artikel III over de vorm waarin ze moeten geschieden; in artikel IV over de uitwerking van een negatief antwoord.

Art. I: TIJD, ACTIEF EN PASSIEF SUBJECT, VOORWERP EN AANTAL

§ 1. Tijd.

De Codex zegt duidelijk, dat de ondervragingen vóór het sluiten van het nieuwe huwelijk moeten gebeuren; uit de bepaling van het actieve en passieve subject is nader af te leiden, dat zij moeten geschieden na het doopsel van de ene en vóór het doopsel van de andere partij. „Voordat de bekeerde en gedoopte partij geldig een nieuw huwelijk sluit, moet zij de ongedoopte ondervragen.” Aldus canon 1121.

Wij laten even buiten beschouwing, of de ondervragingen voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht noodzakelijk zijn. Mochten echter de ondervragingen zelf noodzakelijk zijn, is dan ook het onderhouden van de gestelde tijd der ondervragingen noodzakelijk voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht? In deze veronderstelling moeten de ondervragingen ongetwijfeld vóór het doopsel van de andere partij plaats vinden. Zijn immers beide partijen gedoopt, dan is toepassing van het Paulinische Voorrecht niet meer mogelijk. Hetzelfde dient gezegd m.b.t. de tijdsbepaling „vóór het nieuwe huwelijk”. De gedoopte partij kan immers alleen dan geldig een nieuw huwelijk sluiten, als de ongedoopte partij is heengegaan. Dit nu moet blijken door de ondervragingen. Zijn dus de ondervragingen noodzakelijk voor het geldige gebruik van het Paulinische Voorrecht, dan is het onderhouden van deze twee tijdsbepalingen evenzeer noodzakelijk.

Er bestaat echter verschil van mening, of het ondervragen na het doopsel van de ene partij op straffe van ongeldigheid van het nieuwe huwelijk is voorgeschreven. Vlaming bevestigt het, anderen ontkennen het ¹. Beide meningen beroepen zich op uitspraken van het H. Officie ². Die uitspraken houden echter alleen maar in, zoals wij ook in de Codex lezen, dat de ondervragingen na het doopsel van de bekeerde partij moeten geschieden. Evenmin als de Codex zeggen zij uitdrukkelijk of in daarmee gelijkstaande bewoordingen, dat het onderhouden van deze tijdsbepaling noodzakelijk is voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht. Verwijzend naar canon 11 concludeert dan ook b.v. Vromant ³, dat na gedane ondervragingen

voor het doopsel „er geen enkele twijfel bestaat over de geldigheid van het nieuwe huwelijk van de gelovige, als maar vaststaat, dat na het doopsel van de gelovige partij de ongelovige in zijn heengaan volhardt”. Een bevestiging voor deze mening ziet men in de uitspraak van het H. Officie van 3 Juni 1874, waarin gezegd wordt, dat de nieuwe echtgenoten niet verontrust behoeven te worden, ofschoon de ondervragingen vóór het doopsel hebben plaats gehad ⁴. Dit zou de H. Stoel niet hebben gezegd, als de huwelijken ongeldig waren geweest.

Wij moeten toegeven, dat de argumentatie van Vromant c.s. niet onredelijk is. Maar wij menen toch, dat deze auteurs een gewichtig punt over het hoofd zien. Ook het onderhouden van de andere twee tijdsbepalingen (vóór het nieuwe huwelijk; vóór het doopsel van de andere partij) wordt niet uitdrukkelijk of in daarmee gelijkstaande bewoordingen op straffe van nietigheid van het nieuwe huwelijk voorgeschreven. Toch leren deze auteurs, dat dit tot de geldigheid vereist is. Zij beroepen zich hiervoor op de aard der zaak. Moet echter dit ondervragen óók niet uit de aard der zaak *na het doopsel* van de ene partij gebeuren?

Voor een geldige toepassing van het Paulinische Voorrecht wordt strikt vereist, dat de ongedoopte partij na het doopsel van de ander fysiek of moreel heengaat of in een reeds eerder begonnen heengaan volhardt. De ondervragingen hebben ten doel zekerheid te verkrijgen omtrent de vervulling van deze voorwaarde. Door die ondervragingen maakt de gedoopte partij aan de ongedoopte bekend, onder welke voorwaarden het huwelijk kan worden voortgezet. Aanvaardt de ongedoopte partij deze voorwaarden niet, dan is er een heengaan als vereist voor een geldige toepassing van het Voorrecht. Het weigeren van de voorwaarden, en het volharden in deze weigering na het doopsel, geeft zekerheid omtrent het heengaan. Of nu die voorwaarden vóór of na het doopsel worden meegedeeld, maakt niets uit. Het doet dus niets ter zake of de ondervragingen vóór of na het doopsel plaats vinden. Wij scharen ons bijgevolg volkomen achter Vromant c.s. en houden, dat het voorschrift om te ondervragen na het doopsel van de ene partij niet op straffe van nietigheid van het nieuwe huwelijk verplicht.

Overigens heeft dit meningsverschil voor de praktijk weinig te betekenen. Immers wanneer de ondervragingen vóór het

doopsel gebeurd zijn, is men zeker *verplicht* ze na het doopsel te herhalen of dispensatie daarvan te vragen. Om bovengenoemde redenen, en heel zeker gezien canon 15, is deze herhaling na het doopsel geen eis voor de *geldigheid* van het nieuwe huwelijk. Wanneer die ondervragingen na het doopsel zeer moeilijk zijn, wordt hiervan wel gedispenseerd. Zo bezitten b.v. de missie-ordinarissen de faculteit „om toe te staan dat, als er een zware reden voor aanwezig is, de ongelovige partij vóór het doopsel van de bekeerling wordt ondervraagd”. Wij zullen deze faculteit t.z.t. nader bespreken ⁵.

§ 2. Actief en passief subject.

Het actieve subject der ondervragingen is de wettige echtgenoot, die bekeerd en gedoopt is, en een nieuw huwelijk wil sluiten. Dit betekent niet, dat de gedoopte echtgenoot zelf materieel de vragen moet stellen, maar dat op hem formeel de verplichting rust de ongedoopte partij te doen weten, onder welke voorwaarden zij het huwelijk kan voortzetten.

Het passieve subject, degene die ondervraagd moet worden, is de wettige, ongedoopt gebleven partij, en deze alleen. Zijn er dus meerdere echtgenoten, dan moet en behoeft alleen de wettige ondervraagd te worden. Doorgaans, ofschoon niet altijd, zal dit de eerste zijn. Bestaat er twijfel of er wel een wettige echtgenoot is, dan kan men uiteraard niet zeggen, dat de twijfelachtige echtgenoot zeker ondervraagd moet worden; met een beroep op canon 1127 kan men zelfs zeggen, dat zo'n verplichting de facto zeker niet bestaat ⁶. Ofschoon het, om bedrog te voorkomen, ten zeerste gewenst is, dat de ongedoopte zelf ondervraagd wordt en ook zelf antwoordt, kan men niet zeggen, dat het gebruik van een daartoe gemachtigde procureur de ondervragingen uiteraard ongeldig maakt. Zoals een huwelijk geldig en geoorloofd door middel van een procureur gesloten kan worden, zo zou men zeggen, kunnen ook de ondervragingen geldig en geoorloofd geschieden door middel van een daartoe gemachtigd tussenpersoon. Hierbij behoeven de voorschriften van de canones 1089 en 1091 dan niet onderhouden te worden.

§ 3. Voorwerp.

De gedoopte partij moet de ongedoopte over twee punten

ondervragen, n.l. of ook zij zich wil bekeren en laten dopen of tenminste vreedzaam zonder smaad voor de Schepper wil samenleven. Behoudens in geval van dispensatie moeten beide ondervragingen altijd gedaan worden. Aldus canon 1121 § 1 en § 2.

Wanneer men bedenkt 1° dat de ondervragingen ten doel hebben vast te stellen of de ongedoopte heengaat, en 2° dat dit heengaan aanwezig is, wanneer de ongedoopte weigert vreedzaam samen te leven, kan men de vraag stellen of de ondervraging aangaande de wil om zich te bekeren niet overbodig is. Wij menen voor een juist antwoord op deze vraag een onderscheid te moeten maken.

Voor een *geldig* gebruik van het Paulinische Voorrecht is de eerste ondervraging niet nodig. Noch de Codex, noch enig ander kerkelijk document behelst een uitdrukkelijk of daarmee gelijkstaand positief voorschrift, dat deze ondervraging eist op straffe van ongeldigheid van het nieuwe huwelijk. Ook uit de aard der zaak is de eerste ondervraging niet nodig. Blijft deze immers achterwege en wordt de tweede ondervraging negatief beantwoord, dan is er heel zeker een fysiek of moreel heengaan van de ongedoopte aanwezig. De essentiële voorwaarde van het heengaan is vervuld. Als de ongedoopte partij de eerste vraag misschien bevestigend zou beantwoord hebben, dan geeft zij door haar negatief antwoord op de tweede vraag impliciet te kennen, dat haar wil niet overeenstemt met datgene wat haar mond zou gezegd hebben. Een antwoord van de S.C. de Prop. Fide van 10 Aug. 1841 schijnt deze opvatting te bevestigen⁷. Wordt de tweede vraag bevestigend beantwoord, dan is er zeker geen sprake van fysiek of moreel heengaan. In dit geval is het Paulinische Voorrecht dus zeker niet van toepassing. Het al of niet stellen van de eerste vraag kan hier niets meer aan veranderen.

Stellig is het *ongeoorloofd* de eerste ondervraging achterwege te laten. De Kerk schrijft haar immers uitdrukkelijk voor. Dit voorschrift is redelijk: de eerste ondervraging impliceert voor de ongedoopte een aansporing om zich te bekeren. Bovendien kan uit het antwoord op deze vraag blijken, of er voor de gedoopte partij gevaar voor verleiding bestaat.

De tweede ondervraging is van veel groter gewicht. Ook al zou de ongedoopte partij zich niet willen bekeren en laten

dopen, dan kan zij toch nog wel bereid zijn om vreedzaam zonder smaad voor de Schepper met de gedoopte samen te leven. In dit geval is er dus van heengaan geen sprake.

§ 4. A a n t a l.

Algemeen achten de auteurs éénmaal ondervragen voldoende. Uit zuivere welwillendheid kan men die ondervragingen ook meermalen herhalen. Wanneer echter de ongedoopte partij tijdelijk, b.v. door een ernstige ziekte, verhinderd zou zijn om een beslissing te nemen, moeten de ondervragingen natuurlijk herhaald worden. Overigens legt de Codex de Ordinarius de verplichting op, om de ongedoopte bedenktijd te geven, als hij hierom vraagt.

Dat éénmaal ondervragen voldoende is, blijkt uit decisies van de H. Stoel⁸. Ook uit het doel van de ondervragingen is dit aan te tonen. Het vrij beraden antwoord op de voorwaarden, waaronder het huwelijk kan worden voortgezet, moet immers zekerheid verschaffen omtrent het al of niet heengaan van de ongedoopte partij. Tot dit vrij beraden nu is het voldoende, dat de voorwaarden éénmaal ter kennis worden gebracht, dat dus de ongedoopte éénmaal door de gedoopte wordt ondervraagd.

Art. II: DE NOODZAKELIJKHEID DER ONDERVAGINGEN

In het vorige artikel hebben wij reeds iets gezegd over het verschil in belangrijkheid tussen de eerste en tweede ondervraging. Thans willen wij een nader onderzoek instellen naar de noodzakelijkheid van de ondervragingen zowel voor een geoorloofd als voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht (§ 1). Omdat dit onderzoek ons niet op alle punten volledige zekerheid verschaft, geven wij in § 2 enkele richtlijnen, die in de praktijk veilig gevolgd kunnen worden.

§ 1. Zijn de ondervragingen noodzakelijk? Zo ja: krachtens welk recht?

Om geoorloofd gebruik te maken van een recht, dat aan be-

paalde voorwaarden gebonden is, moet men zekerheid hebben, dat die voorwaarden vervuld zijn. Krachtens goddelijk recht is het gebruik van het Paulinische Voorrecht afhankelijk van het heengaan der ongedoopte partij. Voor een geoorloofd gebruik van het Paulinische Voorrecht moet de gedoopte dus krachtens goddelijk recht zekerheid hebben omtrent het heengaan van de ongedoopte. Zijn nu de ondervragingen het enige middel om die zekerheid te verkrijgen, dan zijn zij ook krachtens goddelijk recht voor een geoorloofd gebruik van het Paulinische Voorrecht vereist. Nu leert de ondervinding, dat de tweede ondervraging doorgaans het enige middel is om zekerheid te krijgen over het heengaan van de ongedoopte partij. Bijgevolg is deze ondervraging gewoonlijk noodzakelijk voor een geoorloofd gebruik van het Paulinische Voorrecht, en dit krachtens goddelijk recht. Deze conclusie vindt steun in de opvattingen van het H. Officie, dat in een uitspraak van 12 Juni 1850 spreekt over „een van Godswege opgelegd gebod”⁹. Zou echter op een andere manier zekerheid zijn verkregen over het heengaan, dan kan men niet zeggen, dat er krachtens goddelijk recht nog een verplichting tot ondervragen bestaat¹⁰.

Wij zeggen „krachtens goddelijk recht”, want heel zeker bestaat er ook dan nog een verplichting tot ondervragen krachtens kerkelijk recht. Het kerkelijke recht gaat verder dan het goddelijke recht; het eist, dat beide ondervragingen altijd geschieden, behalve wanneer de H. Stoel anders verklaart. Aldus canon 1121 § 1. Goed gezien is dit een disjunctief voorschrift: of de ondervragingen doen of om dispensatie vragen. Onmogelijkheid¹¹ of nutteloosheid¹² van de ondervragingen of ernstige gevaren, die ermee verbonden zijn, ontslaan niet van dit gebod. Wel zijn dit billijke gronden om dispensatie te verlenen. Payen geeft voor dit strenge voorschrift twee redenen aan. De eerste vinden wij in de instructie van het H. Officie van 16 September 1824: „Ook in het geval dat de ongedoopte echtgenoot niet ondervraagd kan worden is er een dispensatie nodig van de Paus, aan wie het toekomt te verklaren in welke omstandigheden het goddelijke gebod, dat de ondervragingen schijnt te eisen, ophoudt te verplichten”. De tweede reden is het gevaar voor vergissing. Vooral zij, die er nauw bij betrokken zijn, kunnen licht al te gemakkelijk oordelen, dat de ongedoopte partij „heengaaf”¹³.

Dat voor een *geoorloofd* gebruik van het Paulinische Voorrecht minstens krachtens kerkelijk recht beide ondervragingen noodzakelijk zijn, wordt door allen aanvaard. Een zeer omstreden kwestie is het echter, of althans de tweede ondervraging krachtens goddelijk of kerkelijk recht ook noodzakelijk is voor een *geldig* gebruik van het Voorrecht.

Over die noodzakelijkheid krachtens *goddelijk recht* willen wij drie meningen vermelden¹⁴. Sommigen beweren, dat de ondervragingen *nooit* krachtens goddelijk recht voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht vereist zijn. Evenals de geldigheid van een tweede huwelijk na de vermoedelijke dood van de eerste echtgenoot niet afhankelijk is van het bewijs, de subjectieve zekerheid, maar van de objectieve werkelijkheid van die dood, zo is ook het geldige gebruik van het Paulinische Voorrecht niet afhankelijk van het bewijs of van de subjectieve zekerheid omtrent de vervulling van de daartoe vereiste voorwaarden, maar van het objectief vervuld zijn van de voorwaarden, van het objectief heengaan der ongedoopte partij. Deze mening lijkt ons om haar interne gronden de meest redelijke, om niet te zeggen de enig juiste. Volgens anderen echter zijn de ondervragingen *doorgaans*, maar niet altijd noodzakelijk. Het recht om een nieuw huwelijk aan te gaan kan slechts gegeven zijn aan de gedoopte echtgenoot, die verstandig te werk gaat; die zich dus omtrent het heengaan van de ongedoopte partij zekerheid verschafft. Het enige middel hiertoe is gewoonlijk de ondervragingen. Tenslotte zijn er nog die menen, dat de ondervragingen *altijd* krachtens goddelijk recht noodzakelijk zijn voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht. Ook zij beroepen zich op I Cor. VII, maar vooral op kerkelijke documenten.

Geen enkel kerkelijk document zegt uitdrukkelijk, dat voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht krachtens goddelijk recht de ondervragingen nooit, gewoonlijk of altijd moeten geschieden. Wel zijn er documenten, die de noodzakelijkheid krachtens goddelijk recht waarschijnlijk maken¹⁵. Volledige zekerheid geven zij echter niet. Zo b.v. een uitspraak van de S.C. de Prop. Fide van 5 Maart 1816. De vraag luidde als volgt: Zijn de ondervragingen krachtens goddelijk recht zo noodzakelijk, dat er bij verzuim daarvan geen sprake kan zijn van huwelijksontbinding, of zijn ze alleen maar vereist voor een geoorloofde ontbinding? Hierop antwoordde de Congregatie,

dat er geen sprake is van huwelijksontbinding, als er geen ondervragingen hebben plaatsgevonden, of daarvan niet geldig is gedispenseerd. Daar het antwoord dezelfde woorden gebruikt als de vraagsteller (*non esse locum dissolutioni matrimonii*) lijkt het ook de gedachtegang van de vraagsteller over te nemen, en dus te stellen, dat er krachtens goddelijk recht geen sprake kan zijn van geldige huwelijksontbinding, als de ondervragingen niet zijn voorafgegaan. Geheel zeker is dit nochtans niet. Het blijft immers mogelijk, dat de Congregatie slechts een practische oplossing heeft willen geven, zonder te bepalen krachtens welk recht de ondervragingen moeten geschieden of in hoeverre deze voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht vereist zijn ¹⁶.

Vervolgens is er een uitspraak, die een nieuw huwelijk van de gedoopte partij niet als zeker ongeldig kwalificeert, ofschoon er geen ondervragingen zijn geschied en geen dispensatie is gevraagd. Het heengaan van de ongedoopte partij is echter zeker ¹⁷. Men wil hieruit concluderen, dat het minstens niet zeker is, dat krachtens goddelijk recht de ondervragingen altijd noodzakelijk zijn voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht.

Naar onze mening wordt geen enkele van de hierboven vermelde meningen door de kerkelijke documenten absoluut zeker verworpen of absoluut zeker geleerd. Het blijft twijfelachtig of het ondervragen krachtens goddelijk recht nooit, gewoonlijk of altijd vereist is voor een geldige toepassing van het Paulinische Voorrecht. Toch willen wij hieraan toevoegen, dat het hier eigenlijk alleen maar kan gaan over de noodzakelijkheid van de tweede ondervraging. De auteurs spreken algemeen over de noodzakelijkheid van de ondervragingen. Zoals uit hetgeen wij op p. — betoogden valt op te maken, is de eerste ondervraging zeker niet krachtens goddelijk recht noodzakelijk voor een geldige toepassing van het Paulinische Voorrecht.

Ook inzake de kwestie, of de ondervragingen dan krachtens *kerkelijk recht* noodzakelijk zijn, lopen de meningen uiteen.

De kerkelijke documenten van vóór de Codex, tezamen genomen, maken de bevestigende mening wel zeer waarschijnlijk, maar niet volkomen zeker ¹⁸. Er is ons slechts één uitspraak bekend, die allerduidelijkst en uitdrukkelijk leert, dat de onder-

vragingen noodzakelijk zijn voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht. Een nadere bepaling, of deze noodzakelijkheid op goddelijk recht dan wel op kerkelijk recht berust, wordt niet gegeven. Uit het feit, dat het H. Officie de ondervragingen noodzakelijk acht, kan men echter besluiten, dat ze minstens krachtens kerkelijk recht vereist zijn. Dalpiaz vermeldt deze uitspraak in Apollinaris VI (1933), p. 92. Op de vraag: „Of het achterwege laten van de ondervragingen of van de pauselijke dispensatie behalve de ongeoorloofdheid ook de ongeldigheid van het daarna gesloten huwelijk met zich meebrengt”, antwoordde het H. Officie op 10 September 1856 bevestigend ¹⁹.

Deze uitspraak lijkt op het eerste gezicht beslissend ten gunste van de bevestigende mening, maar de zaak is in feite toch niet zo eenvoudig. Allereerst zij opgemerkt, dat Dalpiaz de bron, waaruit hij deze uitspraak heeft, niet aangeeft. Vervolgens wordt deze naar de tekst zo beslissende uitspraak in de Codex bij de voetnoten van de canones 1118–1127 niet vermeld. Zij ontbreekt in de Fontes van Kardinaal Gasparri, in de Collectanea S.C. de Propaganda Fide, en in de Collectanea S. Sedis ad usum operariorum Societatis Missionis ad exteros (Coll. Hongk.). Andere voorstanders van de bevestigende mening vermelden deze uitspraak niet; de uitspraken, die zij wèl ten gunste van hun mening aanhalen, verwijzen geen van alle naar de uitspraak van 10 September 1856. Rekening houdend met de mogelijkheid van schrijf- en drukfouten, hebben wij in verschillende andere richtingen gespeurd, maar zonder succes. Daarom levert deze „uitspraak” tenslotte misschien een zwaarder argument tégen dan vóór de bevestigende mening. Op zichzelf beschouwd is zij zó beslist en beslissend, dat het niet-vermelden of niet-opnemen wel een teken kan zijn, dat het H. Officie ze liever als niet gegeven beschouwt en het geschil niet wil beslissen.

Ook de Codex heeft geen oplossing gebracht. Al maken de woorden van de Codex de bevestigende mening waarschijnlijk, beslissend zijn zij niet. De aanhangers van de ontkennende mening merken met F. van Welie op: „Een wet kan niet als irriterend of inhabiliterend worden beschouwd, of het moet in uitdrukkelijke bewoordingen of gelijkwaardig worden gezegd (c. 11). Dit nu is in dit geval niet geschied, met name niet in

c. 1121 § 1, welke paragraaf begint met het woord „antequam” d.i. voordat, niet met „ut” d.i. opdat Trouwens het is moeilijk aan te nemen, dat het canoniek recht voor de geldige toepassing van het Paulinische Voorrecht hogere eisen zou stellen dan de H. Paulus, in aanmerking genomen, dat de Codex zelf in c. 1127, in het geval van onoplosbare twijfel, rechtsbegunstiging toekent aan het Paulinische Voorrecht, ja, zelfs de ontbinding van het huwelijk toestaat in gevallen, dat de voorwaarden van het Paulinische Voorrecht niet vervuld zijn”²⁰.

In hoeverre dus de ondervragingen krachtens goddelijk of kerkelijk recht noodzakelijk zijn voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht, is twijfelachtig. Canon 15, die zegt, dat bij rechtstwijfel de wet niet verplicht, kan hier niet worden toegepast, omdat wij niet te doen hebben met een rechtstwijfel van zuiver kerkelijke aard. Canon 1127 echter is hier naar onze mening zeker toepasselijk. De zin van deze canon is, dat in geval van twijfel over de toepasselijkheid van het Paulinische Voorrecht, ten gunste van die toepasselijkheid beslist moet worden. Hier nu bestaat een rechtstwijfel, of voor de toepasselijkheid van het Paulinische Voorrecht de ondervragingen al dan niet moeten gebeuren. Dus moet men beslissen ten gunste van de toepasselijkheid; men moet dus de ondervragingen niet beschouwen als verplicht op straffe van ongeldige toepassing van het Voorrecht.

§ 2. Richtlijnen voor de praktijk.

Nu wij enige normen voor de praktijk willen geven, herinneren wij eerst aan de oude wijsheid, dat voorkomen beter is dan genezen. De practici, waaronder ten aanzien van onze stof de missionarissen wel de voornaamste plaats innemen, zullen veel moeilijkheden voorkomen, als zij de kerkelijke voorschriften inzake de ondervragingen in acht nemen. Zij moeten er voor zorgen, dat overeenkomstig canon 1121 vóór het nieuwe huwelijk *altijd* de ondervragingen geschieden of dispensatie daarvan wordt verleend. In het huwelijksregister vermeldde men, overeenkomstig de instructie van de S.C. de Propaganda Fide, dat de ondervragingen gebeurd zijn of dat daarvan gedispenseerd is. Men doe dit nauwkeurig: tijd, actief en passief subject, vragen

en antwoorden; door wie, wanneer, waarin en waarom gedispenseerd werd ²¹.

Wat echter te doen, als men na het nieuwe huwelijk tot de bevinding komt, dat één of beide ondervragingen *zeker* zijn nagelaten; wat te doen als ze *misschien* zijn nagelaten?

1. *Beide ondervragingen zijn zeker nagelaten, terwijl er geen dispensatie van verleend was.*

Wij onderscheiden drie gevallen:

a) *De gedoopte en opnieuw gehuwde partij wil in haar nieuw huwelijk blijven voortleven.*

Wanneer vaststaat, dat de ongedoopte na het doopsel van de andere partij en bij het sluiten van het nieuwe huwelijk niet is heengegaan, is het nieuwe huwelijk zeker ongeldig. De ondervragingen moeten alsnog gebeuren of er moet dispensatie worden verleend. Na negatief antwoord of na bekomen dispensatie moet de huwelijkstoestemming vernieuwd worden. Is het antwoord op de ondervragingen bevestigend, dan is er geen plaats voor toepassing van het Paulinische Voorrecht. Ofschoon genezing in de wortel (*sanatio in radice*) dan oplossing zou kunnen brengen, zal de Paus toch feitelijk geen gebruik maken van zijn macht. Canon 1139 § 2 zegt immers: „De Kerk geneest niet in de wortel het huwelijk, dat gesloten werd met een beletsel van natuurlijk of goddelijk recht” Een andere oplossing is ontbinding van het eerste huwelijk, dat geen sacramenteel en als zodanig ook voltooid huwelijk is, en derhalve onder de ontbindingsmacht van de Paus valt (canon 1119). Wanneer deze ontbinding echter een beletsel zou vormen voor de bekering van de ongedoopte partij, zal de Paus deze ontbinding feitelijk wel niet verlenen. Is geen enkele van deze mogelijke oplossingen feitelijk tot stand gekomen, dan moet de gedoopte rechtens naar de eerste echtgenoot terugkeren. Zou, de omstandigheden in aanmerking genomen, een scheiding van bed, tafel en woning gewenst zijn, dan kan dat overeenkomstig canon 1129 sqq. gebeuren, maar de band van het eerste huwelijk blijft voortbestaan.

Wanneer het heengaan van de ongedoopte bij het sluiten van het nieuwe huwelijk door de gedoopte partij vaststaat, dan is dit nieuwe huwelijk geldig. Evenzo, wanneer dit heengaan twijfelachtig was en het nieuwe huwelijk met een beroep op canon 1127 gesloten werd.

Ontstaat er na verloop van tijd een onoplosbare twijfel, of de ongedoopte bij het sluiten van het nieuwe huwelijk was heengegaan, dan zou men overeenkomstig canon 1014 dit nieuwe huwelijk voor geldig moeten houden. Het is naar onze mening echter veiliger, zich tot de H. Stoel te wenden of zo mogelijk zelf een oplossing ad cautelam te bewerken²². Voorziet men namelijk een negatief antwoord op de alsnog te stellen ondervragingen, of zijn er redenen om te dispenseren van de ondervragingen en zijn de nieuwe echtgenoten bereid om de huwelijks toestemming te vernieuwen, dan kan langs deze weg dit twijfelachtig geldige huwelijk tot een zeker geldig huwelijk worden gemaakt. Is er geen vooruitzicht op een negatief antwoord of geen reden tot dispensatie van de ondervragingen, dan wende men zich tot de H. Stoel. Men vrage geen genezing in de wortel van het tweede huwelijk, maar ontbinding van het eerste.

b) De gedoopte en opnieuw gehuwde partij wil het tweede huwelijk laten varen en een derde huwelijk aangaan.

Wanneer vaststaat, dat de ongedoopte partij van het eerste huwelijk niet na het doopsel van de bekeerde partij en bij het sluiten van het tweede huwelijk was heengegaan, is het tweede huwelijk zeker ongeldig. Een derde huwelijk kan dus gesloten worden, als de vereiste condities van het Paulinische Voorrecht nu wel aanwezig zijn.

Wanneer dit heengaan bij het sluiten van het nieuwe huwelijk vaststaat of twijfelachtig was, is het nieuwe huwelijk geldig gesloten en kan een derde huwelijk dus niet worden toegestaan.

Ontstaat er echter na verloop van tijd een onoplosbare twijfel over het al of niet heengaan van de ongedoopte, dan zal men zonder tussenkomst van de H. Stoel geen beslissing mogen nemen en zal men ondertussen het tweede huwelijk voor geldig moeten houden.

c) De gedoopte en opnieuw gehuwde partij wil de tweede echtgenoot verlaten en weer tot de eerste terugkeren.

Ofschoon dit geval zich wel zo goed als nooit zal voordoen, willen wij het toch in de verschillende veronderstellingen bezien. Wanneer vaststaat, dat de ongedoopte partij niet was heengegaan, is het tweede huwelijk zeker ongeldig. Terugkeer tot de eerste echtgenoot wordt dus door het tweede huwelijk niet wezenlijk belet.

Wanneer dit heengaan bij het sluiten van het nieuwe huwelijk

vaststaat of twijfelachtig was, dan is het nieuwe huwelijk geldig gesloten. Terugkeer tot de eerste echtgenoot is dan dus uitgesloten.

Ontstaat er echter na verloop van tijd een onoplosbare twijfel, of de ongedoopte bij het sluiten van het nieuwe huwelijk was heengegaan, dan zal men dit tweede huwelijk voor geldig moeten houden en zonder tussenkomst van de H. Stoel geen beslissing mogen nemen.

2. Een van beide ondervragingen is zeker nagelaten, terwijl er geen dispensatie verleend was.

Volledigheidshalve vermelden wij dit geval hier nog eens. Wij herhalen echter slechts het noodzakelijke en verwijzen voor de redenen van de hiervolgende normen naar artikel I van dit hoofdstuk, p. 60.

Vóór het nieuwe huwelijk moet de onwettig, d.i. zonder dispensatie, nagelaten ondervraging nog geschieden of dispensatie daarvan worden verleend.

Nà het nieuwe huwelijk behoeft men niets te doen, wanneer de eerste ondervraging onwettig achterwege bleef, terwijl de tweede ondervraging negatief werd beantwoord. Werd de tweede ondervraging bevestigend beantwoord, dan is er natuurlijk geen sprake van heengaan van de ongedoopte partij. Bijgevolg is het tweede huwelijk zeker ongeldig.

Werd de tweede ondervraging onwettig nagelaten en staat het vast, dat de ongedoopte gebleven partij niet is heengegaan, toen het nieuwe huwelijk werd gesloten, dan is het tweede huwelijk zeker ongeldig. Wat men in dit geval kan of moet doen, staat in n. 1 van deze paragraaf. Zo ook voor het geval, dat het heengaan van de ongedoopte zeker of twijfelachtig is.

3. Het is twijfelachtig, of beide ondervragingen zijn geschied terwijl er zeker geen dispensatie heeft plaats gehad.

Blijkt na een nauwkeurig en voorzichtig onderzoek, dat het twijfelachtig is of beide ondervragingen zijn geschied, dan moeten deze, zo er niet van gedispenseerd wordt, vóór het nieuwe huwelijk (nog eens) geschieden.

Nà het huwelijk moet men dit tweede huwelijk als ongeldig behandelen, wanneer vaststaat, dat de ongedoopte, toen dit tweede huwelijk werd gesloten, niet was heengegaan. Wat men

in dit geval, alsook in het geval dat het heengaan zeker of twijfelachtig is, kan of moet doen, hebben wij in n. 1 van deze paragraaf uiteengezet.

4. Het is twijfelachtig, of één van beide ondervragingen achterwege is gelaten, terwijl zeker geen dispensatie is verleend.

Vóór het huwelijk zorgen, dat de betwifelde ondervraging geschiedt.

Nà het huwelijk: bestaat er twijfel over de eerste ondervraging, dan behoeft er niets te gebeuren, wanneer het tegelijk zeker is, dat de tweede ondervraging negatief werd beantwoord. Is er een bevestigend antwoord gegeven, dan was er geen heengaan van de ongedoopte partij. Bijgevolg is het tweede huwelijk ongeldig.

Bestaat er twijfel over de tweede ondervraging en is het zeker, dat de ongedoopte, toen het nieuwe huwelijk werd gesloten, niet was heengegaan, dan is dit tweede huwelijk ongeldig. Zie verder n. 2 en 1 van deze paragraaf.

N.B. Bovenstaande normen zijn van juridische aard; ze geven aan, hoe men rechtens moet of kan handelen. Onnodig te zeggen, dat de pastorele voorzichtigheid niet uitgeschakeld mag worden. Het kan gebeuren, dat men twee zeker ongeldig of twijfelachtig geldig gehuwden te goeder trouw moet laten.

Art. III: DE VORM DER ONDERVRAGINGEN

De verplichting tot ondervragen rust formeel op de gedoopte partij. De Codex schrijft echter voor, dat de ondervragingen gewoonlijk op gezag van de Ordinaris van de gedoopte partij moeten gebeuren, en wel minstens in een korte en buitenrechtelijke vorm. Bij andere voordelen verschaft deze ambtelijke vorm van ondervraging ook rechtszekerheid voor het uitwendige rechtsgebied. Is dit echter niet mogelijk dan zijn privé-ondervragingen door de gedoopte partij geoorloofd; geldig zijn ze altijd. Zulke privé-ondervragingen echter zijn niet zonder meer ambtelijk rechtsgeldig. Daarvoor moeten ze afgelegd worden in het bijzijn van tenminste twee getuigen of moeten er anderszins wettige bewijzen voor zijn. Aldus canon 1122.

Als wij goed toezien, kunnen de ondervragingen volgens de

Codex in drie vormen geschieden. Expliciet noemt de Codex de korte en buitenrechtelijke vorm en de privé-vorm; impliciet ²³ ook de gerechtelijke vorm. Wij zullen deze drie vormen wat nader verklaren en er enige algemene praktische opmerkingen aan toevoegen.

§ 1. De gerechtelijke vorm.

Deze vorm wordt in de missielanden bijna nooit gebruikt. Voor de volledigheid echter willen wij haar in hoofdtrekken schetsen. De Ordinaris van de gedoopte partij of diens gedelegeerde behandelt de hele aangelegenheid van het ondervragen als een gerechtelijk proces, waarin hij als rechter optreedt. De vier volgende handelingen zijn hiertoe vereist.

De dagvaarding. Met een in de landstaal geschreven ²⁴ en door de rechter ondertekende brief wordt de ongedoopte partij opgeroepen om voor de rechter te verschijnen. Overeenkomstig canon 1715 § 1 moet in deze dagvaarding vermeld worden: de naam van de rechter, van de gedoopte en de ongedoopte partij; de zaak waarover het gaat; de plaats waar, en dag, maand, jaar en uur, waarop de ongedoopte moet verschijnen. Uit dit stuk moet de ongedoopte partij goed kunnen opmaken, dat de gedoopte het recht heeft een nieuw huwelijk aan te gaan, wanneer de ongedoopte op beide ondervragingen of alleen op de tweede negatief antwoordt ²⁵. Men kan er aan toevoegen, dat een negatief antwoord gepraesumeerd zal worden, wanneer de ongedoopte niet op de aangegeven datum voor de rechter mocht verschijnen ²⁶.

De ondervraging. Wanneer de ongedoopte partij verschenen is, vraagt de rechter haar in het bijzijn van twee getuigen, of zij zich óók wil laten dopen, of althans met de gedoopte partij in vrede wil samenleven. Het is niet zeker, dat de getuigen een eed moeten afleggen: zij leggen immers geen getuigenis af ²⁷.

De uitspraak. Naar gelang van het antwoord doet de rechter uitspraak, of de gedoopte al dan niet recht heeft om een nieuw huwelijk aan te gaan.

Het opmaken der acten. Van de gedane ondervragingen en het daarop gegeven antwoord wordt een stuk opgemaakt, dat, ondertekend door de rechter, de ondervraagde, de getuigen en de notaris, in het archief van het Ordinariaat wordt bewaard.

Ook in het huwelijksregister moet aangetekend worden, dat de ondervragingen zijn geschied.

§ 2. De korte en buitenrechtelijke vorm.

Deze vorm van ondervragen verschilt van de eerste, voor zover hierbij geen dagvaarding geschiedt en geen strikt gerechtelijke uitspraak wordt gegeven. De ondervragingen worden in naam van de gedoopte op gezag van de Ordinaris gedaan, hetzij door de Ordinaris zelf, hetzij door diens gedelegeerde. Het is een ambtelijk optreden van de Ordinaris van de gedoopte partij, bestaande uit de volgende handelingen.

De ondervragingen. Meestal zullen de ondervragingen op gezag van de Ordinaris door een priester-missionaris als zijn gedelegeerde geschieden. Zo mogelijk stelle de priester persoonlijk de vragen, en wel in het bijzijn van twee getuigen. De aanwezigheid van getuigen is echter niet noodzakelijk. Is immers de missionaris op rechtsgeldige wijze, d.w.z. bij authentieke acte of voor twee getuigen, door de Ordinaris voor het verrichten van ondervragingen gedelegeerd, dan kan hij beschouwd worden als testis qualificatus, wiens getuigenis over de door hem ambts-halve verrichte zaken voor het uitwendige rechtsgebied volledig geloofd wordt (cfr canon 1791 § 1). Is de missionaris algemeen door de Ordinaris tot het verrichten van ondervragingen gedelegeerd, dan kan hij voor ieder afzonderlijk geval subdelegeren. Is hij slechts voor een bepaald geval door de Ordinaris gedelegeerd, dan kan hij alleen maar subdelegeren, als hem dit uitdrukkelijk is toegestaan²⁸. Daar het hier geen jurisdictiemacht betreft, kan ook een leek gemachtigd worden om op gezag van de Ordinaris de ongedoopte partij te ondervragen.

Acht men voor de ongedoopte een bedenktijd wenselijk, dan geve men deze; hij moet altijd worden gegeven, wanneer de ongedoopte er om vraagt. Men moet echter dan de kennisgeving toevoegen, dat een negatief antwoord gepraesumeerd zal worden, wanneer het antwoord binnen de vastgestelde tijd niet gegeven is (canon 1122 § 1).

Naar gelang van het antwoord verklaart de missionaris, dat de gedoopte al of niet een nieuw huwelijk kan sluiten.

Het opmaken der acten. Alles, wat op het geval betrekking

heeft, worde in een authentieke acte nauwkeurig vastgelegd. Van deze acte moet één exemplaar bewaard worden in het archief van de missiestatie; een ander exemplaar moet opgestuurd worden naar het archief van het Ordinariaat. Tenslotte tekene men in het huwelijksregister aan, dat de ondervragingen zijn geschied (zie p. 119).

Zoals reeds gezegd, is deze vorm van ondervragen algemeen verplichtend; kan men ze echter onmogelijk toepassen, dan is de privé-vorm geoorloofd.

§ 3. De privé-vorm.

De z.g. privé-ondervragingen gebeuren door de gedoopte partij of haar gemachtigde zonder delegatie van de Ordinaris, dus niet op diens gezag. Deze vorm van ondervragen is altijd *geldig*; bij negatief antwoord op de tweede vraag kan de gedoopte dus geldig een nieuw huwelijk sluiten. Zij is echter alleen *dàn geoorloofd*, wanneer de korte en buitenrechtelijke vorm niet mogelijk is.

Bovendien schrijft de Codex voor, dat de ondervragingen voor het uitwendige rechtsgebied bewijsbaar moeten zijn, hetzij door de aanwezigheid van twee getuigen, hetzij door een ander wettig bewijsmiddel. Het getuigenis van de gedoopte zelf en van één andere persoon is hiervoor niet voldoende. De gedoopte, als zelf bij de zaak betrokken, kan niet als getuige optreden (cfr canon 1757 § 3). Wanneer de gedoopte zelf de ondervragingen verricht, moet dit dus gebeuren in het bijzijn van minstens twee andere geloofwaardige personen. Stelt iemand de vragen in naam van de gedoopte, dan is het voor de wettelijke bewijsbaarheid voldoende, dat dit gebeurt in het bijzijn van slechts één andere persoon. Is de tussenpersoon, die de vragen stelt, katholiek en geloofwaardig, dan is waarschijnlijk een onder ede bevestigd getuigenis zijnerzijds voldoende²⁹. Dat een soortgelijk getuigenis van een missionaris meer waarde heeft, omdat hij testis qualificatus is, gelijk Payen schijnt te beweren, is o.i. onjuist. Bij privé-ondervragingen treedt geen testis qualificatus op³⁰. Het is ten zeerste gewenst, dat de priester zelf de getuigen aanwijst.

Een ander wettig bewijsmiddel is een schriftelijk document, door de ongedoopte partij ondertekend, waarin zij verklaart

zich niet te willen laten dopen en ook niet „vreedzaam zonder smaad voor de Schepper” met de gedoopte partij te willen samenleven.

Ook van deze privé-onderzoekingen moet een acte in duplo worden gemaakt: één exemplaar voor het archief van de missie-statie, een ander voor het archief van het Ordinariaat. In dit stuk worden de namen vermeld van de afgevaardigden en de getuigen, alsook de gestelde vragen en de gegeven antwoorden. Tenslotte zorg men voor vermelding in het huwelijksregister.

§ 4. Practische opmerkingen.

Wanneer de onderzoekingen door leken moeten geschieden, instrueer de priester hen goed en late hen — liefst ieder afzonderlijk — verslag uitbrengen over de persoon, die zij onder-vraagd hebben, de onderzoekingen zelf en de daarop ontvangen antwoorden. Zo mogelijk geve men hun de te stellen vragen schriftelijk mee en late men hen er voor zorgen, dat de antwoor-den schriftelijk worden opgenomen en door de ongedoopte partij ondertekend.

De ongedoopte partij moet zelf ondervraagd worden. Het is dus niet voldoende om alleen bij ouders, familie of vrienden onderzoek te doen naar de bedoeling van de ongedoopte partij. De ongedoopte partij kan echter door een gevolmachtigde antwoorden.

Men moet de ongedoopte partij duidelijk mededelen, dat bij negatief antwoord de gedoopte partij het recht krijgt om een nieuw huwelijk te sluiten³¹. De ongedoopte partij moet vrij zijn in haar antwoord. Een afgedwongen negatief antwoord geeft geen recht om een nieuw huwelijk aan te gaan. Door omkoperij een negatief antwoord bewerken is natuurlijk zwaar zondig; dit maakt echter het gebruik van het Paulinische Voorrecht niet ongeldig, als de ongedoopte partij vrijwillig in de koop heeft toegestemd. Feitelijk is er dan immers een heengaan. Zoals wij reeds zeiden, behoeft dit heengaan niet voort te komen uit haat tegen het geloof. Ieder motief, ook geldelijk gewin, is voldoende³².

Kunnen de onderzoekingen niet anders dan per brief gebeuren, dan zorg men er voor, dat de ongedoopte partij de brief ook werkelijk ontvangt. Men vermeld duidelijk het adres,

waarheen zij haar antwoorden moet opsturen. Men late haar voldoende tijd om te antwoorden, maar geve haar duidelijk te kennen, dat een negatief antwoord gepraesumeerd zal worden, als zij binnen de aangegeven tijd niet heeft geantwoord.

Art. IV: HET ANTWOORD OP DE ONDERVRAGINGEN

Het antwoord kan verschillend zijn. Wij dienen dus vast te stellen, welk antwoord een heengaan betekent en de gedoopte partij het recht geeft van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken. Goeddeels is dit een samenvatting van het voorafgaande. Wanneer op beide vragen negatief geantwoord wordt, is het vereiste heengaan aanwezig. Zou de ongedoopte partij vóór het nieuwe huwelijk op haar antwoord terugkomen, en zich minstens tot vreedzame samenleving bereid verklaren, dan verliest de gedoopte partij het recht om van het Paulinische Voorrecht gebruik te maken ³³.

Luidt het antwoord op beide vragen bevestigend, dan is er van heengaan geen sprake. Zou de ongedoopte partij later door woord of daad tonen, dat zij beide beloften of tenminste de tweede belofte niet wil nakomen, dan gaat zij alsnog heen ³⁴. Wanneer de ongedoopte weigert zich te bekeren en te laten dopen, maar wel bereid is tot vreedzame samenleving, dan is er eveneens geen sprake van heengaan.

Wil de ongedoopte partij zich wel bekeren en laten dopen, maar weigert zij zonder wettige reden met de gedoopte partij samen te leven, dan gaat zij heen in de zin als vereist voor het Paulinische Voorrecht ³⁵.

Geeft de ongedoopte partij in het geheel geen antwoord, terwijl zij wel kon antwoorden, en kan men uit dit stilzwijgen met zekerheid besluiten, dat zij zich niet wil bekeren en laten dopen of minstens niet vreedzaam wil samenleven, dan moet men dit stilzwijgen als een negatief antwoord beschouwen. De ongedoopte partij wordt derhalve geacht te zijn heengegaan. Heeft men die zekerheid niet, dan geve men de ongedoopte partij alsnog bedenktijd met de mededeling, dat zij, als zij binnen de vastgestelde tijd niet geantwoord heeft, beschouwd zal worden als negatief geantwoord hebbend ³⁶.

Is het antwoord dubbelzinnig, zodat het al of niet heengaan

er niet met zekerheid uit blijkt, dan vrage men alsnog om een duidelijk antwoord binnen een vastgestelde tijd met de waarschuwing, dat de ongedoopte partij geacht wordt te zijn heengegaan, als binnen deze tijd geen duidelijk antwoord is gegeven. Zo ook wanneer de ongedoopte partij antwoordt, dat zij zich eerst wil bedenken. Dan moet overeenkomstig canon 1122 § 1 bedenktijd worden gegeven.

Het kan gebeuren, dat een antwoord slechts in schijn bevestigend is: het luidt bevestigend, maar is in werkelijkheid ontkennend. Wanneer dit deugdelijk vaststaat, gaat de ongedoopte partij heen en kan verlof gegeven worden om een nieuw huwelijk aan te gaan. Aldus S.S.C.S.O. 29 November 1882 ³⁷. In geval van ernstige twijfel omtrent de oprechtheid van het antwoord, kan men ten gunste van de gedoopte partij beslissen, overeenkomstig canon 1127.

¹ VLAMING, *Praelectiones juris matrimonii*, Nr 722, nota 8; VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 309; WERNZ-VIDAL, *Jus matrimoniale*, Nr 632, nota 70; VERMEERSCH, *De Casu Apostoli*, Nr 55; PAYEN, *De Matrimonio*, II, Nr 2342.

² S.S.C.S.O. 13 April 1859: „Interpellationem faciendam esse post baptismum, et in casibus difficilioribus recurrat (Vic. Ap.) ad S. Sedem cum omnibus facti circumstantiis”. - *Fontes IV*, Nr 951; *Coll. S.C. de Prop. Fide I*, Nr 1175; *Coll. Hongk.*, Nr 1468.

S.S.C.S.O. 3 Juni 1874: „Difficultatibus atque angustiis in quibus saepius A.T. versari exponit, tunc cum urgentibus gravissimis adjunctis compellitur infidelem conjugem interpellare priusquam altera pars jam catechumena baptismo sanctificetur, ab Emis pp. Inquisitoribus Generalibus mature perpensis, per praesentes Litteras iidem EE. PP. mandarunt tibi responderi: Regulariter servandas esse instructiones hac super re alias latas, praesertim resolutionem ab hac Suprema S.C. feria IV, 13 Aprilis 1859 editam, scilicet: Interpellationem faciendam esse post baptismum. Igitur relatis omnibus supramemoratis SS. D. N. Pio PP. IX, eadem Sanctitas Sua quoad matrimonia hucusque inita, in quibus ante baptismum facta fuit interpellatio, vel ab ea dispensatum absque praevia et expressa S. Sedis facultate, benigne declarare dignata est quod conjuges de quibus agitur non sunt inquietandi. Quoad futurum vero Sanctitas Sua pariter elementer annuit pro gratia, qua interpellatio fieri valeat ante baptismum, vel ab eadem interpellatione, in gravissimis expositis adjunctis, dispensari pro quindecim casibus”. - *Fontes IV*, Nr 1030; *Coll. S.C. de Prop. Fide II*, Nr 1415; *Coll. Hongk.*, Nr 1476.

³ l.c.

⁴ Zie nota 2.

⁵ Zie *hieronder*, p. 102.

⁶ Zie *hierboven*, p. 35, voetnoot 46.

⁷ „Titia infidelis a suo marito infideli repudiata, et postea christiana facta, Paulo christiano nubere vult. Sacerdos illi praecipit interpellationem de jure suo marito infideli facere; sed illa sic tantum illum interpellavit: Visne ut ad te redeam? Seu: Visne me iterum ut tuam uxorem habere et recipere? Cui ille: Non in quo volueris. Statim Titia redit ut cum Paulo nubat. Quaero an illud licite et valide possit sine nova interpellatione, et sine ulla ab ea dispensatione? Sed quaero an interpellatio a Titia facta modo supra relato, valida et sufficiens sit ad matrimonium valide et licite contrahendum cum christiano?” Resp: „Attentis locorum et temporum circumstantiis, non esse inquietandos, et rem arbitrio et prudentiae Vicarii Apost. remitti”. - Coll. Hongk., Nr 1451.

⁸ S.S.C.S.O. 12 Juni 1850: „Quidam ad fidem nuper conversi interpellant conjugem infidelem an velit converti vel saltem habitare pacifice. Respondet illa se quidem velle sed detineri a secundo marito, vel a creditore qui illam abire non sinunt. Queritur utrum in hoc casu conjux conversus possit ad alias transire nuptias”. - Resp: „Affirmative: nempe conversum de quo agitur, si non est legitime ab Apostolica Sede dispensatus, teneri ex divino praecepto ad faciendam in praesenti casu una vice interpellationem alteri conjugui; posse autem eam facere pluries ex mera charitate. Expleta autem a converso hac divinitus injuncta conditione, si pagana uxor ad ipsum non redierit intra justum aliquod et rationabile temporis spatium, posse praefatum conversum, licite et valide alias inire nuptias cum muliere tamen christiana, dummodo vir non sit causa impedimenti quo mulier detineatur”. - Coll. Hongk., Nr 1457; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1044; Fontes IV, Nr 910.

S.C. de Prop. Fide 26 Juni 1820: „Utrum dilato ex parte fidelis per notabile tempus matrimonio post interpellationem factam, vel post obtentam ab ea dispensationem, nova interpellatio, aut dispensatio nova necessaria sit? Et quatenus affirmative, quod temporis spatium intercedere debeat inter primam et secundam aut interpellationem, aut ab ea dispensationem?” Resp: „Negative, quatenus fuerit facta interpellatio; affirmative post annum in casu dispensationis obtentae ab initio”. - Coll. Hongk., Nr 1444; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 743.

⁹ Zie nota 8.

¹⁰ Dit is de meest algemene en o.i. ook meest redelijke opvatting. Het is duidelijk, dat wie leert dat de ondervragingen voor een geldig gebruik altijd noodzakelijk zijn, dit ook moet leren voor een geoorloofd gebruik.

¹¹ S.S.C.S.O. 1 Aug. 1759: „An possit fidelis transire ad alias nuptias quando infidelis quacumque de causa ab eo discessit, nec sciri potest vivat adhuc necne?” Resp: „Praemittendam esse interpellationem qua intimetur conjugui infideli an velit converti, a qua interpellatione

Apostolica Sedes justis de causis dispensat". - Fontes IV, Nr. 810 ad 3; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 421; Coll. Hongk., Nr 1429.

- ¹² S.S.C.S.O. 16 Sept. 1824: „Missionarios latere non debet Benedictum XIV non satis tutam in praxi appellare opinionem illam, quae ponit judicalem interpellationem licite omitti posse quoties aut fieri reipsa nequit, aut, si fieret, nullius utilitatis fore reputatur". - Fontes IV, Nr 866 ad 3; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 784; Coll. Hongk., Nr 1446 ad 2.

Cfr S.S.C.S.O. 11 Aug. 1859: Coll. Hongk., Nr 1469; Fontes IV, Nr 954; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1180.

- ¹³ o.c., Nr 2351.

- ¹⁴ Cfr PAYEN, o.c., Nr 2353, waar de voorstanders van deze meningen genoemd worden.

- ¹⁵ Door PAYEN b.v. worden nog andere uitspraken aangehaald, o.a. S.C. de Prop. Fide 1883 (Coll. Hongk., Nr 1483). Afgezien van het feit, dat de noodzakelijkheid der ondervragingen voor een geldig gebruik van het Paulinische Voorrecht er niet volkomen duidelijk uit blijkt, zijn deze uitspraken nog veel minder te gebruiken als een klemmend bewijs voor die noodzakelijkheid krachtens goddelijk recht. Daarover wordt in die documenten in het geheel niet gesproken.

- ¹⁶ S.C. de Prop. Fide 5 Maart 1816: „Utrum ad effectum matrimonii dissolvendi juxta privilegium in favorem fidei a Christo Domino concessum et ab Apostolo promulgatum, interpellatio partis in infidelitate perseverantis sit de jure divino, atque adeo necessaria ut, ea neglecta, nullus plane habeatur matrimonii dissolvendi locus? An solum pertineat ad formam judicalem, nec requiratur nisi ut dissolutio licite fiat, praesertim cum aliunde constat, indiciiis moraliter certis, alterum conjugem nec fidem amplecti, nec sine contumelia Creatoris velle cohabitare?" Resp: „Non esse locum dissolutioni matrimonii in infidelitate contracti, in casu de quo agitur, nisi interpellatione praemissa, aut nisi obtenta, legitimis ex causis, super interpellatione Apostolica dispensatione". - Coll. Hongk., Nr 1442 ad 1; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 704.

- ¹⁷ S.C. de Prop. Fide 1787: „Gentiles sunt qui, exercendae mercaturae causa, proprium locum ad tempus deserunt ut se ad alias provincias conferant, in distantiam decem aut quindecim dierum itineris et aliquando amplius, ibique alias uxores, primis viventibus, ducunt. Unus ex istis nuper ad fidem conversus est cum secunda uxore; tunc nuntium accipiens primam uxorem de ejus conversione dolere, immo et ipsum hortari ne fidem amplecteretur, baptismum postulavit, promittens se, contentum secunda, hanc primam absolute derelicturum, nec ad propria reducem ullo modo ei cohabitaturum. Votis annuit missionarius quidam Sinensis, cui a vicario apostolico nullatenus concessa fuerat facultas dispensandi a monitione, ratusque in hac circumstantia nullum esse dubitandi locum, christianum hunc simul cum secunda uxore baptizavit, eosque ad renovationem consensus adactos solemni junxit matrimonio. Postea christianus ille reversus

primam uxorem mutata invenit, et omnimode dispositam ad amplectendam fidem. Quaeritur num in casu proposito validum sit matrimonium cum secunda uxore initum? Ratio dubitandi nobis est, ex una parte quod missionaris iste nullam facultatem habuerit dispensandi a monitione; ex altera vero parte, reclamant plures missionarii, fatendo equidem in hoc casu matrimonium cum secunda uxore illicite celebratum fuisse, non vero ita certo invalide: tum quia, die 3 Januarii 1777, a nobis interrogata S.C. de Prop. Fide, num matrimonia quaedam hujusmodi, propter ignorantiam sine dispensatione celebrata, invalida forent, nihil respondit, licet ad alia responderit; tum quia, teste s.m. Benedicto XIV, plerique theologi asserunt judicalem interpellationem licite omitti posse, quoties nullius utilitatis fore reputatur; hanc vero sententiam Summus Pontifex non respuit tamquam falsam, eamque solum non satis tutam in praxi declarat. In casu autem proposito inutilis ipsis visa est interpellatio, cum tunc clare constiterit de voluntate prioris uxoris". Resp: „Attentis circumstantiis in facto concurrentibus, conjuges de quibus agitur non esse inquietandos; sed caveant missionarii dispensationem ab interpellatione conjugis impertiri, si careant hujusmodi facultate". - Coll. Hongk., Nr 1434 ad 2; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 589 ad 2.

¹⁸ Cfr voetnoot 15.

¹⁹ „An defectus interpellationis aut Pontificiae dispensationis praeter illiciteatatem etiam nullitatem matrimonii dein contracti secum ferat?" Resp: „Affirmative".

²⁰ o.c., p. 144; cfr R.C.Afr. IV (1949), p. 191.

²¹ Cfr Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1587, 45: „Ad probandum vero utrum interpellatio vel ejus dispensatio intercesserit, consulendi erunt libri matrimoniorum, vel etiam regesta Curiae, in quibus haec accurate erunt semper recensenda".

²² Cfr PAYEN, o.c., II, Nr 2358.

²³ Men kan dit afleiden uit de bepaling, dat de vorm *minstens* buitenrechtelijk moet zijn.

²⁴ Canon 1642 § 2.

²⁵ Cfr DE BECKER, *De sponsalibus et matrimonio*, p. 448.

²⁶ VERMEERSCH, *De Casu Apostoli*, Nr 59, vermeldt de volgende formule als gebruikelijk voor de dagvaarding: „Commissione et mandato Ill. ac Rev. D. N. Episcopi..... tenore praesentium et ad instantiam Mariae N..... neophytae, ante baptismum vocatae..... requiritur, interpellatur ac monetur N..... maritus ante baptismum ejusdem N..... ut in termino dierum triginta ab intimatione praesenti immediate decurrentium ac numerandorum, quorum decem pro primo, decem pro secundo et reliquos decem dies pro tertio et ultimo termino assignamus, debeat in actis hujus Curiae se exprimere ac declarare an velit se convertere ad sanctam fidem christianam (sectam Judaicam deserere si ad eam pertineat) ac sacrum baptisma corde sincero suscipere, prout ipsa Maria, olim uxor sua, fecit, et prout enixe eum facere rogat, pro salute animae suae monet, interpellat, requirit; aut saltem an velit cum eadem Maria pacifice cohabitare. Alias, dictis triginta diebus transactis,

et ad fidem catholicam non se convertente et se conversurum vel pacifice cohabitaturum non declarante, ipsa Maria ad secundas nuptias cum alio fidei transibit, vel religionem ingreditur prout magis in Domino pro propria salute aeterna putaverit expedire: et citetur praedictus N. ac citatus intellegatur eodem termino triginta dierum transacto coram Dominatione Sua ad audiendum ita sententiarum et quodcumque decretum necessarium et opportunum super praemissis pronuntiari salvo jure eidem Mariae olim N..... petendi et consequendi dotem suam ac alia quaecumque bona sibi de jure debita. In quorum fidem..... Datum ex cancellaria episcopali N..... die..... anno.....”.

27 Aldus PAYEN, o.c., II, Nr 2361, verwijzend naar canon 1767 § 1.

28 VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 322, geeft de volgende delegatieformules:
a) „Ego N.N. Vicarius Apostolicus de N praesentibus litteris delego R.P. N..... ut de auctoritate Ordinarii interpellationes requiritas ad usum Privilegii Paulini modo generali ac legitime facere, aliumve virum idoneum pro casu sibi substituere possit; necnon ut de factis interpellationibus documenta authentica, sigillo missionis munita, nomine Ordinarii rite conficere valeat, quorum unum exemplar in Curia Nostra, aliud vero in archivio stationis missionalis asservari debet.

Locus..... dies..... mensis..... annus.....

N.N.

L.S.

Vicarius Apostolicus de N.”

b) „Ego N.N. titularis stationis missionalis N....., ex potestate a R.D. Ordinario loci N.N. mihi specialiter concessa, praesentibus litteris deputo N.N. eo fine ut N.N. rite interpellat cum effectu ut responsum negativum ad duplex interrogatum vel saltem ad posterius, N.N. uxori N.N. ad fidem catholicam conversae, jus tribuat libere utendi Privilegio Apostoli necnon ad novas nuptias cum catholico legitime transeundi.

Locus..... dies..... mensis..... annus.....

N.N.

L.S.

Titularis stationis missionalis N.”

29 PAYEN, o.c., II, Nr 2363.

30 „Cum in hac forma privata nullum habeatur mandatum superioris ecclesiastici, etiam necessario deficit testis qualificatus, cujus solum testimonium ad faciendum fidem in iudicio sufficiat.” - VROMANT, *De Matrimonio*, p. 255, voetnoot 2.

31 Cfr S.C. de Prop. Fide 3 Januari 1777: „Utrum in hypothesi in qua possint moneri istae mulieres sufficiat semel ipsas hortari sive per se sive per alium ut fiant christianae, nihil dicendo de matrimonio, ita ut si hac vice nolint praedictae mulieres converti, licitum sit parti fidei transire ad nuptias?” Resp: „Negative”. - Coll. Hongk., Nr 1432 ad 4.

32 Zie *hierboven*, p. 48.

33 ib.

³⁴ Aldus canon 1124.

³⁵ Zie *hierboven*, p. 47.

³⁶ Cfr canon 1122 § 1.

³⁷ „Si ante interpellationem faciendam satis constet de voluntate hominis vendendi aut aliis tradendi suam uxorem, Vicarius Apostolicus vi suarum facultatum pro casibus extraordinariis datis dispenset ab interpellationibus. Si vero post interpellationem factam responsio affirmativa habita fuerit, et per processum extrajudicialem constet certis argumentis de mala viri dispositione vendendi aut aliis tradendi mulierem, Vicarius Apostolicus affirmativam responsionem pro negativa retinere potuit et permittere transitum mulieris conversae ad alias nuptias facto de hac resolutione verbo cum SSmo”. - Coll. Hongk., Nr 1479 ad 2; Fontes IV, Nr 1075 ad 2; Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 1581 ad 2.

HOOFDSTUK V

DISPENSATIE VAN DE ONDERVRAGINGEN

Canon 1121 § 2 zegt, dat de ondervragingen altijd moeten geschieden, tenzij de H. Stoel anders heeft beschikt. Deze afwijkende beschikkingen willen wij in dit hoofdstuk behandelen. De „verklaring” in deze gevallen door het kerkelijke gezag afgelegd, wordt door de auteurs ook wel „dispensatie” genoemd ¹. Bij dit gebruik zullen wij ons aansluiten.

Dispensatie van de ondervragingen kan gegeven worden onmiddellijk door de H. Stoel zelf en door daartoe gemachtigde personen. De H. Stoel zelf dispenseert zowel krachtens het algemene recht in canon 1125 neergelegd, als bij afzonderlijke act voor particuliere gevallen, die haar worden voorgelegd. Machtiging tot dispensatie heeft de H. Stoel gegeven door het algemene recht van canon 1125 en door de z.g. missiefaculteiten. In art. I behandelen wij de dispensatie door de H. Stoel zelf onmiddellijk verleend; in art. II de dispensatie door gevolmachtigde personen. Enkele algemene opmerkingen vooraf lijken ons echter wel dienstig ².

Heel dikwijls wordt er dispensatie van de ondervragingen gegeven, zonder dat er dan nog sprake kan zijn van het Paulinische Voorrecht. Wanneer gedispenseerd wordt van de ondervragingen, dan mag de gedoopte partij een nieuw huwelijk sluiten, ook al zou de ongedoopte partij bereid zijn tot een vreedzame samenleving. Dan „gaat” de ongedoopte partij dus niet „heen”. Bijgevolg heeft het nieuwe huwelijk zijn grond niet in het Paulinische Voorrecht; het kan echter gesloten worden, omdat het eerste huwelijk door pauselijke volmacht ontbonden is.

Een tweede opmerking betreft canon 1125. Krachtens deze

canon gelden de huwelijksbepalingen van de Constituties „Altitud” van Paulus III, „Romani Pontificis” van Pius V en „Populis” van Gregorius XIII voor de hele Kerk, wanneer de omstandigheden, in voornoemde Constituties vermeld, verwezenlijkt zijn. Deze Constituties bevatten voorrechten, die oorspronkelijk slechts golden voor de missies in het door Spanje ontdekte en gekoloniseerde gebied van Amerika³. Zij werden uitgevaardigd om de moeilijkheden, die de heersende polygamie en de deportatie van de negers opleverden, te ondervangen.

Deze privileges zijn in de loop der tijden tot andere gebieden uitgestrekt en in canon 1125 tot algemene wet verheven. Nu heeft men volgens Mulder aanvankelijk gemeend, dat dit toch voor de meeste landen practisch van weinig betekenis was⁴. Men dacht, dat de privileges alleen golden voor landen, die in dezelfde omstandigheden verkeerden als de missiegebieden, waarvoor ze oorspronkelijk waren gegeven. Deze mening had haar grond in de tekst van canon 1125: *ad alios quoque regiones in eisdem adjunctis extenduntur*; „in eisdem adjunctis” werd dan gezien als bepaling bij „regiones”.

Wie deze opvatting waren toegedaan, zegt Mulder niet. Wij hebben het op geen andere plaats kunnen achterhalen. Daarom zeggen wij liever met Vermeersch, dat men canon 1125 zo zou kunnen uitleggen⁵. Om verschillende redenen is deze uitleg echter feitelijk niet te aanvaarden. Grammaticaal immers behoort „in eisdem adjunctis” bij „extenduntur”, niet bij „regiones”. Vervolgens staan de woorden „*quae pro peculiaribus locis scripta sunt*” tegenover „*ad alias quoque regiones extenduntur*”. Hierdoor geeft de wetgever te kennen, dat bedoelde Constituties niet meer alleen voor bepaalde streken, maar ook voor andere gebieden gelden. Tenslotte moeten de privileges van deze canon, als gegeven ter begunstiging van het geloof, ruim worden uitgelegd; men moet er dus geen beperking aan geven, die niet zeker bewezen is⁶. De canon betekent dus, dat de privileges van bedoelde Constituties algemeen gelden, wanneer zich dezelfde omstandigheden voordoen als in de Constituties omschreven.

Nu moet men in zake deze Constituties onderscheid maken tussen *causae motivae* en *causae mere impulsivae*. Dit onderscheid vooropgesteld en rekening gehouden met het feit, dat deze canon ruim moet worden uitgelegd, volgt de practische conclusie, dat men de privileges kan en mag toepassen, wanneer

de wezenlijke voorwaarden vervuld zijn, ook al zijn de bijkomstige omstandigheden niet gelijk aan die, welke de Constituties vermelden. Zo is voor de toepassing van de Constitutie „Populis” *het feit der scheiding* van de echtgenoten voldoende; niet vereist is een *gewelddadige* scheiding, ofschoon dit wel de aanleiding tot deze Constitutie was.

Wanneer er twijfel bestaat omtrent de mogelijkheid van toepassing van een dezer Constituties, moet men ten gunste van het geloof beslissen, overeenkomstig canon 1127, die betrekking heeft op alle gevallen van huwelijksontbinding ten gunste van het geloof.

Met Mulder merkt F. van Welie op, „dat al de gevallen, die onder c. 1125 ressorteren, niet slechts geen bijzondere tussenkomst van de Romeinse curie vereisen, doch zelfs op zich ook geheel buiten de Ordinarius der plaats om kunnen worden afgehandeld. Waar het echter in concrete gevallen voor de pastoor dikwijls twijfelachtig zal zijn, of c. 1125 kan worden toegepast, en waar tot de geoorloofdheid de vervulling der voorwaarden moet blijken uit een schriftelijk althans niet judicieel proces en wellicht niet ieder zich daartoe geroepen acht, verdient het aanbeveling dergelijke kwesties steeds aan de bisschoppelijke curie voor te leggen. Ongetwijfeld zouden de Ordinarissen ook het recht hebben algemeen voor te schrijven, hoewel niet op straffe van nietigheid, dat hun de betrokken gegevens en bescheiden ter contrôle worden overgelegd, voordat tot de sluiting van een nieuw huwelijk wordt overgegaan”⁷.

De samenstellers van de Codex stellen zich in canon 1125 tevreden met een algemene verwijzing naar deze drie Constituties; zij hebben de privileges niet, zoals in andere canones, in onderscheiden punten geformuleerd. Tot deze formulering willen wij zelf een bescheiden poging doen.

Art. I: DISPENSATIE DOOR DE H. STOEL ZELF ONMIDDELIJK VERLEEND

De H. Stoel verleent zelf onmiddellijk dispensatie van onderwerpen voor de gevallen, die voldoen aan de eisen, gesteld in de Constituties „Altitude” en „Romani Pontificis”. Voor de tekst van deze Constituties verwijzen wij naar het aanhangsel van de Codex.

§ 1. De Constitutie „Altitudo” van Paulus III.

Zoals reeds gezegd, is deze Constitutie door canon 1125 algemeen kerkelijk recht geworden. Een verklaring van deze Constitutie is dus formeel een uitleg van canon 1125.

Paulus III staat toe, „dat zij, die vóór hun bekering volgens hun zeden meerdere vrouwen hadden en zich niet herinneren, welke zij het eerst genomen hebben, na hun bekering tot het geloof een van deze vrouwen naar keuze mogen nemen om met haar op de gebruikelijke wijze een huwelijk aan te gaan; wie zich echter kunnen herinneren, welke de eerste was, moeten haar behouden en de anderen wegzenden”. Bovendien bepaalt hij, dat bloed- of aanverwantschap in de derde graad voor een dergelijk huwelijk geen beletsel vormt.

1. *De begunstigden.* Dit zijn de bekeerlingen, die voor hun bekering meerdere vrouwen hadden en zich niet herinneren, welke zij het eerst hebben genomen.

Bekeerlingen: Zonder meer is het duidelijk, dat hiermede gedoopten bedoeld zijn. Eerst door het doopsel van minstens een der partijen krijgt de Kerk zeggensmacht over het huwelijk. Bedoeld zijn gedoopte katholieken. De Kerk verleent deze gunst alleen aan katholieken.

Bekeerlingen, die voor hun bekering meerdere vrouwen hadden: Ofschoon er uitdrukkelijk slechts van polygamen wordt gesproken, geldt vanwege de rechtsgelijkheid deze gunst ook voor vrouwen, die meerdere mannen hadden. Deze gelijkheid wordt bevestigd door een uitspraak van het H. Officie⁸. Niet alleen zij, die tegelijkertijd meerdere echtgenoten hadden, maar ook zij, die achtereenvolgens meerdere mannen of vrouwen hadden, kunnen van deze gunst gebruik maken. Men verwijst hiervoor naar een verklaring van „plures uxores habere” door de S.C. de Propaganda Fide⁹. Ook iemand, die na burgerlijke echtscheiding opnieuw gehuwd is, valt onder de begunstigden. Een rechterlijke uitspraak verandert immers niets aan het wezen van polygamia of polyandria successiva. Wie echter naast zijn wettige vrouw nog andere vrouwen tot zich genomen heeft, niet bij wijze van echtgenote maar als bijzit, als maîtresse, kan van deze gunst geen gebruik maken.

2. *De voorwaarde.* Degenen, die voor hun bekering meerdere vrouwen of mannen hadden, mogen van de gunst gebruik

maken, als zij zich niet kunnen herinneren, welke van deze vrouwen of mannen de eerste, d.w.z. de wettige is geweest. „Altitudo” gebruikt dit woord „wettige” niet, maar de bedoeling is toch duidelijk: „Zij, die zich kunnen herinneren, welke de eerste was, moeten deze behouden en de anderen wegzenden”. Waarom moeten zij die eerste behouden? Omdat zij de wettige echtgenote is, of als zodanig moet beschouwd worden. Zich niet kunnen herinneren, wie van de verschillende mannen of vrouwen de eerste was, is de enige wezenlijke voorwaarde om van de gunst gebruik te kunnen maken.

3. *De gunst.* Onder de gegeven voorwaarde kunnen genoemde personen op de gebruikelijke wijze een nieuw huwelijk sluiten met onverschillig wie van de vrouwen of mannen, die zij vóór hun bekering hadden. Vereist is dus, dat men een keuze doet uit de mannen of vrouwen, die men tegelijk of achtereenvolgens voor de bekering had. Zou men een huwelijk met iemand anders wensen, dan kan dit niet gebeuren krachtens de Constitutie Altitudo. In dit geval kan een huwelijk slechts gesloten worden na dispensatie van de ondervragingen of bij twijfel, of er wel een geldig huwelijk bestaat, zelfs zonder dispensatie, overeenkomstig canon 1127.

Het huwelijk moet op de gebruikelijke wijze tot stand komen. De toestemming moet dus gegeven worden in de voorgeschreven vorm ¹⁰.

De Constitutie zegt, dat bloed- en aanverwantschap in de derde graad geen beletselen voor dit huwelijk zijn. Hiermede is bedoeld bloed- en aanverwantschap in de zijlijn. Dit ligt het meest voor de hand. Bovendien wil de Kerk nooit dispenser van beletselen, die waarschijnlijk van goddelijk recht zijn. En dat is bloedverwantschap in de rechte lijn. Algemeen wordt dan ook geleerd, dat volgens canon 1125 (Altitudo) alleen bloedverwantschap in de derde graad van de zijlijn geen ongeldigmakend huwelijksbeletsel vormt. Aanverwantschap in de derde graad van de zijlijn is in het huidige recht geen huwelijksbeletsel meer ¹¹.

Van eventuele beletselen moet eerst gedispenseerd worden. De gunst van canon 1125 (Altitudo) wordt gegeven met behoud van alle canonieke voorschriften, tenzij het tegendeel duidelijk blijkt.

Het is niet nodig, dat degene, die tot het nieuwe huwelijk wordt uitgekozen, zich ook bekeert. De keuze blijft volkomen vrij, zelfs wanneer een van de oude huwelijksgenoten zich zou willen bekeren of reeds gedoopt zou zijn. „Deze conclusie”, zegt Vromant, „vloeit duidelijk voort uit het feit, dat deze pauselijke gunst een voorrecht is ten behoeve van polygamen en dus ruim geïnterpreteerd moet worden. Daarom geven wij aan de woorden „unam ex illis (uxoribus)” geen enkele beperking, die niet in de Constitutie is uitgedrukt of niet zeker door het goddelijke recht wordt opgelegd”¹².

Is echter een ongedoopte de uitverkorene, dan moet volgens sommigen op straffe van ongeldigheid eerst dispensatie worden verleend van het beletsel van verschil van eredienst¹³. Een missionaris kan hierin echter dispensereren krachtens de missie-faculteit XXII. De beperkingen, die de H. Stoel voor het gebruik van deze faculteit heeft vastgesteld¹⁴, moeten strikt uitgelegd worden. Zij hebben alleen betrekking op bekeerlingen, die met voorbijgaan van hun zeker wettige echtgenoot een ongedoopte willen huwen. In de onderhavige gevallen is hiervan geen sprake. De gewone volmacht van faculteit XXII volstaat dus. Mutatis mutandis geldt volgens hen dit alles ook, wanneer de uitverkorene een gedoopte niet-katholiek is. In beide veronderstellingen dienen overeenkomstig de canones 1060-1064 en 1071 de waarborgen (cautiones) te worden gegeven. Verschillende auteurs echter menen, dat deze dispensaties en waarborgen niet noodzakelijk zijn¹⁵. Een interne grond vermelden zij wel niet, maar volgens Paventi vindt deze mening steun in een uitspraak van het H. Officie van 30 Juni 1937 t.a.v. het eerste Concilie van Indochina.

Er wordt niet uitdrukkelijk gezegd, dat de ondervragingen achterwege kunnen blijven, maar in deze Constitutie ligt toch zo'n dispensatie opgesloten. Zo leren zeer vele auteurs. Anderen zien de gunst van deze Constitutie meer als een rechtstreekse ontbinding van het vroegere niet-sacramentele huwelijk. Gelet op „salvo praescripto can. 1125” in canon 1121 lijkt het ons toch juister te spreken van een verklaring (of dispensatie), dat de ondervragingen achterwege kunnen blijven.

De Constitutie Altitudo zouden wij als volgt tot een canon willen formuleren:

1125^a § 1. Qui ante baptismum plures uxores sive simul sive successive habuerunt, post baptismum sine ulla interpellatione novum matrimonium secundum leges canonicas, salvo § 2, inire possunt cum ea quam ex illis voluerint, dummodo non recordentur quam ex illis ut primam seu legitimam acceperint.

§ 2. Non obstante canone 1076 § 2 supradictum matrimonium non irritatur per consanguinitatem in tertio gradu lineae collateralis.

§ 3. Quae dicta sunt de viris etiam valent pro mulieribus.

§ 2. De Constitutie „Romani Pontificis” van Pius V.

Ongerustheid van Bisschoppen en missionarissen over de geldigheid van huwelijken van pasbekeerde polygamen in Indië was voor Pius V aanleiding om de Constitutie Romani Pontificis uit te vaardigen¹⁶. Op welke grond dit gebeurd was, weet men niet, maar volgens de Constitutie was aan bekeerde polygamen toegestaan om te blijven samenleven met die echtgenote, die zich tegelijk met hen had laten dopen. Hiermee is een bijzonder geval bedoeld. Het gaat niet over het samenleven van een polygaam, die zijn eerste of wettige echtgenote heeft ondervraagd; ook niet over het samenleven van een polygaam, die zich zijn wettige echtgenote niet heeft kunnen herinneren. Dit toch kan geen bron van onrust voor de Bisschoppen en missionarissen geweest zijn. Het eerste geval immers zou een eenvoudige toepassing zijn van het Paulinische Voorrecht; het tweede een toepassing van de Constitutie Altitudo. Het betreft hier dus het samenleven van een polygaam met een andere vrouw, zonder dat de zeker bekende wettige echtgenote was ondervraagd. Terecht had men zich er over verontrust, of dit wel een geldig huwelijk was. Pius V wilde een einde maken aan deze ongerustheid. Eigener beweging (*motu proprio*) en krachtens apostolische volmacht gaf hij een oplossing voor het verleden en voor de toekomst. Wat het verleden betrof, verklaarde hij dergelijke huwelijken geldig. Wij gaan daar niet verder op in. Van meer belang voor ons is zijn beslissing voor de toekomst, omdat canon 1125 deze beslissing geldend heeft gemaakt voor alle soortgelijke gevallen. Men noemt de gunst van Romani Pontificis ook wel „Privilegium Pianum”.

1. *De begunstigten.* Gelijk in *Altitudo* zijn de begunstigten degenen, die voor hun doopsel tegelijkertijd of achtereenvolgens verschillende mannen of vrouwen hebben gehad ¹⁷. Er is echter een groot verschil. De polygaam van *Altitudo* weet niet, wie zijn eerste of wettige echtgenote is; die van *Romani Pontificis* weet het wel. Of anders gezegd: in tegenstelling met de polygaam van *Altitudo* weet die van *Romani Pontificis*, dat de vrouw, met wie hij een nieuw huwelijk sluit, zeker niet zijn eerste of wettige echtgenote is.

2. *De voorwaarde.* Volgens de tekst der Constitutie wordt de gunst toegestaan, omdat het zeer hard zou zijn zo'n polygaam te scheiden van een vrouw, die met hem het doopsel heeft ontvangen, vooral omdat het zeer moeilijk zou zijn de eerste echtgenote te vinden. Overtuigend heeft P. Rayanna S.J. bewezen, dat het hard vallen van de scheiding de eigenlijke beweegreden (*causa motiva*) en dus wezenlijke voorwaarde van deze gunst is. De moeilijkheid om de wettige vrouw te vinden is slechts secundair (*causa impulsiva*). Deze moeilijkheid is wel de sterkste, maar niet de enige reden, waarom het zeer hard kan zijn de polygaam te scheiden van de met hem gedoopte echtgenote. Ook b.v. een sterke genegenheid kan de scheiding zeer hard maken ¹⁸. Voor de toepassing van de Constitutie *Romani Pontificis* wordt dus niet vereist, dat het zeer moeilijk is de eerste of wettige echtgenote te vinden. Nodig en voldoende is, dat het de polygaam zwaar valt van bedoelde echtgenote te scheiden.

Over de noodzakelijkheid van de ondervragingen zijn de meningen nog al verdeeld. Of moeten wij zeggen: verdeeld geweest? Men was het er vrijwel over eens, dat er geen verplichting bestond om de eerste echtgenote te ondervragen omtrent haar wil tot vreedzame samenleving; de oudere auteurs echter, zich beroepend op decisies van de H. Stoel, hielden vast aan de verplichting om haar te ondervragen omtrent haar bereidheid om het doopsel te ontvangen. Nieuwere auteurs ontkennen deze noodzakelijkheid ¹⁹. En terecht. De gedoopte polygaam wordt toegestaan te blijven bij zijn met hem gedoopte vrouw, van wie het hem zwaar valt te scheiden. Dit wordt dus toegestaan *ongeacht* de wil van zijn wettige echtgenote. Wat betekent dit anders, dan dat er geen ondervragingen behoeven te geschieden? Ook onafhankelijk van de wil van de niet-gedoopte partij kan

een in ongeloof gesloten huwelijk krachtens pauselijke volmacht ten gunste van het geloof ontbonden worden. Dit alles vindt zijn bevestiging in het antwoord van de S.C. de Propaganda Fide op een vraag van het eerste Chinese Concilie in 1924: de polygaam behoeft overeenkomstig de Constitutie van Pius V geen enkele ondervraging te verrichten ²⁰.

Practisch is het krachtens canon 1127 heel zeker, dat een polygaam, wie het zwaar valt te scheiden van de vrouw, die met hem gedoopt wordt, niet verplicht is zijn eerste of wettige vrouw te ondervragen.

3. *De gunst.* Algemene leer is, dat de Constitutie Romani Pontificis aan de betreffende polygamen toestaat een nieuw huwelijk te sluiten met de echtgenote, van wie het hem zwaar valt gescheiden te worden en die met hem wordt gedoopt. „Met de echtgenote, van wie het hem zwaar valt gescheiden te worden”: hij mag dus niet trouwen met iemand anders dan een van zijn vrouwen. „Met de echtgenote die met hem wordt gedoopt”: wil dus de uitverkoren vrouw zich niet laten dopen, dan mag hij haar niet huwen, ook al valt het hem zwaar van haar te scheiden ²¹.

Voor zover wij konden nagaan, leren ook alle auteurs, dat in deze gevallen de canonieke voorschriften omtrent de huwelijks-sluiting van kracht zijn, omdat hier een nieuw huwelijk wordt gesloten door twee katholiek gedoopten. Vernieuwing van huwelijkstoestemming moet dus plaats vinden en wel in de vereiste vorm. Is deze mening echter wel juist? De tekst van de Constitutie zegt alleen „remanere valeant, zij kunnen bij elkan-der blijven”. Geeft de Paus hiermee niet te verstaan, dat hij dispenseert van vernieuwing der toestemming; dat hij dus door een genezing in de wortel het in ongeloof ongeldig gesloten huwelijk der pasgedoopten geldig maakt?

Met Vermeersch-Creusen ²² menen wij, dat de Paus dit kan; toch schijnt het ons toe, dat hij dit feitelijk, althans in het huidige recht, niet doet. Hij kan het, omdat hij door het doopsel van de polygaam zeggensmacht heeft over diens in ongeloof geldig gesloten eerste huwelijk, dat hij ook als niet-sacramenteel impliciet kan ontbinden door genezing in de wortel van het in ongeloof ongeldig gesloten tweede huwelijk van de pasgedoopten. Maar feitelijk doet de Paus het niet. Wij moeten immers

canon 1125 (*Romani Pontificis*) zo uitleggen, dat er geen tegenspraak ontstaat met canon 1139 § 2, waar gezegd wordt, dat de H. Stoel geen huwelijken saneert bij een bestaand huwelijksbeletsel van natuurrechtelijke of positief goddelijk-rechtelijke aard.

Zoals wij bij de Constitutie *Altitudo* opmerkten, is ook in deze gevallen voor het sluiten van het nieuwe huwelijk dispensatie nodig van eventueel bestaande huwelijksbeletselen. Met name zij uitdrukkelijk genoemd bloed- en aanverwantschap, waarvan Pius V in tegenstelling met Paulus III niet heeft gedispenseerd.

Tenslotte verdient de volgende kwestie onze aandacht. Mag de gedoopte polygaam óók van de gunst gebruik maken, wanneer zijn eerste en wettige echtgenote spontaan verklaart gedoopt te willen worden, of — nog sterker — wanneer zij reeds gedoopt is? ²³ Sommigen ontkennen het ²⁴, terwijl anderen het bevestigen ²⁵. Beide partijen kunnen argumenten in het veld brengen, die op zich beschouwd, niet ondeugdelijk lijken. De ontkennende mening beroept zich er op, dat een nieuw huwelijk in deze omstandigheden rechtsschennis tegenover een derde zou betekenen; dit nu wil de H. Stoel niet, wanneer zij een gunst verleent. Anderen daarentegen zeggen, dat de Constitutie *Romani Pontificis* geen beperking in deze zin bevat. Als nu de wetgever deze beperking niet maakt en ze ook niet uiteraard gemaakt moet worden, mogen wij ze niet aanbrengen.

Wat hiervan te zeggen? Toegegeven moet worden, dat de H. Stoel in het algemeen bij het verlenen van gunsten het recht van derden niet wil schenden. Nochtans kan de Paus, als ieder hoofd van een volmaakte maatschappij, het recht van derden opheffen, als het algemeen belang dit vraagt. Zo zegt canon 1119 uitdrukkelijk, dat de Paus om een rechtvaardige reden een niet-voltooid huwelijk van twee gedoopten of van een gedoopte en een ongedoopte kan onthinden, ook al wil de andere partij dat niet. En feitelijk heeft de Paus het recht van derden opgeheven ten gunste van het geloof in verschillende missiefaculteiten en in de Constitutie *Populis* van Gregorius XIII. Als nu Pius V in de Constitutie *Romani Pontificis* geen enkele beperking maakt m.b.t. het verlangen of het feitelijk gedoopt zijn van de wettige echtgenote, waarom dan niet aangenomen, dat hij ook hier om een zwaarwichtige reden het recht van de eerste of wettige echtgenote heeft opgeheven?

Wij aanvaarden tenslotte ten volle de practische conclusie van J. de Reeper: „Het is duidelijk dat, daar het hier gaat om een *matrimonium ratum sed non consummatum*, de toepassing van de Const. Piana in een dergelijk geval binnen de machtsfeer van de Paus valt. Uiteindelijk zou men, daar het hier een *dubium juris* betreft, een beroep kunnen doen op Can. 1127 „*In re dubia privilegium fidei gaudet favore juris*”²⁶. – Practisch is het dus zeker, dat een bekeerde polygaam een nieuw huwelijk kan sluiten met iedere vrouw, van wie het hem zwaar valt te scheiden en die met hem gedoopt wordt, ook wanneer zijn eerste of wet-tige echtgenote spontaan verklaart gedoopt te willen worden of zelfs al gedoopt is.

Men kan de Constitutie *Romani Pontificis* o.i. aldus in een canon samenvatten:

1125^b. *Dummodo durissimum esset separari ab illa uxore, quae cum eis simul baptizata sit, iidem polygami de quibus in can. 1125^a post baptismum novum matrimonium cum ea secundum leges canonicas inire possunt sine ulla interpellatione uxoris primae seu legitimae, certe cognitae, etiamsi haec sponte declararet se baptizari velle vel baptizata jam esset.*

Art. II: DISPENSATIE DOOR GEMACHTIGDE PERSONEN

In alle bovengenoemde gevallen kunnen de ondervragingen zonder meer achterwege blijven. De dispensatie, waarover wij in dit artikel zullen spreken, eist echter iemands tussenkomst. De H. Stoel heeft aan verschillende personen volmacht gegeven om te verklaren, dat de ondervragingen in dit of dat bepaalde geval nagelaten kunnen worden. In § 1 behandelen wij de volmacht door de Codex verleend, in § 2 de z.g. missiefaculteiten door de S.C. de Propaganda Fide gegeven.

§ 1. Dispensatievolmacht door de Codex verleend. (Constitutie *Populis* van Gregorius XIII.)

Tot de Constituties, die door canon 1125 algemeen recht zijn geworden, behoort ook *Populis* van Gregorius XIII²⁷.

Het is goed, zo begint de Paus, voor pasbekeerde heidenen welwillend te zijn t.a.v. de vrijheid van huwen, om deze mensen, voor wie een leven in onthouding praktisch onmogelijk is, in hun geloof te doen volharden, en om de anderen niet van het geloof af te schrikken. Dikwijls worden gehuwde heidenen gevangen genomen en ver weggevoerd. Zo worden echtgenoten van elkander gescheiden, met het gevolg, dat een bekeerling na zijn doopsel dikwijls de andere partij niet kan ondervragen over de wil om het doopsel te ontvangen en de bereidheid tot vreedzame samenleving: de ongedoopte partij kan immers verblijven in vijandige streken waarmee geen contact mogelijk is; haar verblijfplaats kan zelfs volkomen onbekend zijn; ook kan de grote afstand een praktisch onoverkomelijke moeilijkheid opleveren. Om deze redenen, en overwegend, dat de huwelijken tussen heidenen gesloten wel ware maar toch niet zo vaste huwelijken zijn, dat zij in dringende omstandigheden niet ontbonden kunnen worden, wil de Paus die mensen helpen en verleent hij krachtens Apostolische Volmacht aan de Ordinarissen en pastoors van die plaatsen en aan de daar werkende biechtvaders van de Societeit van Jesus de faculteit om te dispensereren van de ondervragingen, mits vaststaat, dat de afwezige partij òf niet ondervraagd kan worden òf binnen de bepaalde tijd de ondervragingen niet beantwoord heeft. Een nieuw huwelijk met een gelovige kan hierna worden toegestaan. Mocht naderhand blijken, dat de andere partij wettelijk verhinderd was om de ondervragingen te beantwoorden en ook zelf gedoopt was bij de sluiting van het nieuwe huwelijk, dan is en blijft dit tweede huwelijk toch geldig.

Na deze korte samenvatting bespreken wij enigszins uitvoeriger de verschillende details. Deze Constitutie is algemeen recht geworden. Wat hier volgt, is dus formeel een verklaring van canon 1125.

1. *Aan wie wordt de faculteit verleend?* Allereerst aan de plaatselijke Ordinarissen; aan allen dus, die canon 198 als zodanig noemt²⁸. De gedelegeerde Vicaris (Vicarius delegatus), die de Apostolische Vicarissen en Prefecten krachtens besluit van de S.C. de Propaganda Fide²⁹ mogen benoemen, is geen Vicaris Generaal in strikte zin van het woord. Aldus alle auteurs. Toch heeft hij volgens datzelfde besluit dezelfde macht als

een Vicaris Generaal. Terecht besluit Vromant ³⁰ dan ook, dat deze faculteit om te dispensereren van de ondervragingen ook toekomt aan de gedelegeerde Vicaris ³¹.

Vervolgens is deze faculteit verleend aan de pastoors, met wie krachtens canon 451 § 2 gelijkgesteld zijn de quasi-pastoors van de apostolische vicariaten en prefecturen ³² en krachtens een instructie van de S.C. de Propaganda Fide ³³ iedere priester, die door de missieoverste van het gebied, waar nog geen quasi-parochies zijn opgericht, met de zielzorg op een bepaalde statie algemeen is belast ³⁴. Dekens als zodanig hebben deze faculteit niet. Als deken zijn zij geen plaatselijke Ordinaris of pastoor.

Op de derde plaats is de faculteit verleend aan de priesters van de Societeit van Jesus op de plaatsen, waar zij biechtjurisdictie hebben. Een beperkende bepaling, dat zij deze faculteit alleen maar tijdens de biecht of alleen maar voor het inwendige rechtsgebied kunnen gebruiken, is niet vermeld. De faculteit geldt dus zowel voor het inwendige als voor het uitwendige rechtsgebied. Wel kan de plaatselijke Ordinaris een bewijsstuk eisen, wanneer de dispensatie voor het uitwendige rechtsgebied gegeven is ³⁵.

Er is geen enkel deugdelijk argument aan te voeren, dat ook de biechtvaders, die geen Jesuïet zijn, zonder meer deze faculteit bezitten ³⁶. Men mag dit privilege ruim uitleggen, maar de uitleg moet toch altijd binnen de gebruikte termen blijven. Wel kunnen de Jesuïeten hun faculteit, als door het recht gedelegeerd, aan anderen — ook niet-Jesuïeten — subdelegeren ³⁷.

2. *De inhoud van de faculteit.* Aan bovengenoemde personen is de faculteit verleend „om bekeerlingen, die voor hun doopsel gehuwd waren, te dispensereren, zodat zij, terwijl de ongelovige partij nog leeft en zonder dat er met haar wil rekening behoeft te worden gehouden of op haar antwoord gewacht is, een huwelijk met een andere gelovige kunnen sluiten”

Woordelijk staat hier, dat genoemde personen de faculteit hebben om te *dispensereren*. Waarop heeft dit dispensereren betrekking? Het voorwerp is tweevoudig. Wij lezen, dat er geen rekening behoeft te worden gehouden met de wil van de ongelovige partij. Het is dus duidelijk, dat genoemde personen de faculteit bezitten om van beide ondervragingen te dispensereren.

De woorden „of zonder dat er op haar antwoord gewacht is”

houden in, dat de ongelovige partij wel ondervraagd kan zijn. Is het antwoord echter niet binnen de vastgestelde tijd gegeven, dan kunnen genoemde personen de gedoopte partij dispenseren van de verplichting om op antwoord te wachten. Vromant zegt, dat, gezien canon 1121 § 1, deze dispensatie een loutere verklaring is, dat het antwoord voor negatief wordt gehouden ³⁸. Dat deze dispensatie zo'n verklaring is, nemen wij gaarne aan. Maar wij willen er aanstonds aan toevoegen, dat er o.i. toch een zeer groot verschil is tussen deze dispensatie of verklaring en canon 1121 § 1. De dispensatie of verklaring, door genoemde personen krachtens canon 1125 (Populis) gegeven heeft tot effect, dat het eerste huwelijk ontbonden wordt, zelfs als na het nieuwe huwelijk blijkt, dat de ondervraagde partij, die niet antwoordde, wettig verhinderd was om te antwoorden of zelf ook reeds het doopsel had ontvangen. Maar wanneer de ondervragingen onbeantwoord zijn gebleven en er is geen dispensatie verleend (er is dus door genoemde personen *niet* verklaard, dat een negatief antwoord wordt aangenomen), dan is het nieuwe huwelijk ongeldig gesloten, als later zou blijken, dat de ondervraagde partij bij het sluiten van het nieuwe huwelijk wettig verhinderd was om te antwoorden of zelf ook reeds het doopsel had ontvangen ³⁹.

Een practische conclusie ligt dus voor het grijpen. Wie de faculteit van canon 1125 (Populis) heeft, make er ook gebruik van, al kan men ook overeenkomstig canon 1122 § 1 het antwoord voor ontkennend houden, wanneer het binnen de vastgestelde tijd niet gegeven is.

3. *De personen, die gedispenseerd kunnen worden.* De door canon 1125 algemeen geworden beschikkingen van de Constituties *Altitudo* en *Romani Pontificis* gelden alleen voor hen, die vóór hun doopsel meerdere mannen of vrouwen hadden. De te dispenseren personen overeenkomstig de Constitutie *Populis* behoeven echter géén polygaam te zijn. Deze dispensatiefaculteit kan uitgeoefend worden ten gunste van allen, mannen en vrouwen, die vóór hun doopsel met meerderen of slechts met één man of vrouw gehuwd zijn. „*Concedimus facultatem dispensandi cum quibuscumque utriusque sexus Christifidelibus, qui ante baptismum susceptum matrimonium contraxerunt, ut eorum quilibet matrimonia cum quovis fidei*

contrahere valeant." Zij moeten echter onderdaan zijn van degene, die de dispensatie verleent ⁴⁰.

4. *Voorwaarden voor de toepassing van de faculteit.* Zoals de tekst van de Constitutie zelf aangeeft, moeten wij twee gevallen onderscheiden: het dispensereren van beide ondervragingen en het verklaren, dat het onbeantwoord blijven van de ondervragingen als een negatief antwoord wordt beschouwd.

De voorwaarden om te kunnen dispensereren van beide ondervragingen zijn, dat de andere partij afwezig is en helemaal niet of slechts zeer moeilijk ondervraagd kan worden wegens onbekendheid met de verblijfplaats, wegens grote afstand, of wegens het ontbreken van communicatiemiddelen. De onmogelijkheid om te ondervragen moet dus voortkomen uit de scheiding der echtgenoten ⁴¹. Het is echter niet vereist, dat deze scheiding veroorzaakt is door gewelddadige wegvoering, ofschoon dit soort scheiding wel de aanleiding was tot het uitvaardigen van deze Constitutie. Voor de geldigheid van de dispensatie is ook vereist, dat deze onmogelijkheid om te ondervragen vaststaat. Voor de geoorloofdheid is nog nodig, dat dit is gebleken door een kort en buitenrechtelijk proces. Het schriftelijke verslag van dit proces wordt het beste bewaard in het archief van het Ordinariaat.

De voorwaarde om te kunnen verklaren, dat een negatief antwoord wordt aangenomen, is, dat de andere partij niet binnen de vastgestelde tijd op de ondervragingen geantwoord heeft. Voor de geldigheid is noodzakelijk, dat de vervulling van deze voorwaarde vaststaat. Voor de geoorloofdheid moet dit in een kort en buitenrechtelijk proces zijn aangetoond. Moet ook in dit geval de ongedoopte partij afwezig zijn? In tegenstelling met Payen e.a. menen wij, dat afwezigheid van de ongedoopte niet is vereist ⁴². De Constitutie spreekt van een echtgenoot, die, na ondervraagd te zijn, niet geantwoord heeft. Het feit van ondervraagd te zijn sluit in, dat er mogelijkheid was tot ondervragen. Er kan hier dus niet een afwezigheid van de ongedoopte vereist zijn, want die afwezigheid sluit juist de mogelijkheid van ondervragen uit. Wij scharen ons dan ook volkomen achter M. a Coronata, die m.b.t. deze Constitutie zegt: „Wezenlijk noodzakelijke voorwaarden voor het verlenen van dispensatie zijn, dat de ongelovige echtgenoot, afwezig zijnde, niet ondervraagd kan

worden of, ofschoon niet afwezig, na ondervraagd te zijn niets geantwoord heeft binnen de vastgestelde tijd Zoals duidelijk is, worden deze voorwaarden niet tezamen (copulative) doch afzonderlijk (alternative) vereist; het is voldoende, dat een van beide aanwezig is n.l. òf afwezigheid òf het ontbreken van een antwoord. Niet iedere afwezigheid, maar die, welke de ondervragingen onmogelijk maakt”⁴³.

5. *Het effect van de toepassing der faculteit.* De overeenkomstig canon 1125 (Populis) gedispenseerde persoon heeft het recht om een nieuw huwelijk te sluiten met een katholiek, hetzij van dezelfde hetzij van een andere ritus. Bij dit nieuwe huwelijk moeten de canonieke voorschriften omtrent de huwelijks-sluiting in acht worden genomen.

Maakt men echter binnen het jaar geen gebruik van dit recht, dan is het o.i. niet meer geoorloofd een nieuw huwelijk te sluiten zonder nieuwe dispensatie of verklaring⁴⁴. Zijn de omstandigheden intussen zozeer veranderd, dat aan de voorwaarden voor deze dispensatie niet meer wordt voldaan, dan kan zij niet opnieuw worden gegeven en is ook het recht, dat uit de reeds eerder gegeven dispensatie voortvloeide, vervallen.

Een ander gevolg is, dat bij het sluiten van het nieuwe huwelijk van de gedispenseerde het vorige huwelijk ontbonden wordt en blijft, ook als later zou blijken, dat de echtgenote van het eerste huwelijk wettig verhinderd was om op de ondervragingen te antwoorden en (of) bij de sluiting van het nieuwe huwelijk zelf ook gedoopt was⁴⁵. Mocht echter vóór het nieuwe huwelijk bekend worden, dat de andere partij gedoopt is of wettig verhinderd is haar wil kenbaar te maken, dan is canon 1125 (Populis) niet meer van toepassing⁴⁶.

Hier volgt tenslotte een poging om deze Constitutie in een korte formule samen te vatten.

1125^c § 1. Omnes et soli Ordinarii locorum, Vicarii delegati, parochi et sacerdotes Societatis Jesu ad audiendas confessiones approbati, suos subditos, qui ante baptismum matrimonium cum parte non baptizata contraxerunt, dispensare valeant ab omni interpellatione, dummodo constet etiam summarie et extrajudicialiter conjugem absentem moneri legitime non posse aut monitum intra tempus in eadem monitione praefixum suam voluntatem non significasse.

§ 2. Haec dispensatio conjugii jus tribuit novum matrimonium ineundi secundum leges canonicas cum persona catholica etiam alterius ritus, nisi ante novum matrimonium innotuerit conjugem priorem baptismum jam suscepisse vel juste impeditum suam voluntatem declarare non potuisse.

Corollarium: Dispensatievolmacht in dringende gevallen en in geval van twijfel.

Behalve de zo juist besproken dispensatievolmacht geeft de Codex, volgens Vromant e.a.⁴⁷, bovendien volmacht tot dispenser van de ondervragingen, indien tenminste het heengaan van de ongedoopte partij vaststaat:

1. aan de plaatselijke Ordinaris, als het moeilijk is zich tot de H. Stoel te wenden en bij uitstel tevens groot nadeel dreigt (canon 81)⁴⁸.

2. aan de plaatselijke Ordinaris in geval van onoplosbare twijfel omtrent een feit, b.v. als er zeker ondervragingen zijn geschied, maar als het niet zeker is, dat ze goed zijn geschied (canon 15).

3. aan de plaatselijke Ordinaris, aan de pastoor, aan de assisterende priester en aan de biechtvader voor de gevallen en overeenkomstig de normen van canon 1043-1045.

§ 2. Dispensatievolmacht krachtens de missiefaculteiten.

In de loop der tijden heeft de Kerk dikwijls haar volmachten aan de missieoversten gedelegeerd. Deze gedelegeerde volmachten noemt men Facultates Apostolicae of, zoals bij ons wel gebruikelijk is, missiefaculteiten. Lange tijd was het H. Officie met de zorg voor deze faculteiten belast; in 1765 werd dit de taak van de S.C. de Propaganda Fide⁴⁹.

Sinds 1941 delegeert deze Congregatie de volmachten in twee onderscheiden formulieren, de z.g. Formula major en minor. De eerste is bestemd voor Ordinarissen, die Bisschop zijn; de tweede voor de overige Ordinarissen. In beide formulieren vinden wij ook drie faculteiten om te dispenser van de ondervragingen. Alvorens wij deze afzonderlijk gaan behandelen, maken wij enkele opmerkingen van algemene aard.

Wie van deze faculteiten gebruik maakt, mag van het passieve subject niets vragen. „Gratis et sine ulla mercede” heeft de Congregatie uitdrukkelijk bepaald ⁵⁰. Overtreding van dit gebod maakt de dispensatie wel niet ongeldig, maar verplicht tot restitutie. Een kleine vergoeding voor briefporto en administratiekosten mag men echter aan hen, die het kunnen betalen, wel vragen. ⁵¹.

Een ander uitdrukkelijk voorschrift is, dat degene, die dispenseert, zijn delegatie door de H. Stoel of zijn subdelegatie door de Ordinaris moet vermelden. Ook dit is slechts vereist voor de geoorloofdheid, niet voor de geldigheid van de dispensatie ⁵².

De drie verschillende faculteiten kunnen ook gesubdelegeerd worden ⁵³. Wie subdelegeert, kan geen ongeldigmakende voorwaarden voor de uitoefening van deze gesubdelegeerde dispensatievolmacht bepalen ⁵⁴. Men kan deze dispensatievolmacht subdelegeren aan al of niet onderhorige missionarissen ⁵⁵. Wie zelf gesubdelegeerd is, kan deze volmacht niet opnieuw aan een ander subdelegeren ⁵⁶.

Wie kunnen gedispenseerd worden? Al degenen, die domicilie of quasi-domicilie in het gebied van de Ordinaris hebben, ook al bevinden zij zich ten tijde van de dispensatie niet in dit gebied ⁵⁷. Vervolgens de „zwerfers”, die actu in het gebied van de Ordinaris vertoeven ⁵⁸. Tenslotte volgens velen ook de vreemdelingen, die in het gebied van de Ordinaris trouwen ⁵⁹.

Wat het ophouden van deze dispensatievolmacht betreft, zie canon 207 § 1. Men lette bovendien op de volgende uitdrukkelijke bepalingen van de S.C. de Propaganda Fide:

1. De dispensatievolmacht houdt niet op te bestaan met het ophouden van het recht van de Ordinaris, aan wie de volmacht gegeven is, maar gaat over op degene, die hem in het bestuur opvolgt. Zij houdt ook niet op te bestaan bij vacatio S. Sedis aut dioecesis ⁶⁰.

2. Wanneer door de Ordinaris vernieuwing of verlenging van deze faculteiten is aangevraagd, worden deze geacht van kracht te blijven, totdat het antwoord van de S.C. de Propaganda Fide de Ordinaris heeft bereikt ⁶¹.

Naast canon 207 § 2 en canon 209 geldt, wat de gesuppleerde volmacht betreft, ook nog de volgende bepaling: wanneer de Ordinaris of diens gedelegeerde uit vergeetachtigheid of on-

oplettendheid bij het verlenen van dispensatie van de onder-
vragingen de tijdslimiet, waarvoor de H. Stoel deze faculteiten
gegeven heeft, overschrijdt, zijn de dispensaties toch geldig ⁶².

Tenslotte zijn wij met Vromant van mening, dat de dispen-
satie van de ondervragingen krachtens deze drie faculteiten
verleend als bijzonder effect heeft, dat het daarna gesloten
huwelijk geldig is, ook al zou later blijken, dat de ongedoopte
partij wettig verhinderd was om haar wil kenbaar te maken
en (of) ten tijde van het nieuwe huwelijk zelf ook reeds gedoopt
was ⁶³. In de formulieren wordt dit wel niet vermeld; maar wij
menen de juiste wegen der interpretatie te bewandelen, wanneer
wij de uitleg overnemen, die in het oude recht omtrent deze
faculteiten bestond. Dit bijzondere effect nu wordt aan deze
dispensatie toegekend in een verklaring van het H. Officie van
4 Februari 1891 ⁶⁴. Bovendien leidt ontkenning tot de vreemde
conclusie, dat de dispensatie van een Ordinaris, krachtens canon
1125 (Populis) verleend in geval van onmogelijkheid van onder-
vragingen *wel* dit bijzonder effect heeft, maar dat dezelfde dis-
pensatie in dezelfde omstandigheden door dezelfde Ordinaris
verleend krachtens missiefaculteit XXV dit effect *niet* heeft.

Volgt nu een verklaring van de drie faculteiten.

I. Aan de Ordinarissen is de faculteit verleend „om te dispen-
seren van de ondervragingen der ongelovige echtgenoten in alle
gewone gevallen, wanneer n.l. alle pogingen om de verblijfplaats
van de ongelovige partij te ontdekken, zelfs met inschakeling
van de pers, vruchteloos zijn gebleven, en tenminste uit een kort
en buitenrechtelijk geding vaststaat, dat de afwezige partij niet
wettig gewaarschuwd kan worden, of na waarschuwing niet
binnen de daarbij vastgestelde tijd haar wil kenbaar heeft
gemaakt” ⁶⁵.

Op het eerste gezicht lijkt deze faculteit volkomen gelijk aan
die van canon 1125 (Populis). Zij geeft echter een nadere aan-
duiding omtrent het nasporen van de verblijfplaats van de on-
gedoopte partij; wij menen ook, dat zij iets ruimer is. Zij is
immers gegeven „pro omnibus casibus ordinariis”. Dit betekent
overeenkomstig uitspraken van de H. Stoel ⁶⁶ en volgens de
algemene leer van de auteurs ⁶⁷: „voor alle gevallen, waarin de
ondervragingen onmogelijk zijn of nutteloos”. Met betrekking
tot de onmogelijkheid van ondervragen stelt deze missiefaculteit

geen andere eisen dan canon 1125; het begrip „nutteloosheid” wordt echter o.i. wat ruimer genomen. Nutteloos heten de ondervragingen niet alleen wanneer de ongedoopte partij, na gewaarschuwd te zijn, niet binnen de vastgestelde tijd heeft geantwoord (canon 1125), maar ook wanneer haar heengaan op een of andere manier vaststaat, en het bovendien vaststaat, dat zij op eventuele ondervragingen tòch niet zou antwoorden, ofwel negatief of fictief zou antwoorden. Ook wanneer de ongedoopte partij krankzinnig is, achten de auteurs alle ondervragingen nutteloos ⁶⁸.

Voor de geldigheid van deze dispensatie is vereist, dat de onmogelijkheid om de ondervragingen te doen, voortkomt uit de afwezigheid van de ongedoopte partij, en dat deze onmogelijkheid na een nauwkeurig onderzoek vaststaat. Voor de geoorloofdheid is bovendien vereist dat deze onmogelijkheid ten minste in een kort en buitenrechtelijk proces wordt vastgesteld. Ook eventuele nutteloosheid van de ondervragingen moet vaststaan, wil de desbetreffende dispensatie geldig zijn. Voor de geoorloofdheid is ook hier ten minste een kort en buitenrechtelijk proces vereist. Onmogelijkheid of nutteloosheid van ondervragingen zijn ook voldoende redenen om de dispensatie toe te staan ⁶⁹.

N.B. Vroeger bestond ook de faculteit om polygame heidenen toe te staan na het doopsel te huwen met onverschillig welke van hun vroegere vrouwen, op voorwaarde dat deze óók gedoopt werd en de wettige echtgenote niet gedoopt wilde worden. In de nieuwe formulieren van 1941 is deze faculteit niet meer opgenomen. Een voetnoot bij faculteit XXV verwijst voor deze dispensatie naar canon 1125, die immers ruimer van strekking is dan de vroegere missiefaculteit ⁷⁰. Men zie onze verklaring van de Constitutie Romani Pontificis op p. 89—91.

II. De Ordinarissen bezitten ook de faculteit „om te dispenser van de ondervragingen van de ongelovige partij, als het maar ten minste uit een kort en buitenrechtelijk geding zeker vaststaat, dat de ondervragingen niet kunnen geschieden zonder klaarblijkelijk gevaar voor ernstig nadeel voor de bekeerde (ofschoon nog niet gedoopte) partij of voor andere christenen” ⁷¹.

In tegenstelling met de vorige faculteit veronderstelt deze, dat de ondervragingen wel mogelijk zijn en dat ook geen negatief

antwoord e.d. met zekerheid wordt voorzien, maar dat het doen van ondervragingen klaarblijkelijk gevaar voor ernstig nadeel oplevert. Men noemt dit een dispensatie voor een buitengewoon geval, *pro casu extraordinario*.

Wil deze dispensatie geldig zijn, dan moet het gevaar schuilen in het ondervragen zelf. Gevaar b.v. voor armoede tengevolge van het samenleven met de wettige echtgenoot, als hij bevestigend op de ondervragingen antwoordt, is niet voldoende. Het gevaar moet vaststaan; een louter vermoeden is niet voldoende. Het te vrezen nadeel moet ernstig zijn, ofschoon dit nu niet precies verminking of dood behoeft te zijn. Gevaar voor ernstige benadeling in tijdelijke goederen of voor de vrijheid is voldoende, a fortiori gevaar voor geestelijk nadeel. Vereist is, dat dit gevaar bestaat voor de bekeerde partij of voor de christenen. Het is echter niet nodig, dat dit gevaar alle of vele christenen bedreigt; gevaar voor een of andere christen, b.v. voor degene die aan de bekering heeft meegewerkt, is voldoende.

Voor de geoorloofdheid is vereist, dat de zekerheid omtrent dit gevaar ten minste in een kort en buitenrechtelijk proces is verkregen.

III. De Ordinarissen kunnen „toestaan, dat om een zwaarwichtige reden de ondervragingen van de ongelovige partij geschieden vóór het doopsel van de bekeerde partij; om een even zware reden kunnen zij ook dispensereren van de ondervragingen vóór het doopsel van de bekeerde partij, als in dit geval ten minste uit een kort en buitenrechtelijk geding vaststaat, dat de ondervragingen onmogelijk of nutteloos zijn”⁷².

Volgens het algemene recht moeten de ondervragingen gebeuren na het doopsel van de bekeerde partij (canon 1122 § 1). Eventuele dispensaties moeten op zich na het doopsel gebeuren. De genoemde faculteit nu geeft de volmacht om hiervan te dispensereren. Hierbij zij dan opgemerkt, dat bij ondervragingen, gedaan voor het doopsel, het negatieve antwoord, dus het heengaan van de ongedoopte partij, geacht wordt voort te duren na het doopsel, en dat de dispensatie van de ondervragingen vóór het doopsel gegeven haar effect pas heeft na het doopsel.

Deze faculteit bestaat uit twee delen. Bij beide maken we enige aantekeningen. Allereerst een enkel woord over de volmacht om toe te staan, dat de ondervragingen vóór het doopsel

geschieden. Om dit geldig te kunnen toestaan is een zwaarwichtige reden vereist ⁷³. Als zodanig noemt men:

a) dat de catechumeen om grote moeilijkheden van de kant van zijn ouders te voorkomen, naar elders wil vertrekken, voordat hij het doopsel ontvangt;

b) dat het doen van ondervragingen vóór het doopsel de bekering gemakkelijker maakt, wanneer dit n.l. moeilijkheden voorkomt, die met tijdelijke scheiding verbonden zijn ⁷⁴;

c) dat het doen van ondervragingen vóór het doopsel het enige middel is om de bekering van de catechumeen of het geestelijke heil van anderen te bewerken ⁷⁵.

Voor het geldig of geoorloofd uitoefenen van deze faculteit is zelfs geen kort en buitenrechtelijk geding vereist.

Om vóór het doopsel geldig dispensatie van de ondervragingen te kunnen verlenen moeten twee voorwaarden tegelijk vervuld zijn:

a) voor de geldigheid moet vaststaan, dat de ondervragingen onmogelijk of nutteloos zijn. Voor de geoorloofdheid is bovendien vereist dat dit ten minste uit een kort en buitenrechtelijk proces is gebleken.

b) Vervolgens moet er een gewichtige reden voor zijn. De redenen, die wij zo juist hebben aangehaald als voldoende om toe te staan, dat de ondervragingen vóór het doopsel geschieden, zijn ook voldoende om vóór het doopsel te dispensereren van de ondervragingen.

¹ „Deze declaratie wordt dispensatie genoemd, omdat ze nog al eens een stilzwijgende ontbinding is van de huwelijksband b.v. indien het heengaan objectief niet bestaat. De genoemde verklaring kan ook als dispensatie worden opgevat van de Kerkelijke Wet, die zich verder uitstrekt dan de Goddelijke Wet.” - F. VAN WELIE, *Hoofdstukken van canoniek huwelijksrecht*, p. 140, voetnoot 56; cfr CAPPELLO, *De Matrimonio*, Nr 781.

² Cfr A. VERMEERSCH in *Periodica XX* (1931), p. 1; WOODS, *The Constitutions of canon 1125 and their application in the United States*; W. MULDER in N.K.S. XXXVII (1937), p. 305.

³ Een meer gedetailleerde bepaling, althans voor *Romani Pontificis*, geeft P. RAYANNA S.J. in *Periodica XXVII* (1938), p. 295.

⁴ l.c.

⁵ l.c.

⁶ Cfr A. VAN HOVE, *De Privilegiis - De Dispensationibus*, Nr 201; id., *De legibus ecclesiasticis*, Nr 306 sqq.

⁷ o.c., p. 142.

⁸ 5 September 1855: „Quum in Thibetensis imperii quibusdam provinciis frequens sit simultanea polyandria, enixe Apostolicam Sedem rogat, ut illi indulgeat communicabilem Missionariis facultatem dispensandi cum muliere religionem christianam profitenti, ut cum viro qui vult fidem profiteri nubere possit”. Resp: „SSmus (Pius IX), audita relatione suprascriptae instantiae, una cum EE. ac RR.DD. Cardinalium generalium inquisitorum suffragiis, interpellato primo viro legitimo, (si quis adsit), an velit converti, quatenus renuat, benigne annuit pro gratia extensionis facultatis in polygamia etiam quoad polyandriam, nempe mulier baptizata ducere valeat alium virum sibi benevisum post susceptum baptismum”. - Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1117; Coll. Hongk., Nr 1463; Fontes IV, Nr 933.

⁹ 14 Januari 1806: „In facultatibus ordinariis ad num. 11, conceditur facultas dispensandi cum gentilibus plures uxores habentibus, ut post conversionem et baptismum quam ex illis maluerint, si etiam ipsa fidelis fit, retinere possint, nisi prima voluerit converti. Quaeritur: utrum „plures” intelligatur simul ac conjunctim praecise, an intelligatur etiam de habentibus plures successive, ita ut vir infidelis qui dimissa prima uxore alteram duxit, et hac pariter dimissa, alii vel alii successive adhaesit, post conversionem et baptismum quam ex illis maluerit (sive adhuc cum eo habitantibus sive jam relictis) si etiam ipsa fidelis fiat, retinere possit nisi prima voluerit converti?” Resp: „Affirmative”. - Coll. Hongk., Nr 1440; Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 685.

¹⁰ Minstens ad cautelam. Cfr canon 1094 sqq.

¹¹ Cfr canon 1076 en 1077.

¹² VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 342; cfr VERMEERSCH-CREUSEN, *Epitome J.C.*, II, Nr 436.

¹³ DE SMET, *Tractatus de Spons. et Matr.*, p. 300 voetnoot 2; VROMANT, o.c. (1931), Nr 357.

¹⁴ VROMANT, *Facultates Apostolicae*, Nr 57; cfr PAVENTI in CpR. XXIII (1942), p. 11.

¹⁵ PAVENTI, l.c., p. 65; PAYEN, *De Matrimonio* II, Nr 2405; VROMANT, *De Matrimonio* (1938), Nr 343.

¹⁶ Zie het voortreffelijke artikel van P. RAYANNA S.J. over *Romani Pontificis* in *Periodica* XXVII (1938), p. 295 en XXVIII (1939), p. 25.

¹⁷ Zie hierboven, p. 85.

¹⁸ „Altera erga ratio: „Maxime quia difficillimum foret primam conjugem reperire” non est nisi unum exemplum particulare illius duritiei separandi neophytum ab uxore. . . . Praeterea notetur verbum „maxime” non aequivalere verbo „unice vel solum”. Nam quod quis agit maxime pro certa ratione, agit simul et pro aliis rationibus. Quod autem facit pro unica vel sola ratione, hoc non faceret si illa ratio non adesset.” - *Periodica* XXVIII (1939), p. 199; cfr BURTON, *A commentary on canon 1125*, p. 155.

¹⁹ RAYANNA, l.c., DE REEPE in H.M., XXVIII (1949), p. 28; VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 344; CAPPELLO, o.c., Nr 787; WOODS, o.c., p. 55; WOEBER,

- The interpellations*, p. 123; cfr VERMEERSCH-CREUSEN, o.c., II, Nr 436; PAYEN, o.c., II, Nr 2407.
- ²⁰ Zie bij PAYEN, l.c., *De Lery, Privilège de la foi*, p. 108.
- ²¹ Anders VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 345.
- ²² o.c., II, Nr 457.
- ²³ Hierbij wordt verondersteld, dat na beider doopsel geen geslachtelijk verkeer heeft plaats gehad. Dan toch zou het een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk zijn geworden en dus onontbindbaar.
- ²⁴ VERMEERSCH-CREUSEN, o.c., II, Nr 436; VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 344; BURTON, o.c., p. 159.
- ²⁵ CAPPELLO, o.c., Nr 787; M. A. CORONATA, *De Matrimonio*, p. 906; DE REEPE, l.c.; J. HAMERLINCK S.J. in R.C.Afr. IV (1949), p. 192; B. PELTIER W.P. in R.C.Afr. IV (1949), p. 434.
- ²⁶ l.c.
- ²⁷ Zie *Aanhangsel* van de Codex.
- ²⁸ Potestas ordinaria.
- ²⁹ 8 December 1919, geciteerd in *Periodica XVII* (1928), p. 68.
- ³⁰ ib. Cfr TREMBLAY, *Le pouvoir de dispenser*, p. 39—45.
- ³¹ Volgens VROMANT, l.c., slechts een potestas delegata, en wel delegata a S. Sede. Dit is echter o.i. niet juist, zoals blijkt uit een antwoord van de S.C. de Propaganda Fide van 16 Nov. 1937: „An jurisdictio in spiritualibus et temporalibus, quam Epistola S.C. de P.F. dicit practice concessam esse Vicario delegato, sit natura sua jurisdictio ordinaria vel delegata?” Resp: „Jurisdictio Vicarii delegati est ordinaria”. - Zie CpR. XXVI (1947), p. 139.
- ³² Potestas ordinaria. Cfr CpR. XXVI (1947), p. 149; *Sylloge*, Nr 72.
- ³³ 25 Juli 1920 ad VII - A.A.S. XII (1920), p. 332; *Sylloge*, Nr 82.
- ³⁴ Potestas delegata. VROMANT, *De Matrimonio* (1931), Nr 365.
- ³⁵ „Ordinarius aut parochus documentum concessae dispensationis exigere potest, quod locum tenet testimonium de status libertate.” - VERMEERSCH-CREUSEN, o.c., II, Nr 435.
- ³⁶ Volgens PAYEN, o.c., II, Nr 2409 zou AERTNYS II, 922 deze faculteit tot allebiechtvaders hebben uitgestrekt. AERTNYS-DAMEN, *Theologia Moralis* 1944 II, Nr 922 zeggen uitdrukkelijk het tegendeel.
- ³⁷ Cfr canon 199 § 2.
- ³⁸ *De Matrimonio*, Nr 349.
- ³⁹ Cfr F. VAN WELIE, o.c., p. 142.
- ⁴⁰ Volgens MULDER, N.K.S. XXXVII (1937), p. 310, strekt deze faculteit zich niet uit tot peregrini intra territorium dispensantis. Volgens anderen daarentegen wel. VROMANT zegt: „Facultates matrimoniales exerceri possunt erga peregrinos qui in territorio matrimonium legitime contrahant; fiunt enim subditi ratione contractus”. - *Facultates Apostolicae*, Nr 46 bis. Wat er van zij, pro praxi lijkt het ons toch krachtens canon 209 en canon 1127 zeker, dat deze faculteit ook ten opzichte van peregrini intra territorium dispensantis toepasselijk is.
- ⁴¹ PAYEN, o.c., II, Nr 2409: „Quaesitum est a S. Sede quomodo intelligenda sint haec verba „Monere nequeant”: „An de impossibilitate mere physica an vero simul de morali” (S.C.S.O. 13 Jan. 1757: Coll. 1, n. 400;

C.H. 5 Jan. 1757, n. 1428). Non respondit Sedes Apostolica. Sed cum satis sit ex ipsa Constitutione, ut „itineris longitudo magnam afferat difficultatem”, dubium non videtur sufficere impossibilitatem moralem. Noluit autem S. C. O. pressius definire qualis distantia censeatur „sufficiens ut interpellatio habeatur impossibilis”. Respondit „Illam longitudinem sufficere, quae, perpensis omnibus locorum et rerum adjunctis magnam affert difficultatem.” (S.C.S.O. 29 Nov. 1882; Coll. Hongk., n. 1479 ad 1)”.
 42 Lc.
 43 o.c., Nr 649.
 44 Zie hierboven, p. 77, n. 8.

45 Men ziet, dat de huwelijksontbinding in het geval, dat beiden gedoopt zijn, geheel buiten het Paulinische Voorrecht geschiedt. Het Paulinische Voorrecht betreft de ontbinding van een huwelijk tussen twee heidenen, waarvan er vóór het tweede huwelijk slechts één gedoopt is. Hier gaat het over de ontbinding van een huwelijk tussen twee heidenen, die later beiden gedoopt zijn. Hier wordt een sacramenteel maar als zodanig niet voltooid huwelijk ontbonden.

46 F. VAN WELIE, o.c., p. 142.

47 VROMANT, *De Matrimonio*, Nr 353; cfr F. VAN WELIE, o.c., p. 143. Vermeldenswaard is een antwoord van de S.S.C.S.O. op 11 Augustus 1859: „Quoties conjugem infidelem nec Christi fidem amplecti, nec sine contumelia Creatoris cum conjugate converso velle cohabitare certo constet, Episcopi tamquam Apostolicae Sedis delegati et Vicarii Apostolici dispensare poterunt super interpellatione, dummodo urgeat necessitas, nec tempus suppetat recurrendi ad S. Sedem”. - Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1180.

48 Cfr A.A.S. XXXIX (1947), p. 374; N.K.S. XLIV (1948), pp. 29 en 169.

49 Cfr Periodica XI (1922), p. 33; VROMANT, *Facultates Apostolicae*; CpR. XXII (1941), p. 281; XXIII (1942), p. 63.

50 *Animadversio II* bij de *Formula Facultatum Major*. - VROMANT, o.c., p. 149.

51 Cfr canon 1056 en canon 1507.

52 *Animadversio II*: „..... facta mentione Apostolicae delegationis (vel subdelegationis ab Ordinario)”.

53 *Animadversio I*.

54 S.C. de Prop. Fide 16 Maart 1865: „Igitur quas in foliis facultates habent Vicarii Ap. communicabiles suis missionariis, vel in totum, vel in partem, possunt quidem eas communicare vel non communicare, juxta datam sibi a Summo Pontifice auctoritatem, sed minime possunt novas apponere conditiones et irritantes clausulas in iisdem communicandis, quando ad sic agendum specialem non obtinuerint facultatem a S. Sede”. - Coll. S.C. de Prop. Fide I, Nr 1270.

55 „Facultates enim habituales assimilantur privilegiis praeter jus (can. 66 § 1). Privilegium autem praeter jus non requirit subjectionem privilegiarii.” - VROMANT, *Facultates Apostolicae*, Nr 14.

56 Cfr canon 199 § 5.

57 Cfr canon 94 § 1 en canon 201 § 3.

- ⁵⁸ Cfr canon 94 § 2.
- ⁵⁹ Zie voetnoot 37.
- ⁶⁰ Aldus in de *Notificatio* van 1 Januari 1941: „Quae facultates generales ad decennium conceduntur. Eae autem non cessabunt per Apostolicae Sedis aut dioecesis vacationem (canon 61); neque evanescent resolutio jure Ordinarii cui concessae sunt, etiamsi ipse eas exsequi coeperit, sed ad Ordinarios qui ipsi in regimine successerint transibunt”. - VROMANT, o.c., p. 141.
- ⁶¹ *Animadversio* III: „Datis ab Ordinario precibus pro renovatione seu prorogatione earundem facultatum, ipsae in suo robore perseverare censeantur, usquedum responsum S.C. ad eundem Ordinarium pervenerit”.
- ⁶² *Animadversio* III: „Quod si forte ex oblivione vel inadvertentia ultra tempus suprapraefinitum, hisce facultatibus Ordinarium, vel ejus delegatum, uti contingat, absolutiones, dispensationes, concessionem omnes exinde impertitae uti ratae atque validae habeantur”.
- ⁶³ o.c., Nr 86.
- ⁶⁴ „Matrimonium vero ejus cum quo dispensatum fuerit, etiamsi postea innouerit conjugem infidelem suam voluntatem juste impeditam declarare non potuisse, et ad fidem etiam tempore initi matrimonii conversum fuisse, nihilominus nunquam rescindi, sed validum esse debet.” - Fontes IV, Nr 1130; Coll. S. C. de Prop. Fide II, Nr 1746.
- ⁶⁵ Facultas XXV in *Formula major*; Facultas XXIV in *Formula minor*: „Dispensandi super interpellatione conjugum in infidelitate relictorum pro omnibus casibus ordinariis, quando scilicet adhibitis antea omnibus diligentibus, etiam per publicas ephemerides ad reperendum locum ubi conjux infidelis habitat, iisque in irritum cessis, constet ex processu saltem summario et extrajudicialiter conjugem absentem moneri legitime non posse aut monitum intra tempus in monitione praefixum suam voluntatem non significasse”.
- ⁶⁶ S.S.C.S.O. 18 Juni 1884: „Mens est que ni le divorce, ni le second mariage civil ne sont suffisants pour dispenser de l'obligation de l'interpellation. — Quatenus vero saltem summarie et extrajudicialiter constet interpellationem vel impossibilem vel inutilem fore, utetur Episcopus facultate dispensandi si ea polleat; sin minus, supplicandum SSmo pro facultate pro decem casibus. SSmus approbavit et facultatem concessit”. - Coll. Hongk., Nr 1481. Cfr S.S.C.S.O. 20 Juni 1866, Coll. Hongk., Nr 1472; 4 Februari 1891, Coll. S. C. de Prop. Fide II, Nr 1746 en Fontes IV, Nr 1130.
- ⁶⁷ Zie b.v. PAYEN, o.c., II, Nr 2413; VROMANT, o.c., Nr 79; PAVENTL in CpR. XXIII (1942), p. 66; VERMEERSCH: „Ex ipsis S. Officii responsis collegimus, n. 77 opusculi de *Casu Apostoli* facultatem istam exerceri posse quotiescumque interpellatio cernatur..... impossibilis aut certo inutilis fore”. - Periodica XI (1923), p. 139.
- ⁶⁸ Dezelfde als in 67. Cfr S.C. de Prop. Fide 5 Maart 1787, die „Affirmative” antwoordde op de vraag, of dispensatie gegeven kon worden, wanneer „propter insaniam qua (prima uxor) perpetuo affligitur,

- monitio aut interpellatio fieri nequeat". - Coll. Hongk., Nr 1434.
- ⁶⁹ Cfr canon 84 § 1.
- ⁷⁰ „Pro dispensandis infidelibus plures uxores habentibus, ut post baptismum quam ex illis maluerint, si etiam ipsa fidelis fiat, retinere possint, nisi prima voluerit converti, cfr Can. 1125.”
- ⁷¹ Facultas XXVI in *Formula major*; Facultas XXV in *Formula minor*: „Itemque dispensandi super interpellatione conjugis in infidelitate relictis, si quidem certo constiterit ex processu saltem summario et extrajudicialiter, interpellationem fieri non posse sine evidenti gravis damni aut conjugii jam ad fidem converso (etsi nondum baptizato), aut christianis inferendi periculo”.
- ⁷² Facultas XXVII in *Formula major*; Facultas XXVI in *Formula minor*: „Permittendi ut, accedente gravi causa, interpellatio conjugis infidelis ante baptismum partis quae ad fidem convertitur fieri possit; nec non, gravi pariter de causa, ab eadem interpellatione, ante baptismum partis quae convertitur, dispensandi, dummodo hoc in casu ex processu saltem summario et extrajudiciali constet interpellationem fieri non posse vel fore inutilem”.
- ⁷³ Cfr canon 84 § 1.
- ⁷⁴ S.S.C.S.O. 24 September 1896: „Ad conversionem fidelium facilius procurandam, sublati gravibus incommodis a conjugum separatione post baptismum provenientibus, enixe implorat (orator) facultatem interpellationem faciendi ante baptismum”. Resp: „Supplicandum SSmo pro triginta casibus gravi occurrente causa, arbitrio et conscientiae ordinarii”. - Coll. Hongk., Nr 1490.
- ⁷⁵ S.S.C.S.O. 3 Juni 1874: „Attamen EE. Cardinales serio animadversis quae ab A.P. locorum, temporis ac personarum adjunctis enarrantur, scil. quod ad catechumenorum ad fidem conversionem aliorumque spirituale obtinendam salutem, nullum aliud suppetat medium, neque alia pateat via, quam exsequendo interpellationem vel etiam ab ea dispensando, antequam catechumenus cum effectu baptizetur: saluti eorum qui in tam gravi versantur discrimine prospicere cupientes, censuerunt tibi impertiendam esse facultatem qua, iisdem positis inadjunctis atque angustiis, interpellationem exsequi permittas ante baptismum: adeo ut, suscepto baptismo, et infideli in suo discessu perseverante pars fidelis licite ac valide ad alia vota transire possit. Itemque PP. EE. indulgendum esse censuerunt, ut A.T. iisdem urgentibus causis dispensare valeat ab interpellatione ante catechumenorum baptismum, tunc cum pars infidelis absens ignoratur omnino ubi degat, vel ob magnam distantiam nimis incerta ac nimis difficilis evaderet interpellatio. Unde in tali necessitatis casu, ac rarissime, exarato prius processu summario, quo pro omni futuro tempore appareat illa necessitas, concessa dispensatio ab eo qui tali pollet facultate, atque baptizato catechumeno, permittas ut etiam is transire valeat ad alias nuptias cum persona tamen catholica”. - Coll. S. C. de Prop. Fide II, Nr 1415; Fontes IV, Nr 1030.

HOOFDSTUK VI

RECHTSBEGUNSTIGING VAN HET GELOOFSVOORRECHT

(Canon 1127)

In de voorafgaande hoofdstukken hebben wij meer dan eens met behulp van canon 1127 twijfelgevallen tot een zekere oplossing gebracht ¹. Ter rechtvaardiging van onze handelwijze willen wij ons nu in deze canon zelf verdiepen. Deze nadere bespreking moge tevens een leidraad zijn om canon 1127 in de praktijk te gebruiken.

Ieder huwelijk, ook het louter-natuurlijke, geniet rechtsbegunstiging: het wordt geacht geldig te zijn, zolang de ongeldigheid niet is bewezen (canon 1014). Volgens een aloude regel ² geniet het geloof een nog hogere bevoorrechtiging, in canon 1127 als volgt geformuleerd: „In geval van twijfel geniet het geloofsvoorrecht rechtsbegunstiging”. De algemene zin van deze canon wordt door F. van Welie aldus weergegeven: „Indien de bevordering van het katholieke geloof zulks eist, moet het natuurlijk huwelijk wijken; eist de bevordering van het geloof dit niet, dan blijft het natuurlijk huwelijk overeenkomstig canon 1014 in zijn volle kracht bestaan” ³.

Om deze canon juist te kunnen verklaren, menen wij allereerst te moeten opmerken, dat de rechtsbegunstiging van canon 1127 gevolgen heeft in de objectieve orde. Dit in tegenstelling met de rechtsbegunstiging van canon 1014, en ook met het verlot om een nieuw huwelijk aan te gaan wegens verondersteld overlijden van de eerste echtgenoot ⁴. In de laatste twee gevallen gebeurt er niets aan het eventueel bestaande huwelijk zelf; het al of niet objectief geldig zijn van het nieuwe huwelijk wordt er dus niet door beïnvloed. Het kan heel goed zijn, dat een huwelijk

overeenkomstig canon 1014 voor geldig wordt gehouden, terwijl het objectief ongeldig is. Wordt er vanwege verondersteld overlijden verlof gegeven om een nieuw huwelijk te sluiten, dan doet dit verlof als zodanig de trouwlustigen alleen maar subjectief geoorloofd handelen. Het aldus toegestane huwelijk ontbindt geenszins het eerste huwelijk; dit blijft in stand, zolang de doodgewaande echtgenoot leeft. Met zulk een verlof wil de Kerk immers het eerste huwelijk niet ontbinden; zij kan het zelfs niet ontbinden, als het een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk is.

Wordt echter een nieuw huwelijk overeenkomstig canon 1127 toegestaan, dan heeft dit gevolgen in de objectieve orde: door het sluiten van het nieuwe huwelijk wordt n.l. het vroeger gesloten huwelijk automatisch ontbonden; niet alleen, wanneer het twijfelachtige geval objectief onder het Paulinische Voorrecht valt, maar ook wanneer dit niet het geval zou zijn. Deze algemeen aanvaarde krachtdadigheid van de rechtsbegunstiging van canon 1127 steunt op de leer, dat de Paus krachtens ministeriële volmacht het huwelijk van een gedoopte kan ontbinden, wanneer het geen sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk is. En wat de Paus kan, heeft hij feitelijk ook aan de rechtmatige toepassing van canon 1127 verbonden ⁵.

Wat is nu vereist voor die rechtmatige toepassing?

1. Uit het voorafgaande is al gebleken, dat het betreffende huwelijk zeker onder de pauselijke ontbindingsmacht moet vallen. Huwelijken, door twee twijfelachtig gedoopten aangegaan en voltooid, komen dus niet in aanmerking. Zo'n huwelijk kan immers objectief een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk zijn, en valt dan buiten de ontbindingsmacht van de Paus. De Paus wil zich niet aan het ernstige gevaar blootstellen het goddelijke recht te schenden ⁶.

Om dezelfde reden kan canon 1127 niet toegepast worden op een huwelijk tussen ongedoopten gesloten, wanneer beide partijen later geldig of twijfelachtig geldig zijn gedoopt en daarna geslachtsomgang hebben gehad, zodat het huwelijk geslachtelijk is voltooid.

Wanneer het zeker is, dat deze huwelijken na het doopsel niet zijn voltooid, dan vallen zij wèl onder de pauselijke ontbindingsmacht en is canon 1127 op zich er dus op van toepassing ⁷.

Ook wanneer het een huwelijk betreft, dat gesloten werd met dispensatie van het beletsel van verschil van erediens, kan canon 1127 geen toepassing vinden. De reden is niet, dat de Paus zo'n huwelijk niet *kan* ontbinden, maar dat hij het niet *wil* ontbinden ⁸.

In dit verband vraagt de decisie van het H. Officie van 10 Juni 1937 ad 2 onze aandacht. Een huwelijk, gesloten tussen een twijfelachtig gedoopte niet-katholiek en een zeker ongedoopte, kan objectief nooit een sacramenteel en als zodanig voltooid huwelijk zijn. Het valt dus onder de ontbindingsmacht van de Paus. Bijgevolg is canon 1127 er op van toepassing. Het H. Officie heeft echter bepaald, dat men zich in ieder afzonderlijk geval tot de H. Stoel moet wenden ⁹. Of deze recursus op straffe van ongeldigheid is voorgeschreven, is niet duidelijk. Daarom menen wij als practisch zeker te mogen houden, dat hij niet op straffe van ongeldigheid is opgelegd.

2. Zoals uit decisies van de H. Stoel is af te leiden, heeft de rechtsbegunstiging van canon 1127 alleen betrekking op het Paulinische Voorrecht en op de gevallen van canon 1125 ¹⁰. Voor de toepasselijkheid van canon 1127 is dus altijd vereist, dat het een huwelijk betreft, door twee ongedoopten gesloten. De canon geldt dus niet voor huwelijken, aangegaan door een zeker gedoopte met een ongedoopte. Hier ontbreekt immers zeker de eerste voorwaarde van het Paulinische Voorrecht; ook behoren deze gehuwden zeker niet tot de begunstigten van canon 1125 ¹¹. Is dit echter een huwelijk tussen een gedoopte niet-katholiek en een ongedoopte, dan wil de Paus het p.p. wel ten gunste van het geloof bij afzonderlijke act ontbinden ¹².

3. Uiteraard is voor de toepasselijkheid van canon 1127 ook vereist, dat het betreffende huwelijk door het doopsel onder de ontbindingsmacht van de Paus is gekomen. Zolang beide partijen zeker ongedoopt zijn, kan canon 1127 dus niet toegepast worden. Ook is geen toepassing mogelijk, wanneer een der partijen slechts twijfelachtig gedoopt is. Zou er immers objectief geen doopsel zijn, dan viel het huwelijk niet onder de ontbindingsmacht van de Paus. De Paus nu wil zich niet blootstellen aan het ernstige gevaar zijn macht te buiten te gaan.

Een zeker geldig doopsel is dus vereist. Dit moet echter een zeker geldig *katholiek* doopsel zijn, of een zeker geldig niet-katholiek doopsel, waarna *overgang tot de katholieke Kerk*

heeft plaats gehad¹³. De Paus immers, die het twijfelgeval in canon 1127 oplost, wil slechts de katholieke godsdienst begunstigen. Aldus terecht Vromant¹⁴.

4. In geval van twijfel geniet het geloofsvoorrecht rechts-begunstiging. In tegenstelling met canon 209 spreekt canon 1127 niet van stellige twijfel. Wanneer een serieus onderzoek geen morele zekerheid oplevert, kan canon 1127 altijd worden toegepast. Het is niet nodig, dat de argumenten pro en contra tegen elkaar opwegen¹⁵.

Bedoelde twijfel kan betrekking hebben op een feit of op een recht (*dubium facti* of *dubium juris*). Zo kan er twijfel bestaan omtrent de sluiting van het vroegere huwelijk: is het gesloten? Zo ja: is het geldig gesloten? Andere *dubia facti*: is de bereidverklaring tot vreedzame samenleving oprecht? Heeft de bekeerling na zijn doopsel aan de ongedoopte partij een wettige reden tot heengaan gegeven? Is de andere partij intussen ook gedoopt? Een *dubium juris* openbaart zich in het verschil van mening over de vraag, of de gedoopte partij gebruik mag maken van het Paulinische Voorrecht, wanneer zij aan de ongedoopte partij wel voldoende reden tot heengaan heeft gegeven, maar wanneer deze om andere, niet wettige redenen is heengegaan¹⁶. Eveneens is het een *dubium juris* of een gedoopte polygaam een nieuw huwelijk kan sluiten met de vrouw zijner keuze, van wie het hem zwaar valt te scheiden, wanneer zijn eerste en wettige echtgenote het doopsel wil ontvangen of reeds gedoopt is¹⁷.

Het is duidelijk, dat deze twijfelgevallen ook gecombineerd kunnen voorkomen¹⁸.

5. De huwelijksontbinding, die canon 1127 impliceert, moet zijn ten gunste van het geloof van de belanghebbende. Niet voldoende is, dat het is ten gunste van de bekering of volharding in het geloof van een derde, b.v. ten gunste van de volharding van degene met wie men opnieuw zou willen trouwen. Neem b.v. het nog al eens voorkomende geval van z.g. moderne heidenen, die gescheiden zijn. De man neemt een katholiek meisje als huishoudster. Na verloop van tijd willen zij een huwelijk sluiten. Nog afgezien van andere punten is canon 1127 niet toepasselijk, als dit nieuwe huwelijk slechts zou zijn ter volharding van het meisje in haar katholieke geloof. Zelfs buiten geval van twijfel, dus buiten de termen van canon 1127, zal de Paus door

een afzonderlijke act een huwelijk niet ontbinden, alleen maar ten gunste van het geloof van een derde.

6. Voor de toepassing van canon 1127 is geen enkele tussenkomst van de H. Stoel¹⁹ of de Ordinaris vereist²⁰. Blijft na serieus onderzoek nog twijfel bestaan, dan lost de H. Stoel hem bij algemene wetsbeschikking auctoritatief op ten gunste van het geloof. Practisch moet men zich echter tot het Ordinariaat wenden om vergissingen te voorkomen. De Ordinaris zou dit zelfs kunnen voorschrijven²¹.

¹ Zie *hierboven*, p. 20, 27, 49, 50, 59, 66, 90, 92.

² „In re dubia in favorem fidei pronuntiandum esse, constans regula est” leerde BENEDICTUS XIV in de Constitutie *Probe te* van 15 December 1751. Ook het H. Officie volgde dit princip. Zo lezen wij b.v. in een uitspraak van 26 April 1899: „Mens est ut in dubio iudicium sit in favorem fidei”. - Fontes IV, Nr 1222; Coll. S.C. de Prop. Fide II, Nr 2044. Cfr V. DALPIAZ in *Apoll.* X (1937), p. 335.

³ *Hoofdstukken van canoniek huwelijksrecht*, p. 147. Zie voor heel dit hoofdstuk het artikel van G. ARENDT in *Eph. Theol. Lov.* I (1924), p. 174.

⁴ Cfr canon 1053.

⁵ Eist de bevordering van het geloof niet, dat het natuurlijke huwelijk wijkt, dan moet het in geval van twijfel voor geldig gehouden worden. Wil dit zeggen, dat canon 1127 dit huwelijk dan impliciet wettigt? Opmerkelijk is, dat de auteurs dit punt niet aanraken. De Paus kan zulke huwelijken wettigen, als zij maar niet ongeldig zijn vanwege een beletsel van goddelijk recht en de huwelijks toestemming nog voortduurt. De vraag is echter, of hij dit bij de algemene wetsbeschikking van canon 1127 ook heeft gedaan. Vanwege de grote onzekerheid, die hierdoor zou ontstaan, menen wij deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Het huwelijk wordt voor geldig gehouden, maar op de manier in de canones 1133—1141 aangegeven wordt het slechts feitelijk gewettigd.

⁶ Cfr S.S.C.S.O. 10 Juni 1937 ad 1: „Utrum in matrimonio contracto a duobus acatholicis dubie baptizatis in casu dubii insolubilis circa baptismum, possit permitti alterutri parti ad Fidem conversae usus privilegii Paulini vi can. 1127 Codicis Juris Canonici?” Resp: „Negative”. - A.A.S. XXIX (1937), p. 305. Hetzelfde geldt van het huwelijk van twee twijfelachtig gedoopte katholieken.

⁷ CAPPELLO, *De Matrimonio*, Nr 788; zie *hierboven*, p. 20.

⁸ Cfr S.S.C.S.O. 1 Aug. 1759 ad 4: „An fidelis qui ex dispensatione valide contraxit matrimonium cum infideli transire possit ad alias nuptias, si infidelis discedat, vel cohabitare nolit, vel eum pertrahat ad mortale peccatum?” Resp: „Si fidelis, praevia dispensatione, contraxit matri-

monium cum infideli, censetur illud contraxisse cum explicita conditione dummodo nimirum infidelis secum cohabitare velit absque contumelia Creatoris: quare si infidelis non servat supradictam conditionem, adhibenda sunt juris remedia ad hoc ut eam servet: alias separari debent quoad torum et cohabitationem, non tamen quoad vinculum; quocirca in casu de quo agitur, conjuge infideli superstitute, non potest fidelis ad alia vota transire". - *Fontes* IV, Nr 810; *Coll. S. C. de Prop. Fide* I, Nr 421. Zie *hierboven*, p. 22.

- ⁹ „Utrum in matrimonio contracto inter partem non baptizatam et partem acatholicam dubie baptizatam, in casu dubii insolubilis de baptismo, possint Ordinarii alterutri parti ad fidem catholicam conversae permittere usum privilegii Paulini vi can. 1127?" Resp: „Recurrendum ad S. Officium in singulis casibus". - *A.A.S.* XXIX (1937), p. 305. Zie *hierboven*, p. 20.
- ¹⁰ Cfr *VROMANT in Jus Pont.* XII (1932), p. 115; *F. VAN WELIE, o.c.*, p. 147.
- ¹¹ De gunsten van canon 1125 gelden immers personen, die vóór hun doopsel gehuwd waren.
- ¹² De hierbij te volgen procedure is als volgt. De Bisschop, die hiervoor geen afzonderlijke delegatie van de H. Stoel nodig heeft, benoemt een rechter van instructie, een verdediger van de huwelijksband en een griffier. Deze leggen de eed af van geheimhouding en nauwgezette plichtsvervulling. De rechter roept partijen en getuigen op, om op bepaalde datum, uur en plaats te verschijnen. De verdediger van de huwelijksband stelt van te voren schriftelijk verschillende vragen op, die hij in gesloten en verzegelde enveloppe de rechter van instructie op de rechtszitting ter hand stelt. De rechter stelt na opening van de enveloppe de vragen aan de opgeroepen, die van te voren de eed moeten afleggen (beloven) naar waarheid te zullen antwoorden. Zo nodig stelt de rechter aanvullende vragen. De griffier neemt de antwoorden letterlijk op. Na de ondervragingen leest de griffier vragen en antwoorden voor. Vervolgens vraagt de rechter of de opgeroepene hieraan nog iets heeft toe te voegen of te veranderen. Daarna zweert deze, dat hij de waarheid heeft gesproken en het geheim zal bewaren. Hierop volgt de ondertekening door de opgeroepene en door de leden van de rechtbank. Als allen ondervraagd zijn, wordt het dossier in het latijn vertaald en naar de Bisschop opgestuurd met het verzoekschrift tot de H. Vader om huwelijksontbinding. De Bisschop voegt hieraan zijn „votum" toe en stuurt het geheel op naar de S.S.C.S.O. Dit onderzoek betreft gegevens van meer algemene aard, als naam, familie, woonplaats e.d.; voorts het al of niet ontvangen doopsel; de bekering tot de katholieke Kerk; de redenen van eventuele burgerlijke echtscheiding; de redenen, waarom verzoening niet meer mogelijk is; of na beider doopsel geslachtsgemeenschap heeft plaats gehad. Verschillende Nederlandse bisdommen hebben voorbeelden van vragenlijsten voor een onderzoek inzake huwelijksontbinding ten gunste van het geloof uitgegeven. Cfr *F. VAN WELIE, o.c.*, Nr 91.
- ¹³ Cfr *F. VAN WELIE, o.c.*, p. 149.

- ¹⁴ **J u s P o n t. XII (1932), p. 115.**
¹⁵ **F. VAN WELIE, o.c., p. 147.**
¹⁶ **Zie hierboven, p. 49.**
¹⁷ **Zie hierboven, p. 91.**
¹⁸ **In N.K.S. XXXVII (1937), p. 346—349 behandelt MULDER enige praktische gevallen.**
¹⁹ **Behalve het vermelde geval volgens het H. Officie van 1937. Zie voetnoot 9.**
²⁰ **F. VAN WELIE, o.c., p. 149; VROMANT, J u s P o n t. XII (1932), p. 116.**
²¹ **Zie hierboven, p. 84.**

HOOFDSTUK VII

HET NIEUWE HUWELIJK

Is aan de genoemde voorwaarden voldaan, dan heeft de bekeerde en gedoopte partij het recht om een nieuw huwelijk te sluiten. Canon 1123 drukt dit aldus uit: „Wanneer de onder-vragingen krachtens een verklaring van de Apostolische Stoel achterwege zijn gebleven of wanneer de ongedoopte partij ze uitdrukkelijk of stilzwijgend ontkennend heeft beantwoord, dan heeft de gedoopte partij het recht om een nieuw huwelijk te sluiten met een katholiek, behalve wanneer zij na het doopsel de ongedoopte partij wettige reden tot heengaan heeft gegeven”. Alle auteurs verstaan dit zo, dat de bekeerde en gedoopte partij het recht heeft om een nieuw huwelijk te sluiten overeenkomstig de normen, die de Kerk voor een geldig en geoorloofd huwelijk heeft vastgesteld.

Op zich moet de nieuwe echtgenoot dus katholiek zijn. Toch is een huwelijk met een al of niet gedoopte niet-katholiek niet uitgesloten. In dit geval is echter dispensatie vereist: van het beletsel van verschil van eredienst, wanneer de nieuwe echtgenoot ongedoopt is; van het beletsel van gemengde godsdienst, wanneer de nieuwe echtgenoot wel gedoopt is, maar tot een ketterse, schismatieke of atheïstische secte behoort.

Omtrent deze dispensatie moeten wij het volgende opmerken. Uit verschillende antwoorden van het H. Officie ¹ blijkt, dat de gewone volmacht om te dispensereren van het beletsel van verschil van eredienst, die de missieordinarissen krijgen in Faculteit XXII ², niet voldoende is, wanneer de bekeerde en gedoopte partij een nieuw huwelijk wil sluiten met voorbijgaan van haar vroegere zeker wettige echtgenoot ³. Hiertoe is een bijzondere faculteit vereist, die de H. Stoel voor zeer bijzondere gevallen, vooral voor convalidatie van een huwelijk, ook wel verleent;

b.v. wanneer een vrouw niet kan terugkeren naar haar eerste echtgenoot, die haar niet wil terugnemen en dit volgens de heersende opvattingen van die streek ook niet kan, terwijl anderzijds de vrouw haar tweede echtgenoot, bij wie zij meerdere kinderen heeft, niet kan verlaten ⁴.

Er bestaat geen enkel document, dat een speciale faculteit eist om te kunnen dispensereren van het beletsel van gemengde godsdienst. Omdat echter het beletsel van gemengde godsdienst juridisch gelijkstaat met het beletsel van verschil van eredienst, zijn de auteurs van oordeel, dat ook met betrekking tot dit beletsel de gewone, algemene volmacht van Faculteit XXII niet voldoende is. Vermeersch-Creusen houden echter, dat in sterfensgevaar en in dringende gevallen, overeenkomstig canon 1043 vv., gebruik gemaakt kan worden van de volmacht om te dispensereren van deze beletselen, ook dan als het gaat over een bekeerde en gedoopte echtgenoot, die krachtens het Paulinische Voorrecht een nieuw huwelijk wil aangaan met een al of niet gedoopte niet-katholiek ⁵.

De gedoopte partij heeft het recht om een nieuw *huwelijk* te sluiten. Daar zij echter nog door de huwelijksband gebonden is, kan zij zonder dispensatie van de H. Stoel niet geldig tot het noviciaat worden toegelaten (canon 542) en ook geen wijdingen ontvangen (canon 987).

Ook dan heeft de bekeerde en gedoopte partij recht om een nieuw huwelijk te sluiten, wanneer zij na het doopsel geslachtelijk verkeer heeft gehad met de ongedoopte partij, en deze naderhand zonder wettige reden is heengegaan. Aldus canon 1124.

Het recht op een nieuw huwelijk gaat verloren, wanneer aan de voorwaarden voor het Paulinische Voorrecht niet meer wordt voldaan, b.v. wanneer ook de andere partij gedoopt is; wanneer de ongedoopte partij na eerst te zijn heengegaan terugkeert en tot vreedzame samenleving serieus bereid is.

Is de gedoopte partij verplicht het echtelijke leven te herstellen, wanneer de andere partij zich laat dopen of weer vreedzaam met haar wil samenleven? Op zich genomen wel, omdat de samenleving tot de normale verplichtingen van de huwelijksstaat behoort. Door omstandigheden kan deze verplichting echter ophouden te bestaan. Zo worden b.v. het ontvangen van de hogere wijdingen en het afleggen van religieuze geloften ⁶

beschouwd als omstandigheden, die ontslaan van deze verplichting. Gegronde vrees voor twist is op zich niet voldoende om de samenleving te verbreken; men mag haar echter wel als voldoende reden beschouwen om de samenleving niet te herstellen. In dit soort gevallen kan men zich gewoonlijk het beste tot de H. Stoel wenden met het verzoek dit niet-sacramentele of minstens als sacramenteel niet voltooide huwelijk bij afzonderlijke act te ontbinden.

Alleen de bekeerde en gedoopte partij heeft het recht om een nieuw huwelijk te sluiten. Zolang de gedoopte van zijn recht geen gebruik heeft gemaakt, kan de ongedoopte dus niet opnieuw geldig huwen. Pas wanneer de gedoopte opnieuw trouwt, wordt het eerste huwelijk ontbonden en heeft ook de ongedoopte het recht een nieuw huwelijk te sluiten. Een verbod om opnieuw te huwen kan de Kerk de ongedoopte partij niet opleggen, omdat deze niet onder haar rechtsmacht valt. Canon 1126 zegt uitdrukkelijk, dat het eerste huwelijk pas wordt ontbonden, wanneer de gedoopte partij feitelijk een nieuw huwelijk sluit. Het natuurlijke huwelijk wordt dus niet ontbonden door het doopsel van de bekeerde partij en ook niet door het heengaan van de ongedoopte. Door het doopsel wordt het slechts, zoals men zegt, verwijderd ontbindbaar; door het heengaan proxime ontbindbaar. Feitelijk wordt het pas ontbonden, wanneer de bekeerde en gedoopte partij een nieuw geldig huwelijk sluit ⁷.

Men behoeft niet met prof. F. van Welie te menen, dat op deze wijze de bekeerde en gedoopte partij, die een nieuw huwelijk aangaat, althans één ogenblik twee echtgenoten heeft ⁸. Men kan o.i. ook zeggen, dat de sluiting van het nieuwe huwelijk en de ontbinding van het vroegere huwelijk in instanti gebeuren. Op hetzelfde ogenblik, dat het nieuwe huwelijk wordt gesloten, wordt het vroegere huwelijk ontbonden. Wel kan men zeggen, dat de ontbinding *natura prior* is, omdat het geldig sluiten van een nieuw huwelijk veronderstelt, dat er geen huwelijksband meer bestaat.

Bij het sluiten van het nieuwe huwelijk mag de huwelijkszegen worden gegeven, wanneer beide partijen katholiek zijn en de nieuwe echtgenoot die zegen nog nooit heeft ontvangen. Trouwt een bekeerde en gedoopte vrouw met een katholieke weduenaar, die deze zegen al eens heeft ontvangen, dan mag hij slechts worden gegeven, als dit ter plaatse gebruikelijk is. Aldus het

Rituale Romanum, Tit. VII, Cap. I, Nr 18. De missieordinarissen mogen deze zegen ook buiten de H. Mis geven⁹.

In het doop- en huwelijksregister moet *aangetekend* worden, dat het nieuwe huwelijk gesloten werd krachtens het Paulinische Voorrecht, met vermelding van de ondervragingen of de dispensatie ervan¹⁰. Maakt plaatsgebrek een volledige vermelding onmogelijk, dan geve men een verwijzing naar het betreffende document in het archief. (B.v. Contractum ex Privilegio Paulino. Vide rescriptum Nr 416 N.N., Vicarii Apostolici N.N., depositum in Archivo Ecclesiae N.N.)

Sinds de oudste tijden beschouwt de Kerk het nieuwe huwelijk van de bekeerde en gedoopte partij niet als een tweede maar als een *eerste* huwelijk; de betreffende persoon is dus niet „bigamus” en bijgevolg niet irregularis ex defectu volgens canon 984, 4^o¹¹.

Wat de *opvoeding* van de kinderen uit het in ongelooft gesloten huwelijk betreft, moet men onderscheid maken. De gedoopte partij moet de kinderen, die niet „tot de jaren van verstand” zijn gekomen, laten dopen en hun een katholieke opvoeding geven. Kinderen, die wél „tot de jaren van verstand” zijn gekomen, mogen slechts gedoopt worden, als zij het zelf willen. Toch moet de gedoopte partij haar best doen om ook hen tot het doopsel te brengen en katholiek op te voeden.

Tenslotte nog een enkel woord over het al of niet *wettig* zijn en de *wettiging* van kinderen die reeds vóór het doopsel van de bekeerde partij zijn geboren uit haar onwettige samenleving met de nieuwe echtgenoot.

Volgens canon 1114 zijn wettig de kinderen, die ontvangen of geboren zijn uit een geldig of vermeend geldig huwelijk, tenzij de ouders ten tijde van de ontvangenis geen geslachtsomgang mochten hebben, omdat zij een plechtige religieuze professie hadden afgelegd of hogere wijdingen hadden ontvangen.

Op de eerste plaats lijkt het ons vooral in missiegebieden zeer goed mogelijk, dat een objectief onwettige samenleving door de partijen als een geldig huwelijk wordt beschouwd. De kinderen, uit zo'n samenleving ontvangen of geboren, zijn dan ontvangen

of geboren uit een vermeend geldig huwelijk en derhalve wettig¹². Wisten beide partijen, dat hun samenleving onwettig was, dan zijn ook de kinderen onwettig. Wordt zo'n onwettige samenleving krachtens het Paulinische Voorrecht een geldig huwelijk, dan zijn hun kinderen niet zonder meer gewettigd. Canon 1116 zegt immers, dat door een huwelijksluiting slechts die kinderen gewettigd worden, wier ouders ten tijde van de ontvangenis, de zwangerschap of de geboorte een huwelijk *konden* sluiten; wanneer dus op een van deze tijdstippen geen enkel ongeldigmakend beletsel een huwelijk in de weg stond. Aan deze voorwaarde is echter in dit geval niet voldaan, want op alle drie genoemde tijdstippen was minstens de nu bekeerde en gedoopte partij nog door een andere huwelijksband gebonden.

Daar deze kinderen „overspelige kinderen” zijn, worden zij ook niet gewettigd door dispensatie van een ongeldigmakend huwelijksbeletsel (b.v. leeftijd; bloedverwantschap). Canon 1051 zondert overspelige kinderen uitdrukkelijk uit van de wettiging, die het recht zelf met zo'n dispensatie verbonden heeft.

De enige mogelijkheid om zulke kinderen te wettigen is een speciaal rescript van de H. Stoel. Men moet zich hiervoor wenden tot het H. Officie, omdat overeenkomstig canon 247 § 3 alles, wat direct of indirect betrekking heeft op het Paulinische Voorrecht, bij deze Congregatie thuishoort.

Wie zo'n wettiging heeft verkregen, dient ervoor te zorgen, dat dit aangetekend wordt in de doopboeken, waarin deze kinderen als onwettig zijn opgegeven, met de vermelding dat deze wettiging door een bijzonder rescript van de H. Stoel heeft plaatsgehad.

¹ De Apostolische Vicaris van Kouytcheou had zonder speciale faculteit bij gebruik van het Paulinische Voorrecht toch gedispenseerd van het beletsel van verschil van eredienst. De Provicaris vroeg of dit in orde was, of dat er een speciale faculteit vereist was. Het H. Officie antwoordde op 15 September 1883: „Vicarium Apost. non potuisse dispensare ab impedimento disparitatis cultus; sed quoad matrimonia jam contracta sileat, et conjuges relinquantur in bona fide. In reliquis, recurat in casibus particularibus”. - Coll. Hongk., Nr 1467. Op een soortgelijk geval antwoordde het H. Officie op 29 Augustus 1866 evenzo: „Vicarius Apost. ideoque missionarii ab eo deputati, non possunt dispensare super disparitate cultus vi Facultatis III Formulae b.

et quoad matrimonia, si quae contracta jam sint cum hujusmodi dispensatione, sileant, et conjuges relinquantur in bona fide. Quoad futurum vero, ipse Vicarius Apost. recurat in casibus particularibus, expositis omnibus cujusque casus adjunctis". - Coll. Hongk., Nr 1474; Coll. S. C. de Prop. Fide I, Nr 1297; cfr PAYEN, *De Matrimonio* II, Nr 2222; VERMEERSCH in *Periodica* XIX (1930), p. 77; PAVENTI in *CpR.* XXIII (1942), p. 11.

² „Dispensandi, canonicis existentibus causis, super impedimentis matrimonialibus sive minoris sive majoris gradus (canon 1042), tam publicis tam occultis, etiam multiplicibus, juris tamen ecclesiastici, exceptis impedimentis provenientibus ex sacro presbyteratus ordine, ex affinitate in linea recta, consummato matrimonio, et ex defectu praescriptae aetatis, quando sponsi ad aetatem ab antiquo jure praefixam nondum pervenerint (id est ad annum 14 completum pro viris et ad 12 completum pro mulieribus).”

³ Zie echter *hierboven*, p. 87.

⁴ Zie Coll. Hongk., Nr 1464.

⁵ *Epitome J.C.*, II, Nr 433.

⁶ Zelfs al de intrede in een seminarie of noviciaat. Cfr VERMEERSCH, *De Casu Apostoli*, Nr 64.

⁷ Zie *hierboven*, p. 13.

⁸ *Hoofdstukken van canoniciek huwelijksrecht*, p. 145, voetnoot 66.

⁹ *Facultas XXVIII*: „Impertiendi benedictionem nuptialem extra Missam aut preces recitandi juxta formulas quae in Appendice Ritualis Romani continentur”.

¹⁰ Zie *hierboven*, p. 66.

¹¹ Cfr VERMEERSCH, *o.c.*, Nr 62.

¹² Canon 1015.

BRONNEN EN GECITEERDE WERKEN.

- Acta Apostolicae Sedis*; Rome.
- Codex Juris Canonici*; Rome 1943.
- Codicis Juris Canonici Fontes* (P. Gasparri); Rome 1923—1931.
- Collectanea Constitutionum, Decretorum, Indultorum ac Instructionum Sanctae Sedis ad usum operariorum apostolicorum Societatis Missionis ad externos*; Hongkong 1898.
- Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide*; Rome 1907.
- Decretum divi Gratiani, totius propemodum juris canonici compendium summorumque Pontificum decreta atque praejudicia*; Leipzig 1879.
- Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum* (H. Denzinger - J. Umberg S.J.); Freiburg in Br. 1932.
- Patrologiae cursus completus* (J. P. Migne); Parijs 1844.
- Sylloge praecipuorum documentorum recentium Summorum Pontificum et S. Congregationis de Propaganda Fide necnon aliarum SS. Congregationum Romanarum*; Rome 1939.
- AERTNYS J.—DAMEN C., C.S.S.R.: *Theologia Moralis*; Turijn 1944.
- ALLO E.: *Saint Paul - Première Epître aux Corinthiens*; Parijs 1934.
- BILLOT L., S.J.: *De Ecclesiae Sacramentis*; Rome 1932.
- BURTON F. J., C.S.C.: *A Commentary on canon 1125*; Washington 1940.
- CAPPELLO F. M., S.J.: *Tractatus canonico moralis de Sacramentis III: De Matrimonio*; Turijn 1947.
- CORONATA MATH. CONTE A, O.F.M.Cap.: *Institutiones Juris Canonici ad usum cleri et scholarum. De Sacramentis III: De Matrimonio*; Turijn 1948.
- *Interpretatio authentica Codicis Juris Canonici et circa ipsum Sanctae Sedis jurisprudentia 1946—1947*; z.p. en z.j.
- FREISEN J.: *Geschichte des canonischen Eherechts bis zum Verfall des Glossenliteratur*; Paderborn 1893.
- GASPARRI P.: *Tractatus canonicus de Matrimonio*; Rome 1932.
- HOVE A. VAN: *De legibus ecclesiasticis*; Mechelen 1930.
- *De privilegiis; de dispensationibus*; Mechelen 1939.
- JOYCE G. H., S.J.: *Het christelijk huwelijk*; Haarlem 1940.
- KNECHT A.: *Handbuch des katholischen Eherechts*; Freiburg in Br. 1928.
- LERY P. DE: *Le privilège de la Foi*; Montreal 1938.
- PAYEN G., S.J.: *De Matrimonio in missionibus ac potissimum in Sinis tractatus practicus et casus*; Zi-ka-wei 1929.
- PRUEMMER D., O.P.: *Manuale Theologiae Moralis*; Barcelona 1945.
- SANCHEZ TH., S.J.: *Disputationes de S. Matrimonii Sacramento*; Antwerpen 1607.
- SMET A. DE: *Tractatus theologico canonicus de Sponsalibus et Matrimonio*; Brugge 1927.

- TREMBLAY R.:** *Le pouvoir de dispenser des empêchements matrimoniaux en pays de Mission*; Quebec 1944.
- VERMEERSCH A., S.J.:** *De casu Apostoli seu Fidei Privilegio*; Brugge 1911.
- VERMEERSCH A.—CREUSEN J., S.J.:** *Epitome Juris Canonici*; Rome 1940.
- VLAMING TH.:** *Praelectiones juris Matrimonii*; Bussum 1919.
- VROMANT C., C.I.C.M.:** *Jus missionariorum: De Matrimonio*; Leuven 1938.
- *Jus missionariorum: Facultates Apostolicae*; Brussel—Parijs 1947.
- WELIE F. A. M. VAN:** *Hoofdstukken van canoniek huwelijksrecht*; Nijmegen—Utrecht 1946.
- WERNZ F.—VIDAL P., S.J.:** *Jus canonicum V: Jus matrimoniale*; Rome 1928.
- WOEBER P.:** *The interpellations*; Washington 1942.
- WOODS F.:** *The constitutions of canon 1125 and their application in the United States*; Milwaukee 1935.

AFKORTINGEN

- A.A.S.: *Acta Apostolicae Sedis*; Rome.
APOLL.: *Apollinaris. Commentarium juridico canonicum*; Rome.
COLL. HONGK.: *Collectanea Constitutionum ad usum operariorum apostolicorum Societatis Missionis ad exteros.*
COLL. S.C. DE PROP. FIDE: *Collectanea Sacrae Congregationis de Propaganda Fide.*
CPR.: *Commentarium pro Religiosis et Missionariis*; Rome.
DENZ.: Denzinger—Umberg. *Enchiridion Symbolorum*. . . .
EPH. THEOL. LOV.: *Ephemerides Theologicae Lovanienses*; Leuven.
FONTES: *Codicis Juris Canonici Fontes*; (Gasparri).
JUS PONT.: *Jus Pontificium*; Rome.
H.M.: *Het Missiewerk. Nederlands Tijdschrift voor Missiewetenschap*; 's-Hertogenbosch.
N.K.S.: *Nederlandsche Katholieke Stemmen*; Zwolle.
N.R.TH.: *Nouvelle Revue Théologique*; Doornik.
N.Z.F.M.: *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft*; Schöneck.
P.L.: *Patrologia Latina* (Migne).
p.p.: *positis ponendis.*
PERIODICA: *Periodica de re morali, canonica, liturgica*; Rome.
R.C.AFR.: *Revue du Clergé Africain*; Mayidi – Belg. Congo.
S.C. DE PROP. FIDE: *Sacra Congregatio de Propaganda Fide.*
S.S.C.S.O.: *Suprema Sacra Congregatio Sancti Officii.*
SYLLOGE: *Sylloge praecipuorum documentorum S. Pontificum*

ZAKENREGISTER

(De cijfers verwijzen naar de bladzijden.)

AFWEZIGHEID:

in hoeverre afwezigheid van de ongedoopte partij, met onmogelijkheid om de samenleving te herstellen, een heengaan is als vereist voor het Paulinische Voorrecht - 46;
onmogelijkheid van de ondervragingen, voortkomende uit afwezigheid van de te ondervragen partij, als titel om dispensatie van de ondervragingen te verlenen - 93, 96, 100.

ALTITUDO:

Constitutie van Paulus III - 85.

AUTEUR:

S. Paulus onmiddellijke auteur van het Paulinische Voorrecht? - 10.

CONVALIDATIE:

mogelijkheid, wenselijkheid en wijze van convalidatie van een ongeldig huwelijk tussen heidenen - 25, 26.

CORINTHIERS:

1 Cor. VII, 12—14: gebod of raad - 7;
15—16: punctuatie - 11.

DISPENSATIE van huwelijksbeletselen:

gewone volmacht niet voldoende om te dispensereren van gemengde godsdienst of verschil van eredienst - 87, 116.

DISPENSATIE van de ondervragingen:

verklaring van de term - 82;
door de H. Stoel zelf onmiddellijk verleend - 84;
door hiertoe door de Codex gemachtigde personen - 92;
in dringende gevallen - 98;
dispensatiemacht vervat in de missiefaculteiten, zie **MISSIEFACULTEITEN**;
effect van de verleende dispensatie - 97, 100.

DOEL:

onderscheid tussen doel en fundament van het Paulinische Voorrecht - 38;
doel van de ondervragingen - 56.

DOOPSEL:

geldig doopsel van slechts één partij vereist voor het Paulinische Voorrecht - 36;
ook niet-katholiek doopsel voldoende - 37;
twijfelachtig doopsel - 18, 111;
welk doopsel vereist voor toepassing van canon 1127? - 111;
echtbreuk vóór het doopsel bedreven geen wettige reden tot heengaan - 49.

DWALING:

invloed van dwaling op de geldigheid van het huwelijk - 24;
bij het verlenen van dispensatie krachtens missiefaculteiten - 99.

ECHTBREUK:

vóór het doopsel bedreven geen wettige reden tot heengaan - 49;
na het doopsel bedreven wettige reden tot heengaan - 49.

EERLIJKHEID:

vereist voor geoorloofde toepassing van het Paulinische Voorrecht - 41.

GELOOFSVoorrecht:

in enge en ruime zin - 14;
rechtsbegunstiging van het geloofsvoorrecht (canon 1127) : betekenis hiervan - 19, 109;
voorwaarden voor toepasselijkheid - 110;
toepassing mogelijk zonder tussenkomst van de H. Stoel - 113;
toepassing mogelijk zonder tussenkomst van de H. Stoel - 113,
behalve bij huwelijk gesloten tussen twijfelachtig niet-katholiek gedoopte en zeker ongedoopte - 21, 30, 111.

GEMENGDE GODSDIENST:

bij gebruik van het Paulinische Voorrecht is de gewone faculteit niet voldoende om te dispenseren van het beletsel van gemengde godsdienst - 87, 116;
waarborgen - 87.

GESCHIEDENIS:

van het Paulinische Voorrecht - 12;
van de Constituties *Altitudo, Romani Pontificis, Populis* - 82.

GREGORIUS XIII:

Constitutie *Populis* - 92.

HEENGAAN:

heengaan van ongedoopte partij vereist voor het Paulinische Voorrecht - 45;
fysiek heengaan - 45;
moreel heengaan - 50.

HUWELIJK:

geldig huwelijk vereist voor de toepassing van het Paulinische Voorrecht - 33;

onderzoek naar de geldigheid van het huwelijk - 24;
wat te doen bij ongeldig huwelijk tussen heidenen - 26;
twijfelachtig geldig huwelijk - 27;
onontbindbaarheid van het huwelijk en het Paulinische Voorrecht - 9.

KINDEREN:

opvoeding van kinderen uit een huwelijk, dat door het Paulinische Voorrecht wordt ontbonden - 52, 119;
wettiging van kinderen uit een samenleving, die door het Paulinische Voorrecht wordt geconvalideerd - 119;

MISSIEFACULTEITEN:

onderscheiden formulieren - 98;
aan wie ze gegeven worden - 98;
moeten gratis uitgeoefend worden - 99;
bij uitoefening moet melding gemaakt worden van de delegatie - 99;
de drie faculteiten om te dispensereren van de ondervragingen kunnen gesubdelegeerd worden - 99;
personen, op wie de faculteiten kunnen worden toegepast - 99;
ophouden van deze dispensatievolmachten - 99;
gesuppleerde volmacht - 99;
effect van de verleende dispensatie - 100;
verklaring van de drie dispensatiefaculteiten - 100;
faculteit om huwelijkszegen te geven buiten de H. Mis - 119;
faculteit om te dispensereren van huwelijksbeletselen - 116.

NIET-KATHOLIEKEN:

niet-katholiek doopsel voldoende voor het Paulinische Voorrecht - 37;
Paulinisch Voorrecht niet toepasselijk bij huwelijk zonder dispensatie gesloten tussen een zeker gedoopte niet-katholiek en een ongedoopte - 18;
canon 1127 niet toepasselijk op huwelijk gesloten tussen twee twijfelachtig gedoopte niet-katholieken - 20, 110;
niet-katholiek doopsel zonder overgang tot katholieke Kerk niet voldoende voor toepasselijkheid van canon 1127 - 111;
Zie ook onder GELOOFSVOORRECHT.

NUTTELOOSHEID der ondervragingen:

titel tot het verlenen van dispensatie - 100, 102.

ONDERVRAGINGEN:

doel van de ondervragingen - 56;
wanneer ze moeten geschieden - 57;
wie ze moet verrichten - 59;
wie ondervraagd moet worden - 59;
voorwerp der ondervragingen - 59;
hoe dikwijls ze moeten geschieden - 61;
noodzakelijkheid der ondervragingen - 61;
wat gedaan moet worden, als de ondervragingen onwettig zijn nagelaten - 66;

hoe de ondervragingen moeten geschieden - 70, 74;
effect van de ondervragingen - 75;
dispensatie van de ondervragingen, zie DISPENSATIE.

ONGEDOOPTEN:

voor de toepasselijkheid van het Paulinische Voorrecht is vereist een huwelijk gesloten tussen ongedoopten - 16;
voor de geldigheid van hun huwelijk is vereist een geldige toestemming en vrij zijn van huwelijksbeletselen volgens goddelijk recht en burgerlijk recht - 24.

ONONTBINDBAARHEID:

het Paulinische Voorrecht en de onontbindbaarheid van het huwelijk - 9.

ONTBINDING:

het ogenblik waarop het natuurlijke huwelijk door het Paulinische Voorrecht wordt ontbonden - 13, 118;
ontbinding van een huwelijk door pauselijke volmacht - 10, 17, 18, 111.

OPVOEDING:

plicht tot opvoeding van de kinderen uit het huwelijk, dat door het Paulinische Voorrecht wordt ontbonden - 52, 119.

PAULUS:

onmiddellijke auteur van het voorrecht? - 10.

PAULUS III:

Constitutie *Altitudo* - 85.

PIUS V:

Constitutie *Romani Pontificis* - 88.

POLYGAAM:

bijzondere voorrechten voor polygamen - 85, 88, 101;
polygamie stoort vreedzame samenleving - 51.

POPULIS:

Constitutie van Gregorius XIII - 92.

PROCUREUR:

bij ondervragingen - 59.

RECHTSBEGUNSTIGING:

van het huwelijk - 27, 109;
van het geloofsvoorrecht, zie GELOOFSVOORRECHT.

ROMANI PONTIFICIS:

Constitutie van Pius V - 88.

SCHEIDING:

van bed, tafel en woning - 8, 17, 18, 67.

SMAAD VOOR DE SCHEPPER:
betekenis van de term - 50.

SUPLEREN:
van dispensatievolmacht bij dwaling omtrent de tijdslimiet voor het verlenen van dispensatie krachtens de missiefaculteiten - 99.

TOESTEMMING:
vereisten voor geldige huwelijks toestemming - 24;
ongeldige toestemming - 24.

TWIJFEL:
over het doopsel - 18, 111;
over de geldigheid van het huwelijk - 27;
over het heengaan van de ongedoopte partij - 48, 49, 50, 52, 112;
over de oprechtheid van het antwoord van de ongedoopte partij - 75, 112;
in twijfelgevallen geniet het geloofsvoorrecht rechtsbegunstiging, zie GELOOFSVOORRECHT.

VERSCHIL VAN EREDIENST:
dispensatievolmacht t.a.v. het beletsel van verschil van eredienst - 87, 116;
waarborgen bij het huwelijk met verschil van eredienst - 87.

VOORWAARDE:
voorwaarden voor toepassing van het Paulinische Voorrecht - 5, 15;
in hoeverre een voorwaarde de huwelijks toestemming waardeloos maakt - 24.

WAARBORGEN:
bij huwelijk met gemengde godsdienst of verschil van eredienst - 87.

ZEGEN:
huwelijkszegen bij toepassing van het Paulinische Voorrecht - 118.

COMPENDIUM

hujus libri

DE PRIVILEGIO PAULINO

Auctor sibi operam dedit, ut quae ad usum validum ac licitum Privilegii Paulini requiruntur, ea accurate diligenterque describeret.

Specialiter attendit ad casus dubiis circa baptismum et matrimonium.

In quaestione de necessitate interpellationum, practica quidem sed valde disputata, censet ad normam can. 1127 interpellationes practice non esse urgendas ad validitatem usus Privilegii Paulini.

Longe lateque agit de dispensatione interpellationum.

Constitutiones Pauli III *Altitudo*, S. Pii V *Romani Pontificis* et Gregorii XIII *Populis*, quae in can. 1125 nonnisi nomine commemorantur, non solum explicavit, sed ipsarum quoque textum in canonem redegit.

Opus absolvitur capite de novo matrimonio. Ibi auctor etiam attendit ad educationem liberorum, si qui nati sint e matrimonio ante baptismum inito et ad legitimationem eorum, qui nati jam erant e cohabitatione adhuc invalida sed postea per Privilegium Paulinum convalidata.

Ad proposita et exposita probanda vel illustranda auctor non raro exhibet decisiones S. Sedis; quas decisiones singulis capitulis adjunxit, praesertim pro missionariis, qui harum decisionum Collectanea ad manus non semper habent.

INHOUD

	Bladz.
Voorwoord	5
Inleiding	7
Hoofdstuk I Geldig huwelijk tussen ongedoopten	16
Artikel I Huwelijk tussen ongedoopten	16
Artikel II Geldig huwelijk tussen ongedoopten	23
§ 1 Onderzoek naar de geldigheid van het huwelijk	24
§ 2 Zeker ongeldig huwelijk	26
§ 3 Twijfelachtig geldig huwelijk	27
Hoofdstuk II Het doopsel van één der partijen	36
Artikel I Wat is vereist voor een geldige toepassing?	36
§ 1 Het doopsel van één partij	37
§ 2 Het doopsel van slechts één partij	39
Artikel II Wat is vereist voor een geoorloofde toepassing?	40
§ 1 Bijzondere eisen	40
§ 2 Wenken voor de praktijk	42
Hoofdstuk III Het heengaan van de ongedoopte partij	45
Artikel I Fysiek heengaan	45
§ 1 Materieel of niet-kwaadwillig fysiek heengaan	46
§ 2 Formeel of kwaadwillig fysiek heengaan	47
Artikel II Moreel heengaan	50
Hoofdstuk IV De ondervragingen	56
Artikel I Tijd, actief en passief subject, voorwerp en aantal	57
§ 1 Tijd	57
§ 2 Actief en passief subject	59
§ 3 Voorwerp	59
§ 4 Aantal	61
Artikel II De noodzakelijkheid der ondervragingen	61
§ 1 Zijn de ondervragingen noodzakelijk? Zo ja: krachtens welk recht?	61
§ 2 Richtlijnen voor de praktijk	66
Artikel III De vorm der ondervragingen	70
§ 1 De gerechtelijke vorm	71
§ 2 De korte en buitenrechtelijke vorm	72
§ 3 De privé-vorm	73
§ 4 Practische opmerkingen	74
Artikel IV Het antwoord op de ondervragingen	75
Hoofdstuk V Dispensatie van de ondervragingen	82

Artikel I	Dispensatie door de H. Stoel zelf onmiddellijk verleend	84
§ 1	De Constitutie Altitudo van Paulus III	85
§ 2	De Constitutie Romani Pontificis van Pius V	88
Artikel II	Dispensatie door gemachtigde personen	92
§ 1	Dispensatievolmacht door de Codex verleend (Constitutie Populis van Gregorius XIII)	92
§ 2	Dispensatievolmacht krachtens de missiefaculteiten	98
Hoofdstuk VI	Rechtbegunstiging van het geloofsvoorrecht (canon 1127)	109
Hoofdstuk VII	Het nieuwe huwelijk	116
Bronnen en geciteerde werken		122
Afkortingen		124
Zakenregister		125
Compendium		130

**Opus, quod inscribitur *Het Paulinische Voorrecht*,
auctore Petro van Leeuwen S.C.J., ex auctoritate
Excellentissimi Episcopi Buscoducensis et legum
academicarum praescripto recognitum, quum fidei
aut bonis moribus contrarium nihil continere visum
fuerit, imprimi potest.**

Dr R. R. POST,

Theologiae Facultatis Decanus.

Noviomagi, 4 Martii, 1950.

STELLINGEN

I

Toepassing van het Paulinische Voorrecht is niet meer mogelijk, wanneer de ongedoopte partij, na een vreedzame samenleving te hebben geweigerd, op dit besluit terugkomt, voordat de bekeerde en gedoopte partij een nieuw huwelijk heeft aangegaan.

II

Wanneer de ongedoopte partij wel een wettige reden tot heengaan heeft, maar om een andere, niet wettige reden de gedoopte partij verlaat, is er een heengaan aanwezig als vereist voor de toepasselijkheid van het Paulinische Voorrecht.

III

Een polygaam, die zich bekeert en katholiek wordt gedoopt, kan volgens canon 1125 C.J.C. een nieuw huwelijk sluiten met elk van zijn vrouwen, als zij met hem wordt gedoopt en als het hem zwaar valt van haar te scheiden; zelfs wanneer zijn eerste of wettige echtgenote spontaan verklaart óók gedoopt te willen worden of reeds gedoopt is.

IV

In geval van twijfel is canon 1127 C.J.C. slechts toepasselijk op huwelijken, die onder de ontbindingsmacht van de Paus vallen.

V

Voor hem, die de logische gang in het hoofdstuk van het Kerkelijk Wetboek over de huwelijkstoestemming (canones 1081-1093) heeft begrepen, is het duidelijk, dat canon 1086 en canon 1092 over verschillende zaken handelen.

VI

De moeilijkheden, die L. Verheylezoon S.J. in „De devotie tot het Heilig Hart” p. 68-86 maakt tegen de ongeschapen goddelijke liefde als eigen voorwerp der Heilig Hartdevotie, zijn niet steekhoudend.

VII

Voorstanders der kerygmatische theologie, die beweren, dat de systematische theologie overbodig is, schieten hun doel voorbij.

VIII

De Theologia Moralis van S. Thomas is een praktische wetenschap, niet alleen vanwege het voorwerp waarover zij handelt, maar ook omdat zij door het begrijpelijk maken van het bovennatuurlijke leven invloed uitoefent op het bovennatuurlijke handelen.

IX

De grond van het verplichtende karakter ener wet is niet de wil van de wetgever maar het gericht-zijn op het bonum commune. Het is dan ook niet juist de wil van de wetgever te gebruiken als criterium voor het al of niet bestaan van zgn. zuiver poenale wetten.

X

Jegens een vrijgekozen geestelijke leidsman als zodanig bestaat geen plicht van strikte gehoorzaamheid; zelfs niet, wanneer men een

zgn. gelofte van gehoorzaamheid t.a.v. diens leiding zou hebben afgelegd.

XI

De onderscheiden macht van een kerkelijke overste en een religieuze overste in missie-gebieden maakt het wenselijk steeds de juiste benaming voor hen te gebruiken.

XII

De Apostolische Vicaris, die volgens het huidige recht potestate ordinaria een nog niet tot diocees verheven gebied bestuurt, was vroeger een functionaris, die wegens bijzondere omstandigheden één of meerdere diocesen potestate delegata bestuurde.

XIII

Het citeren op de preekstoel van het nieuwe latijnse Psalterium lijkt ons niet in strijd te zijn met het decreet van het Concilie van Trente van 8 April 1546.

XIV

Terecht betoogt S. Basilius in „Aan de jongelingen”, dat men bij de keuze der klassieke literatuur zich eerder door religieus-ethische dan door aestetische overwegingen moet laten leiden.

XV

Een karakteristiek onderscheid tussen de geest van S. Ignatius in zijn Orde en die, welke Pater Dehon in zijn Congregatie beleefd wilde zien, lijkt ons te liggen in een verschil van betekenis en functie van het offer.

